

Pražská plošina, země neolitických výšinných sídlišť*

Josef Dufek

ÚVOD

Archeologický výzkum neolitických až raně eneolitických výšinných sídlišť a lokalit představuje fenomén bytostně spjatý s počátky české profesionální archeologie. Menší výzkum Josefa Ladislava Piče na Levém Hradci (*Pič 1908*) a především rozsáhlé vykopávky Josefa Antonína Jíry na hradišti v Šárce (*Jíra 1910a*) patřily mezi vůbec první systematické výzkumy provedené na našem území. Přestože se v následujících letech pozornost archeologů soustředila na výzkum a interpretaci výšinných lokalit s eneolitickým osídlením, byly neolitické nálezy na tomto typu poloh také publikovány (např. *Zápotocký 2000; Pavlů ed. – Zápotocká 2007*, 62). Jednou z těchto prací byl též článek našeho jubilanta zaobírající se výšinnými lokalitami s lengyelskými nálezy (*Vávra 1990*). Tématem této práce je popis a interpretace výšinných lokalit Pražské plošiny, která díky své geomorfologii představuje pro dané období území s největší koncentrací lokalit tohoto typu v rámci celých Čech.

1. VÝVOJ NÁZORŮ NA FUNKCI A VYUŽITÍ VÝŠINNÝCH SÍDLIŠŤ A POLOH V NEOLITU AŽ RANÉM ENEOLITU

Na počátku 20. století převládal názor, že výšinná sídliště ležela na důležitých (dálkových) obchodních cestách, byla obchodními stanicemi (emporii) a v některých případech dokonce regionálními nebo nadregionálními mocenskými centry, tedy vlastně jakýmsi „hlavními městy“ (*Jíra 1910a*, 79; *Axamit 1917*, 163; *1925*, 35). Tento názor, podepřený archeologickými nálezy a polohou výšinných lokalit na přirozených, ať již vodních či pozemních cestovních (komunikačních) koridorech, zůstává pro mladší pravěká období platnou teorií dodnes (např. *Čtverák et al. 2003*, 15).

Od druhé poloviny 20. století se vyvíjejí a navzájem vymezují v zásadě tři hlavní názorové proudy na využití a funkci fortifikací a výšinných sídlišť v neolitu až raném eneolitu. První upřednostňuje především takzvané praktické (často vojenské) aspekty využívání těchto poloh. V Pravěkých dějinách Čech je uváděn častý výskyt těchto poloh v mladší a pozdní kultuře s lineární keramikou a interpretován jako útočiště (refugia) před nepřáteli nebo jako základny nově příchozího obyvatelstva (*Pleiner – Rybová eds. 1978*, 183). Miloš Vávra tuto hypotézu „invazních zakladen“ a center strategické moci dále rozvíjel na příkladu výšinných lokalit lengyelské kultury v Čechách, které tak umožňovaly lengyelským kolonistům kontrolovat a ovládnout území dosud obývané původními populacemi kultury s vypíchanou keramikou. Uvědomoval si též vazbu těchto sídlišť na úrodné půdy, a tím na zemědělskou produkci. Za druhé možné vysvětlení využití těchto poloh Vávra považoval začínající společenskou diferenciaci. Výšinná sídliště by tak mohla být rezidencemi nastupujících společensko-ekonomických elit (*Vávra 1990*, 187–88).

Hlavním představitelem tohoto racionálního přístupu k neolitickým až časně eneolitickým fortifikacím a výšinným sídlištím (přestože je většinou přímo nezmiňuje) je Slavomil Vencl, který předkládá interpretaci neolitických příkopů (a nedochovaných valů/hradeb) jako funkčních fortifikací. Výběr dobře chráněných poloh a jejich úmyslné opevnění vypovídá nejen o strachu tehdejších obyvatel z nepřátelského napadení, ale též o snaze jasně demonstrovat mocenské, technické, ekonomické a organizační schopnosti tehdejších společností. Bezpečí takovýchto míst působilo vždy přitažlivě; rostoucí kumulace lidí pak nutně vedla k hromadění jejich potřeb, a tím i k nabalování výrobních, obchodních, správních, kultovních, sociálních funkcí okrsku. Aktuální situační potřeby pak dynamicky neustále a střídavě zvyšovaly nebo potlačovaly poptávku po některé z paralelních funkcí místa, přičemž ostatní funkce víceméně atrofovaly, transformovaly se nebo dodatečně vznikaly. Konečnou podobu výstavby opevnění těchto

* Věnováno Miloši Vávrovi k životnímu jubileu.

míst, rozsahu, způsobů a délky jeho využívání nakonec ovlivňovaly nevypočitatelné okolnosti, konkrétní historické události, a proto zůstala některá opevnění nedostavěná a některá z dokončených se nikdy nedočkala použití. S. Vencl soudí, že interpretace ohrazení (a v zásadě i výšinných sídlišť, ať už s archeologicky doloženým opevněním či bez něj) zůstane i v budoucnosti ne vždy jednoznačně řešitelným problémem i v případech takřka ideálního prozkoumání archeologických pramenů, nejen z důvodů objektivní a těžko odstranitelné nerovnoměrnosti produkce až naprosté absence hmotných korelátů jejich některých funkcí (např. kultovních, symbolických, mimoekonomických), ale především pro funkční nestabilitu těchto stavebních struktur, pro překrývání primárního účelu sekundárními a terciárními aktivitami, pro dynamickou proměnlivost funkcí pod tlakem situačních potřeb obyvatel. Patrně jen menšina ohrazení (a stejně tak výšinných sídlišť) si (především pro krátkost své existence?) uchovala jedinou a nedotčenou základní funkci, kdežto u většiny se formulace otázky účelu do podoby „buď anebo“ (např. fortifikace v opozici ke kultovnímu centru) jeví jako falešná (Vencl 1997; 2002, 435).

Druhý hlavní směr interpretace významu a využití neolitických až raně eneolitických hrází (fortifikací) a výšinných lokalit (sídlišť) je proud „symbolický“, v zásadě postprocesualistický, dávající zásadní důraz na tzv. nepraktické, tedy kultovní, religiozní či rituální aspekty; jeho nejvýraznějším představitelem je Evžen Neustupný. Nepochybuje o rostoucím počtu výšinných lokalit a sídlišť od období lengyelské kultury a pro eneolit je považuje za zcela běžná. Pochybuje však o tom, že byla běžně opevněna. Pokud ovšem účelem výšinné polohy bylo zdůraznění vertikality, které samo o sobě mělo v pravěku rituální konotace, nemuselo být žádné zvláštní opevnění budováno. Počet prozkoumaných osad je dle jeho názoru ještě poměrně malý a jejich přesné datování je často nejisté, takže není jasné, jaký byl vztah mezi osadami „opevněnými“ a neopevněnými v rovinné poloze. Výšinné lokality považuje za primárně kultovní místa, jelikož se dle něj pravěcí lidé pohybovali převážně v rovině a každé významnější vybočení vertikálním směrem (hloubení dutin do země: příkopů, hrobových jam apod.) bylo něco mimořádného, co v řadě případů získávalo symbolický smysl. Do kategorie převážně symbolických artefaktů proto patří nejen všechna „opevnění“ (která výjimečně mohla sloužit k obraně proti lidskému nepříteli), velké domy, hroby pod mohylami všeobecně a zejména násypy dlouhých mohyl s megalitickými hroby, nýbrž i stopy po „nepraktickém“ osídlení některých kopců (Neustupný 2008a, 27; 2008b, 58–59). K religiozní a kultovní funkci neolitických výšinných poloh situovaných na výrazných vrších, kopcích a horách se přiklání například také Marie Zápotocká (Zápotocká 2009, 78; 2010).

Třetím názorovým proudem je pojetí hledající spíše rovnováhu mezi oběma těmito teoretickými koncepty. Snaží se brát v potaz jak tzv. „nepraktické“ (religiozní, kultovní či rituální), tak tzv. „praktické“ (strategické/vojenské, hospodářské nebo správní) funkce výšinných sídlišť (lokalit) a považuje je za navzájem velmi provázané až nerozlišitelné. Jeho hlavním představitelem je Milan Zápotocký, který shrnul své názory na funkci a využití výšinných sídlišť primárně pro starý respektive střední eneolit. Tento koncept však je také plně použitelný i pro výšinná sídliště (lokality) v neolitu a raném eneolitu (Zápotocký 2000, 240–241, 259).

Výšinným sídlištěm, jež se vyznačují mnohazákladovým a intenzivním osídlením, se přisuzují různé centrální funkce – obranná, správní, obchodní, náboženská, případně specializace ve výrobě určitého druhu užitkových či prestižních předmětů, a tím i vyšší pozice v regionální struktuře.

Volbu polohy výšinných sídlišť předurčoval terénní reliéf. Významnou roli přitom hrál lidský faktor, tedy rozhodnutí komunit, která tato sídliště zakládala. To že výběr připadal v eneolitu, stejně jako v pozdějších dějinných obdobích, často na tytéž polohy, je nepřímým svědectvím skutečnosti, že dlouhodobě konstantní byly i jeho důvody – strategická poloha, kvalitní hospodářské zázemí, pozice v regionu usnadňující jeho mocenskou kontrolu, eventuálně i tradice kultovního místa a vazba na dálkové komunikace.

Znakem, který s vysokou pravděpodobností také souvisí s rolí, jež tyto lokality plnily v sídelní síti, je dominantní poloha v krajině, charakteristická ve větší či menší míře pro většinu českých výšinných poloh. Vedle funkce defenzivní a kontrolní (možnost přímého vizuálního kontaktu na velké vzdálenosti a spojení pomocí signalizace ohněm a kouřem) se nabízí i možnost plnění role symbolické, jako teritoriálních znaků zviditelňujících – podobně jako velké mohyly či megadendrické a megalitické hrobové stavby – nárok komunity na dané území.

Budování sídel „vyšší“ kategorie a s tím spojená sídelní hierarchie se často považují za průvodní jev vytváření větších teritoriálních útvarů. V tomto kontextu by pak krátkodobé či přerušované osídlení těchto lokalit naznačovalo, že tyto útvary nebyly dlouhodobě stabilní, ale jen krátkodobé – což je ve shodě s tezí, podle které je archeologický obraz „nácelnických států“, s jejichž existencí se pro období středoevropského eneolitu někdy počítá, charakterizován cyklickou nestabilitou, včetně nestability teritoriální organizace.

Výšinná poloha není sama o sobě důvodem vyšší pozice v sídelní struktuře. Takový výklad přichází v úvahu, až když je známa alespoň její základní charakteristika včetně sídelní sekvence (Zápotocký 2000, 165–249, 257–263; 2008). Co se týče podrobného sledování různých aspektů výšinných sídlišť, jako je počet sídelních fází, otázka kontinuity osídlení, hustota zástavby, fortifikace, pozice v sídelní struktuře nebo možný vztah k vodním a pozemním komunikacím, je zřejmé, že dosavadní poznatky jsou silně mezerovité a torzovité. Také proto zůstává interpretační spektrum jejich funkce tak široké – od opevněných mocenských a správních center, přes útočiště (refugia), centrální osady, tržiště a uzlové body na dálkových komunikacích (emporia/strážní body) až po jejich interpretaci jako religiózních nebo kulturních míst a shromaždišť. Zpravidla není možné jednoznačně stanovit, s ohledem na stav výzkumu, pro který druh aktivit byly jednotlivé lokality určeny. Vzhledem k výše uvedenému je jasné, že mnohá z těchto míst byla polyfunkční. Přesto je však možné konstatovat, že ty z výšinných sídlišť, které ležely v přirozených strategických polohách a které byly opakovaně a intenzivně osídleny, odpovídají konceptu mocenských center s přerušovanou kontinuitou, známých z průběhu trvání celého evropského pravěku až do počátku středověku (nově např. Müller 2016).

2. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY OBLASTI

2.1. Geomorfologie oblasti¹

Základní geomorfologický rámec sledovaného území představuje Pražská plošina (podcelek Brdské oblasti – Poberounské subprovincie – České vysočiny), tvořená na levém břehu Vltavy od severu k jihu Turskou plošinou, Hostivickou tabulí a Třebotovskou plošinou. Severojižní osu tvoří tokem Vltavy vyeroďovaná Pražská kotlina, geomorfologicky přičleněná k Říčanské plošině. Na pravém břehu tvoří Pražskou plošinu Zdibská plošina, Úvalská plošina a Uhříněveská plošina

2.2. Pedologie oblasti

2.2.1. Pražská plošina a Hořovická pahorkatina

Na Pražské plošině probíhal mohutný rozvoj kvartérních sedimentů jak pleistocenních, tak holocenních. Pleistocén: spraše, zčásti sprašové hlíny nebo polygenetické hlíny (hlavně oblast západně od Vltavy a v menší míře jihovýchodní část území). Velmi nápadným rysem je absence eolických sedimentů ve vlastní Pražské kotlině na pravobřeží Vltavy (směrem na východ). Významnými pleistocenními uloženinami jsou zde terasové písčité štěrky podél Vltavy a Berounky. Na spraších převládají hnědozemě s několika izolovanými ostrovy černozemě. Podstatně méně se uplatňují illimerizované půdy. Neobvykle bohatá je škála hnědých půd – na pískovcích se vyskytují lehké, na zvětralinách droby. Středně těžké hnědé půdy vznikají na opukách, těžké na břidlicích a taktéž na opukách. Na říčních terasách jsou velmi lehké hnědé půdy. Na jihozápadě Pražské plošiny v oblasti Českého krasu jsou rendziny vzniklé na vápencích kombinovány se starými půdami tzv. terrae Calais. Pararendziny jsou na neodvápňených výchozech křídových opuk, zatímco plastosoly (velmi těžké půdy) na křídových slínovcích. V aluviích Vltavy a Berounky se usazují nivní půdy. Na jejich přítocích sedimentují černice a gleje.

Pro posouzení zemědělského potenciálu sprašového podloží v okolí jednotlivých výšinných sídlišť je potřeba mít na paměti, že spraše na začátku holocénu dosahovaly podstatně větší mocnosti nežli dnes a na mnoha místech došlo v průběhu více než sedmi tisíciletí k jejich podstatné redukci až úplnému zániku v důsledku vodní i větrné eroze a dalších destruktivních vlivů (včetně antropogenních).

2.3. Klima a biosféra oblasti v neolitu až raném eneolitu

2.3.1. Podnebí

Klimatický rámec sledovaného období tvořil tzv. atlantik představující klimatické optimum holocénu (počátek okolo 6500 BC), během něhož došlo k celoevropskému rozvoji lesů. Průměrné roční teploty byly o 1–3 °C vyšší než dnes, humidita (srážkové poměry) by měly být o 10–70/90 % vyšší než dnes. Řeky i potoky tak měly velmi pravděpodobně podstatně vyšší přirozenou hloubku a roční průtok než dnes (Kuna ed. a kol. 2007; Pokorný 2011).

¹ Geomorfologie a pedologie Pražské plošiny byla převzata z: Kovanda a kol. 2001 a Geovědní mapy 1 : 50 000. Česká geologická služba [online]. ©2012 [cit. 30. červen 2018]. Dostupné z: <https://mapy.geology.cz/geocr50/>.

2.3.2. Vegetace

Sledované území pokrývala strukturovaná mozaika klimaxového lesa s primárním a sekundárním bezlesím, v dosud nepřilíš známé míře již po tisíce let ovlivňovaného nejdříve mezolitickými (ovlivňování struktury lesa pravidelným vypalováním podrostu), neolitickými a později raně eneolitickými populacemi, jež vytvářely v rozlehlých (?) plochách klimaxového lesa izolované i navzájem propojené, trvale nebo dočasně otevřené plochy (např. sídliště, pole, pastviny, těžební prostory či mýtiny).

Přirozenou skladbu tohoto lesa by měl tvořit v nivě Vltavy, Labe a jejich přítoků tvrdý (dub, jasan, jilm, olše) a snad i místy díky dlouhodobé antropogenní činnosti měkký (vrba, topol) luh. Ostatní vhodné plochy pokrývaly především smíšené doubravy (dub, jilm, lípa, javor a jasan). Vyšší okrajové polohy (Brdská vrchovina, Hořovická pahorkatina, Benešovská pahorkatina) zarůstaly horským smíšeným listnatým lesem (jasan, javor, jilm, lípa, tis, výjimečně buk, habr, smrk a jedle). Jihozápadní okraj území (oblast Českého krasu) tvořila skalní lesostep (Rulf 1994; Pokorný 2011).

3. ARCHEOLOGICKÝ OBRAZ OSÍDLENÍ PRAŽSKÉ PLOŠINY V NEOLITU AŽ RANÉM ENEOLITU

Prostorově sledované území odpovídá archeologickým sídelním oblastem 8, 9 a 10 (Pavlů – Zápotocká 1979, 283–289; Turek 2005a, 208–209), vypracovaných pro osídlení LnK a StK.² Podobný systém sídelních oblastí nebyl zatím vypracován pro LgK, JoK a postJoK, ale dostupné mapy lokalit těchto kultur jim odpovídají (Novotný 1950, 166–167; Lüning 1976, Abb. 10–13; Turek 2005a, 208–209; Turek 2005b, 292–93). Neolitické až raně eneolitické osídlení vykazuje i přes značné zkreslení, způsobené postdepozičními procesy a stavem výzkumu (respektive jeho publikací), až překvapivou, i když hiáty přerušovanou stabilitu a kontinuitu (i když pro raný eneolit pozorujeme viditelnou tendenci osidlovat nové, případně dlouho neosídlené polohy). Jelikož se tato práce zabývá časovým úsekem trvajícím asi 1500 let, je jasné, že diskutovaná sídelní struktura byla ovlivňována jak krátkodobými pozitivními trendy, jako byl populační a sídelní růst v obdobích prosperity, tak naopak negativními faktory zastoupenými přírodními katastrofami, válečnými konflikty či epidemiemi. Z dlouhodobého hlediska ovlivňovaly a limitovaly sídelní strukturu změny klimatu nebo akumulované důsledky dlouhodobé lidské činnosti.

Největší koncentrace neolitických až raně eneolitických sídlišť spadá do prostoru vlastní Pražské kotliny a jejího bezprostředního okolí, zejména kolem velkého meandru Vltavy. Jedná se především o prostor dnešních Dejvic a Bubenče, dále pak horní tok Litoveckého potoka až po začátek Šáreckého údolí na levém břehu Vltavy. Na pravém břehu řeky je podobně významná koncentrace osídlení na území dnešní Libně a Kobylis (dle názoru autora je na čase uvažovat o těchto místech jako o pravděpodobných sídlištních aglomeracích – regionálních centrech větších teritoriálních celků). Významné koncentrace osídlení jsou prokázány rovněž v povodí Únětického potoka na severu Pražské plošiny a Moltského a Dalejského potoka na jihozápadě. Severovýchod a jihovýchod Pražské plošiny zatím vykazuje více roztroušené osídlení s výraznějšími koncentracemi v Hostivaři, Krči a především v Dolních Břežanech (archeologický obraz osídlení zde však může být více ovlivněn stavem výzkumu a negativním vlivem postdepozičních procesů).

Díky velmi členitému terénu Pražské plošiny, protnuté od jihu k severu vltavským kaňonem, vytváří neolitické až raně eneolitické osídlení přirozené vertikálně členěné sídlištní koncentrace a pásy. Sídliště uvnitř Pražské kotliny a na jejích okrajích vytvářejí koncentrace na přirozených přístupech do vltavského kaňonu (od severu k jihu) na meandru mezi Úholičkami, Řeží a Žalovem, při ústí Únětického potoka a v prostoru velkého vltavského meandru (Lutovský – Smejtek a kol. 2005). Tato vertikálnost je dobře zřejmá v prostoru vltavského meandru, kde můžeme pozorovat úzký vztah např. mezi sídlištní koncentrací v Libni vůči vyvýšenému sídlišti v Kobylisích nebo mezi sídlištní aglomerací v Dejvicích a Bubenči spolu s hustě osídleným pásem na horním toku Litoveckého potoka vůči dvojici výšinných sídlišť ležících na Kozákově a Šestákově skále v Šárce. Šárecká výšinná sídliště tak mohla tvořit přirozené mocenské/religiózní centrum a v případě ohrožení i refugium pro obě tyto sídelní aglomerace.

Celkově je na celém sledovaném území možné pozorovat jakési pravidelné uspořádání sídlišť, kdy se vesměs velká sídliště nalézají v ústí menších přítoků do Vltavy, různě velká sídliště lemují jejich střední tok a opět často větší sídliště vznikala na horních tocích a kolem pramenných pánví těchto

² Použité zkratky archeologický kultur: N – neolit; REne – raný eneolit; LnK – kultura s lineární keramikou; StK – kultura s vypíchanou keramikou; MMK – moravská malovaná keramika; LgK – lengyelská kultura; JoK – jordanovská kultura; postJoK – postjordanovské období; Schus – schussenriedský stupeň JoK; MiK – michelsberská kultura.

přítoků Vltavy (Lutovský – Smejtek a kol. 2005; Neustupný ed. et al. 2008; Novotný 1950; Pavlů – Zápotocká 1979; Pavlů ed. – Zápotocká 2007).

4. KATALOG VÝŠINNÝCH SÍDLIŠŤ A LOKALIT PRAŽSKÉ PLOŠINY

Sledované území Pražské plošiny (obr. 8) s prokázanými výšinnými polohami s neolitickými až raně eneolitickými nálezy je pro potřeby této práce rozděleno na šest oblastí (v případě potřeby dále dělených na menší podoblasti), vymezených na základě kombinace archeologických, kartografických, geomorfologických a hydrologických aspektů. Tyto oblasti s jednotlivými výšinnými polohami jsou řazeny od severu k jihu nejdříve podél levého a poté podél pravého břehu Vltavy. Celkově bylo zatím identifikováno 38 výšinných poloh a sídlišť, na kterých byly zachyceny neolitické až raně eneolitické nálezy.

Popis a interpretace jednotlivých výšinných poloh je rozdělen do tří částí, jež se skládají z popisu lokality (v této části je uveden kód morfologického typu výšinné polohy, viz *Příloha*), současného stavu archeologického poznání dané výšinné polohy a jejího potenciálu z hlediska archeologie krajiny. Především za důležitý považuji popis potenciálu výšinné polohy ve smyslu jejích sídelních predispozic, pedologických a hydrologických podmínek pro neolitické až raně eneolitické zemědělství a definování přirozených cestovních koridorů.

4.1. Levý břeh Vltavy

4.1.1. Oblast I: Pražská plošina severozápad, území vymezené povodím Podmoráňského potoka i Vltavou na severu a povodím Únětického potoka na jihu (obr. 8:I)

Oblast geomorfologicky patří do Turské plošiny a částečně též Hostivické tabule je na severozápadě a jihu vymezena hlubokými údolími Podmoráňského a Únětického potoka. Na severu i na východě je ostře ohraničena kaňonem Vltavy.

Neolitické až raně eneolitické osídlení (využití) výšinných lokalit je prokázáno na devíti polohách: Úholičky, Podmoráň; Úholičky, Na Krakově; Žalov, Řivnác; Žalov, Levý Hradec (podoblast IA); Roztoky, Třešňovka; Únětice, Pod Kapličkou; Statenice-Černý Vůl, Brčkola; Tuchoměřice-Kněžívka, Nad Čermákovým mlýnem a Kněževes, Nad Kovárnou (podoblast IB).

4.1.1.1. Podoblast IA

Podoblast IA je tvořena výšinnými polohami ležícími na levém břehu Vltavy v oblasti řežského meandru. Všechny tyto polohy přirozeně umožňovaly kontrolu vltavského kaňonu a prakticky všech do něj od jihu vedoucích přirozených přístupů.

1) Úholičky, Podmoráň; Praha-západ (obr. 1:A)

Popis lokality

K jihojihovýchodu poměrně prudce klesající ostrožna nepravidelného tvaru nalézající se na levém břehu ústí Podmoráňského potoka do Vltavy. Ostrožna zakončená ostrou terénní hranou je od západu, jihu a východu chráněna velice prudkými srázy, od severoseverozápadu přístupná po poměrně úzké šíji (morfologický typ: Aa11). Nejvyšší bod: 285 m n. m., rozloha: cca 3,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 100 m.

Stav archeologického poznání

V roce 1960 zde při skrývce a průkopu pro plynovod proběhl záchranný výzkum (dále ZAV) N. Maška, při kterém byly zachyceny objekty ml. st. StK a objekty postJoK (Schus, MiK) obsahující nejspíše pohozené kostry. Z ostrožny nejspíše také pochází keramika LnK (Mašek 1960a, Archiv nálezových zpráv [dále ANZ]; Mašek 1960b, ANZ; Borokovský 1965, 14–15; Lünig 1976, 180, Abb. 13, 54).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště IV. st. StK, postJoK (Schus, MiK) a snad také LnK nalézající se v dominantní poloze nad ústím Podmoráňského potoka do Vltavy. V případě postjordanovského osídlení lokality můžeme kvůli nálezům pohozených koster uvažovat o násilném zániku tohoto sídliště. Poloha poskytuje daleký výhled východním směrem údolím Vltavy od Větrušic na severovýchodě až po Klecany na jihovýchodě. To obyvatelům Podmoráňe umožňovalo kontrolu přirozeného přístupu k Vltavě na protějším břehu u Řeže, tvořeného protáhlou jazykovitou ostrožnou (poloha Na Kazatelně). Jak na lokalitě samotné, tak severozápadně od ní skýtalo sprašové podloží ideální podmínky pro neolitické a raně eneolitické zemědělství. Přístupný vodní zdroj představoval menší vodní pramen na západní straně ostrožny. Podmoráň díky své poloze ovládala křižovatku dvou přirozených cestovních koridorů, a to od severu k jihu vedoucí vltavské vodní cesty a s ní se křížícího pozemního koridoru vedoucího od západu údolím Podmoráňského potoka a po překročení Vltavy pokračujícího přes Řež východním (případně severovýchodním nebo jihovýchodním) směrem. Tyto hlavní cestovní osy patrně doplňovaly komunikace vedoucí podél levého břehu Vltavy od Turska či Libčic podél a přes údolí Podmoráňského potoka.

2) Úholičky, Na Krakově a U Kapličky; Praha-západ (obr. 1:A)

Popis lokality

K východu široce otevřená, postupně k západu klesající jazykovitá ostrožna situovaná nad soutokem Podmoránského a bezejmenného potoka. Polohu chránily na severu a jihu strmé svahy (morfologický typ: AbIII1). Nejvyšší bod: 300 m n. m., rozloha: cca 33 ha, nejvyšší převýšení: cca 70 m.

Stav archeologického poznání

Před rokem 1950 zde byly zachyceny objekty StK a JoK. V poloze U kapličky byly v roce 1991 M. Gojdou zachyceny objekty a zahloubená chata (?) StK (Gojda 1992, ANZ; Řídký 2003; Sušická 2007, 59; Dobeš – Vojtěchovská 2008).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště StK a JoK. Poloha umožňovala nejenom vizuální kontrolu údolí Podmoránského potoka, ale též dobrý výhled na výšinné sídliště v poloze Podmorán a skrze ústí údolí na řežskou ostrožnu. Jak na lokalitě samotné, tak západně od ní jsou ideální podmínky pro neolitické a raně eneolitické zemědělství dané sprašovým podložím. Snadno přístupný vodní zdroj představovaný pramenem bezejmenného potoka v poloze U kapličky dále tekoucího podél severní strany ostrožny k soutoku s Podmoránským potokem. Výšinné sídliště v poloze Na Krakově kontrolovalo přirozené přístupy do ústí údolí Podmoránského potoka a k Vltavě.

3) Žalov, Řivnác; Praha-západ (obr. 1:B)

Popis lokality

Vrch Řivnác můžeme popsat jako mohutný, k severu orientovaný (od západu, severu a východu strmými srázy chráněný) a pouze od jihu přes zahloubené sedlo přístupný skalní ostroh (morfologický typ: AbI2). Nejvyšší bod: 300 m n. m., rozloha: cca 0,4 ha, nejvyšší převýšení: cca 120 m.

Stav archeologického poznání

Přestože na Řivnáci proběhly dva, ve své době kvalitní archeologické výzkumy (okolo r. 1880 rozsáhlý výzkum Č. Rýznera a roku 1948 zde provedl menší výkopy I. Borkovský), jsou publikované informace o neolitických až raně eneolitických nálezích více než skromné. Fotografie nálezů keramiky, broušené a štípané industrie LnK, StK a JoK dostupné v archivu nálezových zpráv ARÚ však bohužel postrádají jakýkoliv nálezový kontext (pocházejí z Borkovského výzkumů v roce 1948). Přítomnost StK na lokalitě dále dokládají dva obrázky z Píčových Čech předhistorických (Píč 1899, tab. XLIV:9, XLV:14; Borkovský? 1950a-e, ANZ).

Potenciál a interpretace lokality

Podle nálezů pravděpodobně výšinné sídliště LnK, StK a JoK. Poloha umožňovala dokonalou vizuální kontrolu blízkého i vzdáleného okolí celého meandru Vltavy od Letek a Větrušic na severu (včetně přímého výhledu na ostrožnu Podmorán) až po Klecany na východě, včetně řežské (poloha Na Kazatelně) ostrožny na protějším břehu a celé plochy Levého Hradce. Poměrně výrazné převýšení umožňovalo též dobrý přehled po okolním zázemí jižně od lokality. Skvělý je též daleký rozhled do kraje (jednou z výrazných dominant na obzoru je např. hora Říp). Sprašové podloží v jižním zázemí ostrožny poskytovalo velmi dobrý základ neolitickému a raně eneolitickému zemědělství. Zdrojem vody pro sídliště a potenciálním přístupem k Vltavě mohla být dnes vyschlá vodoteč Vlčí jáma na západní straně ostrohu. Co se týče přirozených cestovních koridorů, umožňoval Řivnác skvělou kontrolu pohybu v severojižním směru po Vltavě, východozápadního koridoru vedoucího přes řežskou ostrožnu, jakož i cest v jižním zázemí Řivnáce a Levého Hradce.

4) Žalov, Levý Hradec; Praha-západ (obr. 1:B)

Popis lokality

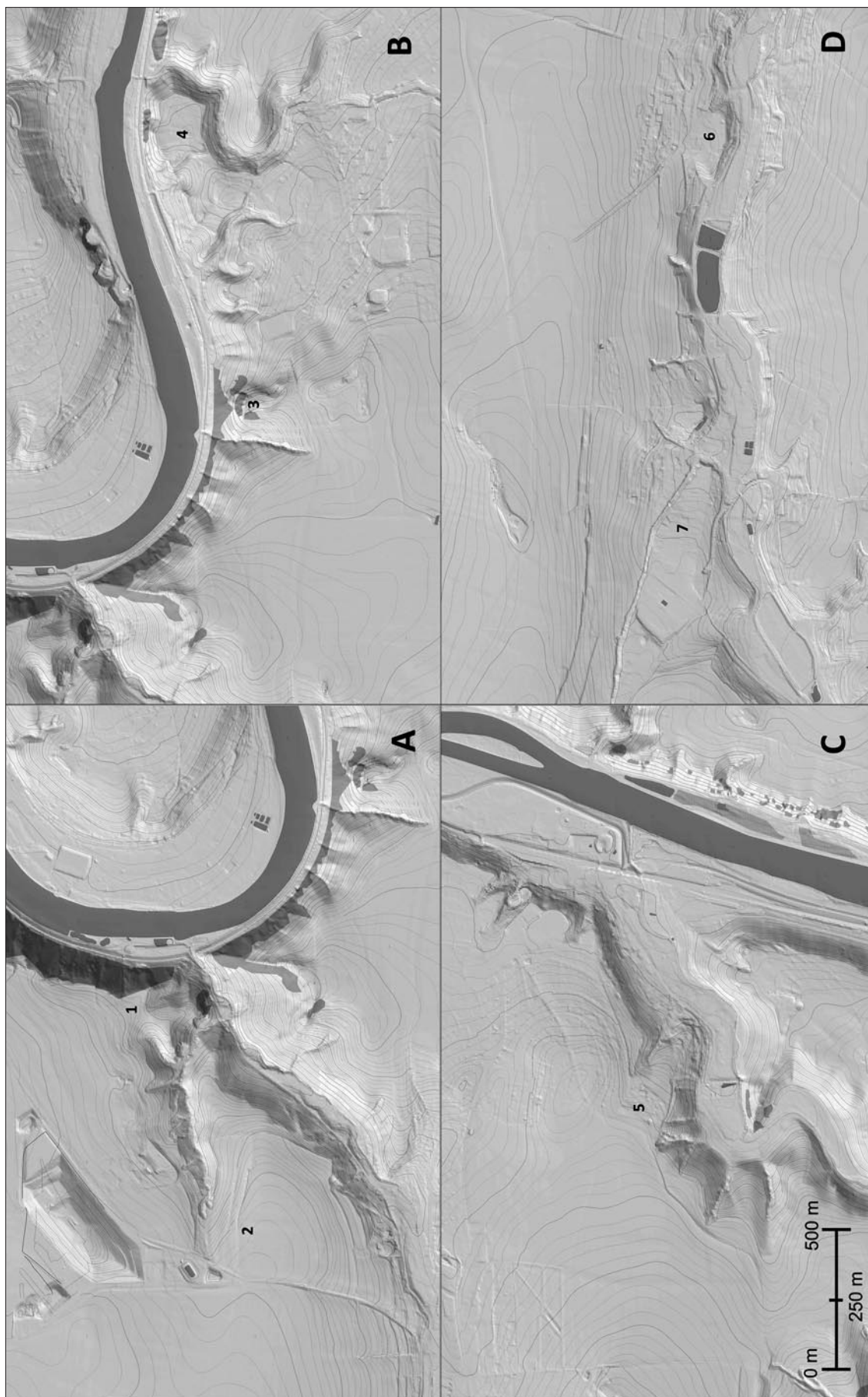
Obdélná obloukovitě od jihu k východu stočená poměrně plochá ostrožna zakončená ostrou terénní hranou. Od západu, severu a východu až jihovýchodu prudkými svahy chráněná ostrožna je přístupná od jihu po úzké šíji a od severu roklí Ve Vikouši (morfologický typ: AbII2). Polohu z jihu a východu obtéká potok Potoky. Nejvyšší bod: 236 m n. m., rozloha: cca 7 ha, nejvyšší převýšení: cca 60 m.

Stav archeologického poznání

V polovině 19. st. J. Lábler ml. a V. Krolmus vykopali na předhradí a na akropoli neolitické a eneolitické artefakty (hroby, sídlištní vrstvy, žároviště obsahující keramikou, broušenou industrii a kosti). J. L. Píč informuje na přelomu 19. a 20. st. o JoK sídlištních objektech v blízkosti kostela sv. Klimenta. JoK nálezy z Levého Hradce zmiňuje roku 1905 též K. Prokop. I. Borkovský odkryl při svých výzkumech ve 40.–50. letech na ploše hradiště sídlištní jámy LnK, StK, JoK a sídlištní vrstvy s keramikou MiK. Roku 1982 byly při záchranném výzkumu I. Vojtěchovské a J. Frolíka nalezeny během hloubení základu pro západní obvodovou zeď nového hřbitova severozápadně od kostela sv. Klimenta pravděpodobně sekundárně uložené vrstvy obsahující keramikou StK a JoK. Při různých sběrech a dalších výkopech po Borkovského výzkumech byla na Levém Hradci nalezena také keramikou LnK a MiK. Podle K. Tomkové bylo mocné souvrství s JoK objekty v SV části akropole (Sklenář 1992, 285–288; Píč 1899, tab. XLVIII:210; Píč 1908, tab. III; Prokop 1905, 45; Borkovský 1949, 106–107; Borkovský 1965, 17; Lüning 1976, 173, 178, 188, Abb. 11:22, 12:38, 13:52, taf. 72B; Tomková – Vojtěchovská 1998; Tomková a kol. 2001, 152).

Potenciál a interpretace lokality

Dlouholeté, bohužel pro období neolitu a raného neolitu dosud pouze zlomkovitě publikované výzkumy, které i tak jasně dokládají intenzivní, i když hiáty přerušované osídlení Levého Hradce od kultury LnK a StK přes JoK až po postjordanovskou MiK. Poloha ostrožny umožňuje vizuální kontrolu velkého meandru řeky Vltavy a řežské ostrožny na protějším břehu řeky. Dobré podmínky pro neolitické a raně eneolitické zemědělství poskytovalo spra-

Obr. 1. A. 1. Úholičky, Podmoráň; 2. Úholičky, Na Krakově a U Kapličky. **B.** 3. Žalov, Řivnáč; 4. Žalov, Levý Hradec. **C.** 5. Roztoky, Třešňovka. **D.** 6. Únětice, Pod Kapličkou; 7. Statenice-Černý Vůl, Brčkola, Za Cihelnou, Chundelova cihelna. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

šové podloží doložené jižně od ostrožny. Přímý vodní zdroj mohl v pravěku pramenit v prostoru dnešního kostela sv. Klimenta a stékat do vltavského kaňonu roklí Ve Vikouši. Další snadno dostupné vodní zdroje představovaly bezejmenné přítoky potoka Potoky tekoucího roklí podél jižních a jihovýchodních svahů ostrožny a též dnes zaniklá vodoteč pramenící jihozápadně od ústí ostrožny. Levý Hradec ovládal díky své poloze pohyb po vltavské vodní cestě a umožňoval přístup k řece skrze rokle vedoucí podél západních i jižních svahů ostrožny. Přístup k Vltavě mohl vést i přímo ze samotné ostrožny roklí Ve Vikouši.

4.1.1.2. Podoblast IB

Podoblast IB je tvořena výšinnými polohami ležícími podél toku Únětického potoka. Archeologicky zachycená sídliště zde vytvářejí komplexní strukturu od ústí tohoto potoka až po jeho prameniště.

5) Roztoky, Třešňovka; Praha-západ (obr. 1:C)

Popis lokality

K severozápadu otevřená, k jihovýchodu klesající jazykovitá ostrožna situovaná v blízkosti ústí Tichého údolí nad levým břehem Únětického potoka. Polohu chrání od severovýchodu až západu strmé svahy (morfologický typ: AaIII1). Nejvyšší bod: 253 m n. m., rozloha: cca 3,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 60 m.

Stav archeologického poznání

Při ZAV provedeném v roce 2001 N. Profantovou, zde byly zachyceny sídlištní objekty LnK (Profantová 2002, 20).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště LnK, s pravděpodobně těsným vztahem ke známému soudobému sídlišti rozprostírajícímu se kolem ústí Únětického potoka do Vltavy. Poloha ostrožny umožňuje kontrolu ústí Tichého údolí. Zázemí pro neolitické zemědělství poskytovalo sprašové podloží doložené severozápadně od ostrožny. Dostupný vodní zdroj mohla představovat dnes vyschlá drobná vodoteč na severovýchodní straně ostrožny. Sídliště kontrolovalo přirozený koridor vedoucí údolím Únětického potoka a nejspíš také komunikace vedoucí směrem na Levý Hradec.

6) Únětice, Pod Kapličkou; Praha-západ (obr. 1:D)

Popis lokality

Mensí oválná, poměrně plochá k severu otevřená ostrožna zakončená na jihu ostrou terénní hranou nalézající se nad levým břehem Únětického potoka (morfologický typ: AaII1). Nejvyšší bod: 261 m n. m., rozloha: cca 2,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 30 m.

Stav archeologického poznání

Při ZAV v roce 2004 zde P. Nový a D. Daněček zachytili sídlištní objekt z přelomu starší a mladší fáze JoK (Daněček – Nový 2005).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště JoK. Ostrožna kontroluje údolí Únětického potoka od Černého Vola na východě po Holý vrch na západě. Sprašové podloží v okolí a možná existence malých potůčků po stranách ostrožny umožňovala zemědělské aktivity v bezprostředním okolí tohoto sídliště.

7) Statenice-Černý Vůl, Brčkola, Za Cihelnou, Chundelova cihelna; Praha-západ (obr. 1:D)

Popis lokality

Na západ úzkou šjíjí otevřená, k východu postupně klesající nepravidelně jazykovitá ostrožna. Severní strana je vy-modelována bezejmennou vodotečí vlévající se pod opyšem ostrožny do Únětického potoka (morfologický typ: AaIII2). Nejvyšší bod: 291 m n. m., rozloha: cca 11,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 35 m.

Stav archeologického poznání

Po povrchových sběrech a vykopávkách provedených v polovině 19. V. Krolmusem a na konci 19. století Neumanem a Č. Rýznerem následovala v prostoru Brčkoly a Chundelovy cihelny řada záchranných archeologických výzkumů pod vedením A. Stockého (1914), J. Böhma (20. léta), F. C. Friedricha a L. Pecky (1924), opět samotného Friedricha (1933?, 1936), J. Kudrnáče (1949), ve 40. až 50. letech ing. Poláčka a M. Maliny, v 60. letech A. Knora a S. Vencla, I. Vojtěchovské (1974, 1975, 2004), I. Vojtěchovské a M. Zápotocké (1974–1975) a P. Nového a D. Daněčka (2005–2006). Při všech těchto archeologických akcích byla zachycena torza nejméně 9 dlouhých domů LnK, sídlištní objekty LnK IIc–IIIa–IIIb, sídlištní objekty StK III/IV–IVa–IVa/b, keramika StK IV/V (StK/LgK) a kostrový hrob (StK IV). Raný eneolit reprezentovaly nálezy JoK a postJoK (Schus); (Píč 1899, 94, 204, tab. LVIII; Stocký 1914; Stocký 1926, 71, 166, 186, M. II, 32, 35, tab. XLII:34, XLVI–XLVIII, LXIII:21; Böhms 1931, 60; Novotný 1948, 68–69; Zápotocká – Vojtěchovská 1978; Zápotocká – Sankot – Vojtěchovská 1981; Zápotocká 1984; Zápotocká 1998, 210, Taf. 78:1; Řídký 2003; Lutovský – Slabina 2004, 11–12; Vojtěchovská 2004, 131; Vokolek 2004, 95, tab. 165:13–16; Daněček – Nový 2006; Daněček – Nový 2007; Nový – Daněček 2007; Sušická 2007, 58–59; Vokolek 2007, 81–86, obr. 11, tab. 142:6–7, 143:5–8, 144–150; Řídký 2008; Řídký – Stolz – Zápotocká 2009; Kovačiková 2009; Vokolek 2009, 107, tab. 131:3, 6; Řídký 2011).

Potenciál a interpretace lokality

Více jak sto padesát let archeologických výzkumů dokládá velice intenzivní osídlení v období kultur s lineární a vypíchanou keramikou a jeho pokračování v průběhu raného eneolitu. Velmi pravděpodobně musel minimálně za StK existovat úzký vztah tohoto sídliště k sídlištěm ve Velkých Přílepech a Horoměřicích. Poloha umožňuje dobrý výhled do údolí Únětického potoka východním, i jihozápadním směrem. Nerušený výhled byl také na jih, na Horoměřice. Sprašové podloží skýtalo ideální podmínky pro neolitické až raně eneolitické zemědělství. Primární vodní

zdroj sídliště představoval potok pramenící u severozápadního cípu ostrožny, který poté stékal podél její severní strany ke svému soutoku s Únětickým potokem. Je pravděpodobné, že tato po většinu trvání neolitu a raného eneolitu osídlená poloha kontrolovala jak pohyb Únětickým údolím, tak pravěpodobnou severojižní trasu propojující velká sídliště nalézající se v Kralupech nad Vltavou, Velkých Přílepech, Černém Volu, Horoměřicích a Jenerálce se sídlištními aglomeracemi na horním toku Litoveckého potoka a ve vlastní Pražské kotlině (Dejvicemi/Bubenčem a Libní).

8) Tuchoměřice-Kněžívka, Nad Čermákovým mlýnem; Praha-západ (obr. 2:A)

Popis lokality

Široce k jihovýchodu otevřená, k severozápadu postupně klesající, ostrou terénní hranou zakončená jazykovitá ostrožna, která byla od západu a severu chráněna poměrně příkrými svahy (morfológický typ: AbII1). Nejvyšší bod: 347 m n. m., rozloha: cca 40 ha, nejvyšší převýšení: cca 25 m.

Stav archeologického poznání

Od počátku 90. let až do roku 1996 byly na lokalitě prováděny systematické sběry V. Daněčkem. Při nich byla nalezena keramika a broušená industrie JoK, postJoK (Schus a MiK?); (Turek – Daněček 1997, 127–129, obr. 1, 7:2–7,16).

Potenciál a interpretace lokality

Pravděpodobně raně eneolitické výšinné sídliště doložené povrchovými sběry. Sprašové podloží a drobné vodoteče po obou stranách ostrožny dávaly pevné zázemí pro raně eneolitické zemědělství. Z polohy je možné přehlednout horní tok Únětického potoka. Lokalita nalézající se nad začátkem údolí Únětického potoka umožňovala kontrolu přirozeného cestovního koridoru vedoucího na severozápad ve směru na Slaný nebo severovýchod na Kralupy nad Vltavou a jihovýchod do Pražské kotliny k sídelním aglomeracím a brodům v prostoru velkého meandru Vltavy a koridoru podél Únětického potoka.

9) Kněževy, Nad Kovárnou; Praha-západ (obr. 2:A)

Popis lokality

Obdélná, plochá, k západu poměrně úzkou šíjí otevřená ostrožna. Od severu, východu až jihu vymezená prudkými postupně vyznívajícými svahy vymodelovanými horním tokem Únětického potoka a jeho bezejmenného malého přítoku (morfológický typ: AbII2). Nejvyšší bod: 346 m n. m., rozloha: cca 16,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 20 m.³

Stav archeologického poznání

Při ZAV vedeném L. Smejtkem byla v r. 1998 zachycena torza dlouhých domů a sídlištní objekty LnK II–III spolu s hrobem StK/LgK? (Smejtek 1999; 2011).

Potenciál a interpretace lokality

Lokalita představuje výšinné sídliště LnK se zatím ojedinělými aktivitami StK/LgK. Sprašové podloží a snadno dostupný pramen drobné vodoteče na jihozápadním cípu ostrožny skýtaly spolu s Únětickým potokem ideální zázemí pro neolitické zemědělství. Z polohy je možné přehlednout jižní část prameniště a horní tok Únětického potoka. Lokalita nalézající se nad začátkem údolí Únětického potoka umožňovala kontrolu přirozeného cestovního koridoru vedoucího na severozápad ve směru na Slaný nebo severovýchod na Kralupy nad Vltavou a jihovýchod do Pražské kotliny k sídelním aglomeracím a brodům v prostoru velkého meandru Vltavy a cestovního koridoru vedoucího podél Únětického potoka.

4.1.2. Oblast II: území západně od velkého vltavského meandru, vymezené na severu Únětickým potokem a na jihu Motolským potokem (obr. 8:II)

Oblast geomorfologicky patřící do Hostivické tabule je na severu vymezena hlubokým údolím Únětického potoka a jeho přítoků. Na západě je vymezena k severu tekoucím Zákolanským potokem. Jakousi centrální osu tohoto území představuje od západu k východu tekoucí Litovecký (Šárecký) potok, jehož horní tok vytvořil mělké údolí, které se od zákruty kolem mohutného terénního bloku Džbánů (363 m n. m) prudce zahlubuje do mohutného kaňonu Šáreckého údolí provázeného hřbetů a hřebenů Divoké, Horní a Dolní Šárky zakončenými mohutnou ostrožnou Na Babě (259 m n. m.). Od Červeného vrchu (327 m n. m.) na tuto strukturu navazuje široké k východu klesající údolí Dejvického potoka vymezené na jihu ve směru východ-západ Bílou horou (387 m n. m.) a soustavou hřebenů a hřbetů tvořených Veslavínem, Břevnovem, Střešovicemi, Petřínem (327 m n. m.), Hradčany a Letnou (231 m n. m.). Na jihu ji vymezuje tok Motolského potoka a přirozenou východní hranici tvoří od jihu k severu tekoucí Vltava.

Neolitické až raně eneolitické osídlení (využití) výšinných lokalit je prokázáno na 10 polohách: Praha-Sedlec, Druhá Hergetova cihelna (Kamýčká); Praha-Lysolaje, Denkrova pískovna; Praha-Dejvice, Zlatnice; Praha-Dejvice, Jenerálka; Praha-Nebošice, Markyta; Praha-Liboc, Šárka, Kozáková skála; Praha-Liboc, Šárka, Šestáková skála (podoblast IIA); Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada; Praha-Hradčany, Kanovnická; Praha-Střešovice, Na Andělce (podoblast IIB).

³ V případě této lokality se mohou objevit námitky, zda se vůbec jedná o výšinnou polohu. K jejímu zařazení mne vedly tyto důvody: ostrožna je zachycena již na II. vojenském mapování a polohy podobného charakteru – jako např. Jenštejn, Domov důchodců – jsou za výšinné polohy obecně považovány (Zápotocký 2000, 174).

4.1.2.1. Podoblast IIA

Podoblast IIA tvoří povodí dolního toku Litoveckého (Šáreckého) potoka, od jeho zahloubení do Šáreckého údolí před soutěskou Džbán až po jeho soutok s Vltavou.

10) Praha-Sedlec, Druhá, „nová“ Hergetova cihelna, Kamýčká ulice (obr. 2:B)

Popis lokality

Od severozápadu po poměrně úzké šíji přístupný terénní blok vymezený od jihu, východu a severu strmými svahy ležící nad levým břehem Vltavy (morfologický typ: AaII2). Nejvyšší bod: 252 m n. m., rozloha: cca 31 ha, nejvyšší převýšení: cca 50 m.

Stav archeologického poznání

Na této poloze výšinného charakteru byly při nedokumentovaných akcích J. A. Jíry v r. 1913 a J. Böhma roku 1928 zachyceny sídlištní objekty nebo pravděpodobněji hroby LnK (LnK III); (Stocký 1926, 164; Zápotocká 1998, 186, Taf. 22:1; Turek 2005a, 220).

Potenciál a interpretace lokality

O poloze můžeme uvažovat jako o výšinném sídlišti nebo pohřebišti LnK. Poloha umožňuje kontrolovat přilehlou část vltavského kaňonu i Šáreckého údolí a poskytuje daleký výhled směrem na jih včetně celých Holešovic a Bubenče až po hřeben Hradčan. Sprašové podloží a dnes zaniklé vodoteče na severní i jižní straně ostrožny vytvářely ideální podmínky pro neolitické zemědělství. Ostrožna díky své poloze přirozeně umožňovala kontrolu vodní cesty po Vltavě a cesty vedoucí Lysolažským údolím a Šárkou k řece. Od dnešního Dolního Sedlce vedla v pravěku roklí podél severní strany ostrožny s velkou pravděpodobností cesta ve směru na severovýchod na Horoměřice nebo k Černému Volu.

11) Praha-Lysolaje, Denkrova pískovna, Dolnošárecká ostrožna, Sportovců (obr. 2:C)

Popis lokality

Protáhlá, k západu široce otevřená a k východu klesající jazykovitá ostrožna, situovaná na soutoku Šáreckého a Lysolažského potoka. Opyšem zakončený útvar je jak od severu, tak od jihu chráněn příkrými svahy (morfologický typ: AaIII1). Nejvyšší bod: 300 m n. m., rozloha: cca 48 ha, nejvyšší převýšení: cca 95 m.

Stav archeologického poznání

Během výzkumu R. Turka (před rokem 1936) byl na pohřebišti bylanské kultury v Denkrově pískovně objeven žárový hrob ml. st. StK. Při záchranném výzkumu ARÚ, provedeném v roce 1944 A. Millerem a Z. Palmou, byl zachycen úsek blíže nedatovatelného palisádového ohrazení, možná neolitického či eneolitického. Vzhledem k tomu že v době výzkumu byl prostor před palisádovým žlábkem již odtěžen, nelze vyloučit ani potvrdit možnou existenci příkopu. Při výzkumu byla v objektech zachycena keramika LnK, StK a JoK (Turek 1949, pozn. 74, 137; Pleslová 1959, ANZ; Pleslová 1969, ANZ [přepsaná a poznámkami doplněná původní dokumentace výzkumu A. Millera a Z. Palmy]; Pleslová-Štiková 1972, obr. 1:2, 2-4, 11:11,4-8; Zápotocká 1998, Taf. 91:1-3, 216).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště LnK, StK a JoK. Unikátní soustavu palisádových žlabů interpretovala E. Pleslová jako neolitický (LnK/StK) dům s ohradou. Alternativně by mohlo jít o období rondelu známého z nepříliš vzdálených Tuchoměřic, podle předpokládané souvislosti s nedalekým hrobem jordanovské kultury datovaného do téže kultury (*Sankot – Zápotocký 2011*, 82-85). Může se také jednat o úsek dřevěné (dřevohlinité) hradby mající čelní stranu z palisády a zadní z jednotlivých sloupů případně propletených pruty. Obdélná konstrukce by pak mohla představovat bránu. Sprašové podloží i existence dnes vyschlé vodoteče v severozápadním cípu vyústění ostrožny, spolu se západně od ostrožny pramenícím Lysolažským potokem (Housle) umožňovaly provozování neolitického a raně eneolitického zemědělství. Ostrožna umožňovala kontrolu přirozených koridorů vedoucích údolím Šáreckého a Lysolažského (Housle) potoka a skrze ústí Šáreckého údolí umožňovala volný výhled na protější stranu vltavského údolí.

12) Praha-Dejvice, Zlatnice (obr. 2:D)

Popis lokality

K jihu otevřená, k severu prudce spadající, skalním hřbetem tvořená jazykovitá ostrožna. Chráněná od západu, severu a východu prudkými svahy (morfologický typ: AbI2). Nejvyšší bod: 301 m n. m., rozloha: cca 5,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 88 m.

Stav archeologického poznání

Za neznámých nálezových okolností zde byla získána keramika LnK (Turek 2005a, 212).

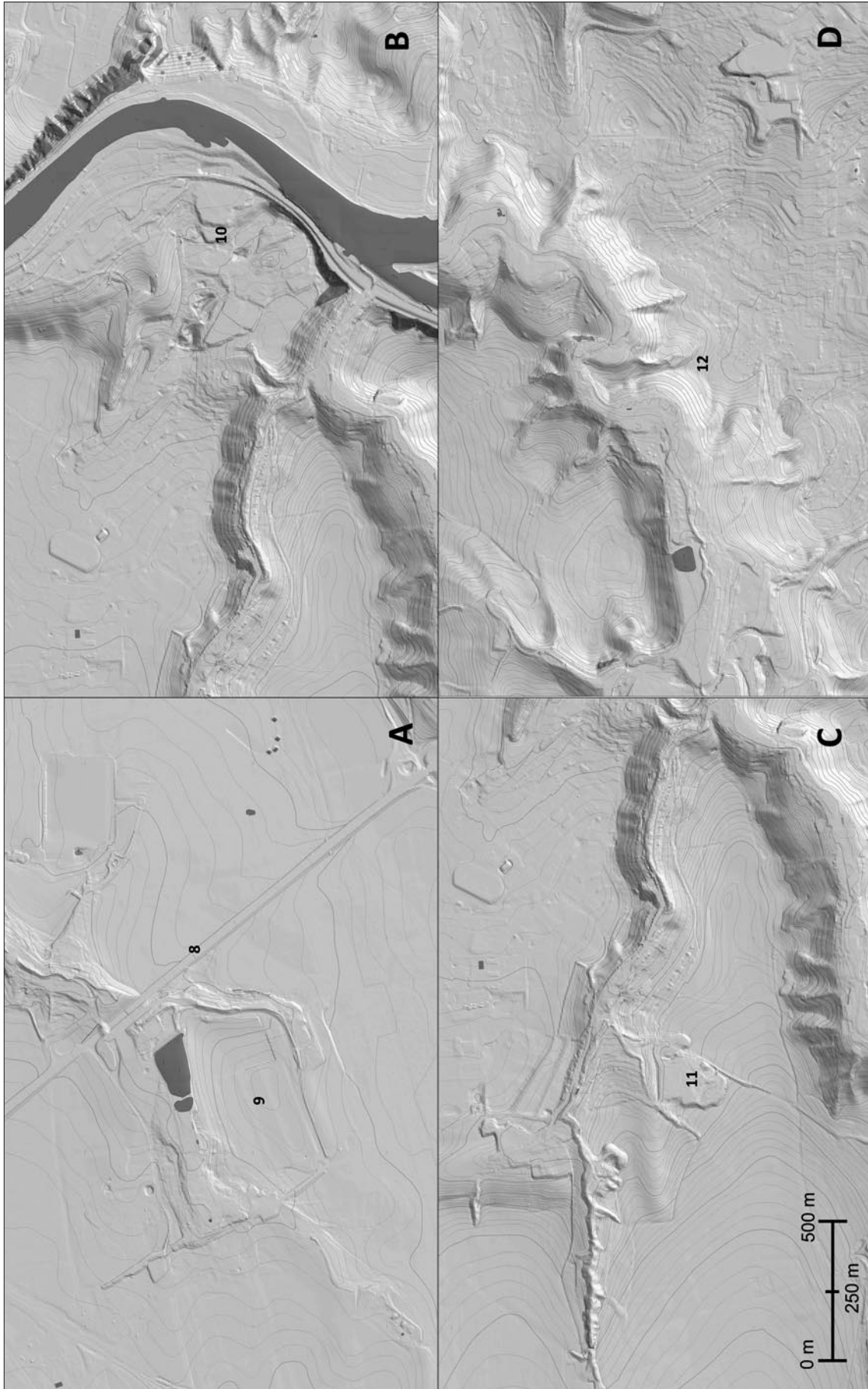
Potenciál a interpretace lokality

Výšinná lokalita LnK. Poloha kontroluje jeden z přirozených přístupů do Šáreckého údolí, které svou polohou umožňuje zablokovat. Poloha má volný výhled po velké části Šáreckého údolí. Přes možnou existenci sprašového podloží není jistá existence místního vodního zdroje, a tak je zemědělský potenciál této lokality neurčitelný (malé prameny mohly existovat po stranách vyústění ostrožny).

13) Praha-Nebušice, Jenerálka (obr. 3:A)

Popis lokality

K severu otevřená, ve směru SZ-JV orientovaná obdélná ostrožna. Chráněná od jihu, východu a severu prudkými svahy. Poloha se nalézá nad soutokem Litovického (Šáreckého) a Nebušického potoka (morfologický typ: AaII2).

Obr. 2. A. 8. Tuchoměřice-Kněživka, Nad Čermákovým mlýnem; 9. Kněževes, Nad Kovárnou. B. 10. Praha-Sedlec, Druhá, „nová“ Hergetova cihelna, Kamýcká ulice. C. 11. Praha-Lysolaje, Denkrova pískovna, Dolnošářská ostrožna, Sportovců. D. 12. Praha-Dejvice, Zlatnice. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

Nejvyšší bod: 276 m n. m., rozloha: cca 16 ha, nejvyšší převýšení: cca 37 m.

Stav archeologického poznání

Při nedokumentovaných akcích a výzkumech v jenerálské cihelně (1858 L. Šnajdr, na počátku 20. stol. K. Prokop, 1909 a 1912 J. A. Jíra) zaznamenány sídlištní objekty a hroby? LnK II, III, IV, keramika StK a sídlištní objekt LgK/JoK (*Stocký 1926*, 163, 167, 171, 185–187, tab. XX:1–6, XXVII:8, LVIII:13; *Vencl 1961*, 99, 120–121, 127; *Zápotocká 1998*, 185–186, Taf. 20; *Vokolek 2004*, 69, tab. 110:9–11; *Turek 2005a*, 219, 231, *Turek 2005b*, 302).

Potenciál a interpretace lokality

Jedná se o příklad v hlubokém údolí „skrytého“ výšinného sídliště LnK a pravděpodobně též StK a LgK/JoK. Poloha má volný výhled západním a východním směrem do Šáreckého údolí a směrem na sever do údolí Nebušického potoka. Sprašové podloží spolu s vodními zdroji Litoveckého i Nebušického potoka poskytovaly spolu s dnes vyschlou vodotečí na jihozápadním okraji ostrožny ideální podmínky pro neolitické až raně eneolitické zemědělství. Ostrožna díky své poloze tvoří přirozenou křižovatku cesty vedoucí ve směru východ–západ Šáreckým údolím a komunikace vedoucí z dnešních Dejvic a Vokovic přes Šárecké údolí dále na sever či severovýchod (cesta mohla vést jak přímo přes ostrožnu, tak údolím Nebušického potoka dále na Horoměřice nebo Přední Kopaninu).

14) Praha-Nebušice, Markyta (obr. 3:A)

Popis lokality

Na západ otevřený, k východu klesající mohutný terénní blok, z jehož jihovýchodní strany vybíhá ostrožna Jenerálka. Na jihu a východě je poloha chráněna strmými svahy, na severu pozvolněji klesá do údolí Nebušického potoka (morfológický typ: AbII1). Nejvyšší bod: 296 m n. m., rozloha: cca 44 ha (60 ha včetně Jenerálky), nejvyšší převýšení: cca 56 m.

Stav archeologického poznání

Při ZAV provedeném v letech 1995–1996 zde M. Kostka zachytil sídlištní objekt StK/LgK (StK V) a sídlištní objekty s lidskými kostrami postJoK (Schus); (*Kostka – Šmolíková 1997*; *Turek 2005b*, 302–303).

Potenciál a interpretace lokality

Zde zachycená sídliště StK V a postJoK jsou dle stávajícího stavu badání nesoučasná s osídlením na Jenerálce, je tak možné uvažovat o střídání těchto poloh v důsledku cyklicky se měnících preferencí zdejších obyvatel. Z polohy je dobrý výhled směrem na východ do Šáreckého údolí. Sprašové podloží skýtalo dobré podmínky pro raně eneolitické zemědělství. Vodní zdroj představovala dnes zaniklá vodoteč na jihovýchodě terénního bloku na počátku jenerálské ostrožny a samozřejmě též Nebušický potok. Poloha kontroluje stejné cesty jako Praha-Dejvice, Jenerálka.

15 a 16) Praha-Liboc, Šárka, Kozákova skála (Hradiště Šárka) a Šestákova skála (obr. 3:B)

Popis lokality

Hradiště Šárka tvoří mohutná, k východu otevřená ostrožna zakončená na svém západním konci mohutnou terénní kupou Kozákovy skály. Na severu až jihozápadě je chráněna příkrými svahy a skalisky (včetně hřbetu Dívčího skoku na severu a terénní kupy Kozákovy skály na západě až jihozápadě), jižní strana ostrožny je méně příkrá (morfológický typ: AbI1). Ostrožna je od východu obtékána Litoveckým (Šáreckým potokem). Nejvyšší bod: 364 m n. m., rozloha: cca 2,6 ha (49 ha celá ostrožna Šárka), nejvyšší převýšení: cca 100 m (Dívčí skok), 76 m (Kozákova skála).

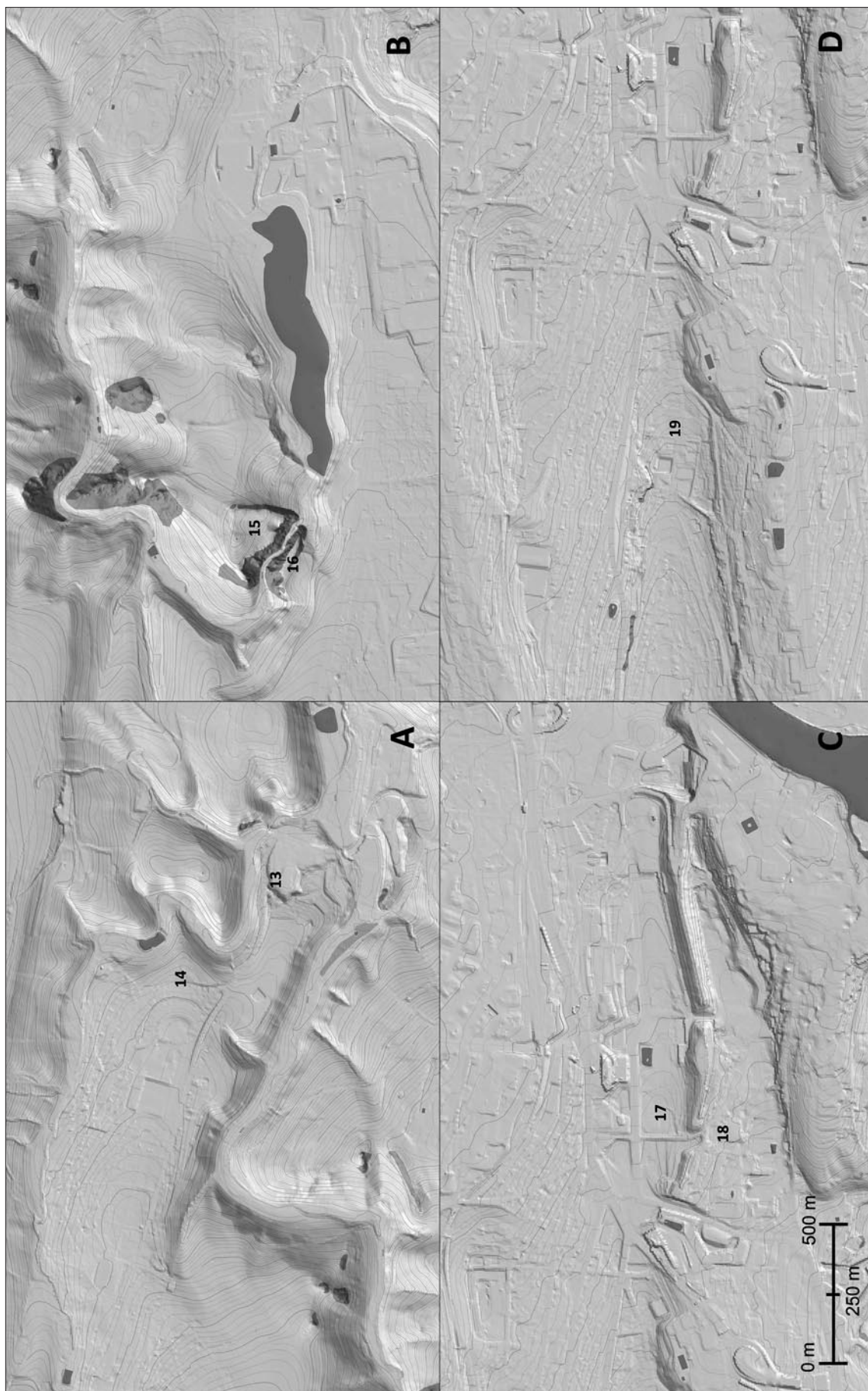
Šestákova skála ležící na protější jižní straně úžlabiny Džbán pak představuje jakousi „antiakropoli“ Kozákovy skály. K jihozápadu otevřený ostrožný útvar, z větší části tvořený částečně odtěženým výrazným skalnatým hřbetem (původně musela Kozákova a Šestákova skála tvořit celistvý křemencový suk), který je strmými svahy vymezen ze všech stran (morfológický typ: AaI1). Nejvyšší bod: 335 m n. m., rozloha: cca 2 ha, nejvyšší převýšení: cca 52 m.

Stav archeologického poznání

Vzhledem k významu této lokality pro historii výzkumu neolitických a raně eneolitických výšinných sídlišť bude popsána podrobněji. Pravděpodobně právě díky své výjimečnosti byla tato lokalita stíhána „ranami osudu“. Nejprve byla v 60. letech 19. století značně zdevastována a vyrabována při divoké těžbě kostí na spondium pro ruzyňský cukrovar. Na konci druhé světové války pak byla v Mníšku pod Brdy zničena spolu s velkou částí nálezů kompletní dokumentace výzkumu Šestákovy skály pořízená J. A. Jírou a bratry Ševčíky.

Ve 40. letech 19. století v prostoru šáreckého hradiště vykopali neolitické a eneolitické nálezy Krolmus, Špott a Pachel. V průběhu 60. let 19. stol. statkář Kubr při obdělávání svých polností na hradišti (především na Kozákově skále) sbíral pravěké artefakty, které odevzdával do muzea, zatímco jeho dělníci s nimi a zde nalezenými kostmi čile obchodovali. Odkupoval je od nich především majitel ruzyňského cukrovaru pán ze Strassernů a také směnárník Mikš, který ve svých zápiscích zaznamenal těžbu až 2 sáhy (cca 3,8 m) vysoké kulturní vrstvy, v níž byla v hloubce 1 sáhy na různých místech nalézána ohniště sestavená z plochých kamenů (nejspíše šlo o zbytky podlah domů s otopnými zařízeními či samostatných pecí). Počet zde takto objevených artefaktů odhadl Mikš na 4000 kusů a vyhrabaných kostí na 100 metrických centů. Také na Šestákově skále probíhala tato divoká těžba kostí a artefaktů, (*Prokop 1905*, 43–45; *Sklenář 1992*, 196, 197, 199).

Na samý počátek 20. století spadá výše zmíněný výzkum J. A. Jíry a bratří Ševčíků na Šestákově skále. Šlo nejspíše o první systematický výzkum výšinného sídliště s výrazným neolitickým osídlením. Podle Jírových vlastních slov se krátce po zahájení výkopových prací ukázalo, že škody způsobené divokým kopáním kostí a artefaktů nebyly tak fatální, jak nejdříve předpokládal. Při výzkumu zůstaly záměrně neprokopány okrajové partie skály, zejména kolem kamenolomu (preventivní opatření zabrahující splachu hlíny a artefaktů z kulturních vrstev během dešťů). Podle Jíry byly každodenně zapisovány a přesně zakreslovány jednotlivé nálezy a pořizovány nákresy zaji-

Obr. 3. A. 13. Praha-Nebušice, Jenerálka; 14. Praha-Nebušice, Markyta. B. 15. Praha-Liboc, Šárka, Kozákova skála (Hradiště Šárka), 16. Praha-Liboc, Šestákova skála. C. 17. Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada; 18. Praha-Hradčany, Kanovnická ulice. D. 19. Praha-Hradčany, Na Andělce. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

mavých vrstev včetně celkového barevného řezu vedeného přes šířku naleziště. Na nerovném skalnatém podloží, jež místy vystupovalo až do ornice, byly na celém nalezišti rozeznány dvě nepatrně jinak zbarvené kulturní vrstvy, horní tmavší, nejspíše eneolitická (řivnáčská), a spodní bledší, popelovitá s mělkými jamami. V obou vrstvách bylo nalezeno na 600 pravěkých nástrojů, šperků a slevitelných nádob a asi 7 metrických centů na nápadně malé kousky rozdrčených střepech. Rozpoznány byly především nálezy LnK III a IV, StK a v menším množství JoK. V malém množství byly prý nalezeny střepy typické pro MMK (LgK); (Jíra 1910a, 69, 78–78, 80; Jíra 1910b, 170). Při svém výzkumu provedeném v letech 1913 a 1914 vykopal A. Stocký na Šestákové skále kulturní vrstvu a objekty LnK IV oddělené sterilní vrstvou od vrstvy obsahující keramiku JoK (Stocký 1919, 82; 1921, 58; 1926, 81, 172). V letech 1942–43 probíhal na Šestákové skále výzkum I. Kiekebusch, která kopala systémem bodů, z nich vždy čtyři označovaly rohy příslušného sektoru. Vzhledem k častým intruzím středně eneolitického materiálu šlo většinou o výzkum již předtím prokopaných vrstev, při nichž byla nalezena keramika LnK, StK a JoK (Kiekebusch 1942; Mašek 1971, 9–10). Dodnes dochované neolitické kamenné artefakty pocházející z výzkumu I. Kiekebusch nedávno zpracoval D. Stolz (2014). S. Vencl zmiňuje z hradiště Šárka nálezy II., III. a IV. stupně LnK, staršího stupně StK a JoK (Vencl 1961, 96–97). Do období JoK a případně postJoK lze datovat také soubor pěti měděných plochých seker a jednoho malého sekeromlatu či sekery s křížovým ostřím, jež byly bez bližších náleзовých okolností získány nejspíše při divokých výkopech probíhajících na šáreckém hradišti (na Kozákové i Šestákové skále) v 2. polovině 19. stol. (Blažek – Dobeš 1990, obr. 3:2, 133, 138; Dobeš 1989, Abb. 1–3, 46; Schráníl 1921, obr. 2–3, 25–26).

Na Šestákové skále byly získány nálezy LnK (II, III, IV), StK (I/II, III?), LgK?, JoK (Jord. II), postJoK. (Stocký 1926; Vencl 1961; Zápotocký 2000; Vokolek 2004; Vokolek 2007). Bohužel o výzkumech na Kozákové skále s neolitickými a eneolitickými nálezy nejsou publikovány prakticky žádné informace. Podařilo se při nich získat artefakty LnK (II, III?, IV), StK, JoK (Jord. II), postJoK?, MiK (Stocký 1926; Vencl 1961; Zápotocký 2000; Vokolek 2004; Vokolek 2007).

Potenciál a interpretace lokality

Kozáková a Šestáková skála představují výběžek rozsáhlé sídlištní aglomerace táhnoucí se podél horního toku Litoveckého potoka od Vokovic, Liboce, přes Ruzyň až do Hostovic. I přes velice torzovité informace které se nám z těchto lokalit dochovaly, je velice pravděpodobné, že výšinná sídliště Šárky měla v rámci této aglomerace dominantní postavení. Ve shodě s názorem J. A. Jíry se dá předpokládat, že jak Kozáková, tak Šestáková skála velice pravděpodobně sloužily v dobách míru jako centrum moci, směny a religiózních aktivit. V období válečného ohrožení mohly tyto polohy sloužit jako opěrné body a dobře chráněná refugia. Analogicky jako v případě výše zmíněného Žalova, Levého Hradce a Statenic-Černého Vola, Brčkoly, jsou šárecká sídliště příkladem přerušované kontinuity sídliště, během které se střídaly poměrně dlouhé fáze intenzivního osídlení se sídelními hiáty. Díky svému převýšení nad okolním terénem (platí to především pro Kozákovu skálu), umožňovaly obě tyto polohy dobrý přehled po blízkém okolí. Především dokonalou kontrolu vstupní partie údolí Šáreckého potoka a linie hřbetů a hřebenů na jihu vedoucích přes dnešní Střešovice, Veleslavín a Bílou Horu. Dobrý základ pro neolitické až raně eneolitické zemědělství představovaly sraše vyskytující se všude v blízkém okolí i na vlastním tělese šárecké ostrožny. Zásobování vodou umožňovaly četné vodní zdroje tvořené jak menšími vodními prameny na Kozákové skále a v poloze Za humny, tak především Šáreckým a Ruzyňským potokem. Menší prameny mohly též existovat po stranách ostrožny Šestákovy skály. Výšinná sídliště na Kozákové a Šestákové skále umožňovala kontrolovat a ovládat významné přirozené cestovní koridory okolo ní vedoucí, především cestu vedoucí údolím Šáreckého potoka až k hradišti samotnému a poté buď údolím Ruzyňského potoka na západ nebo skrze soutěsku Džbán do Vokovic, kde se napojovala na pravděpodobně nejvýznamnější komunikaci celé této oblasti, cestu od velkého meandru Vltavy podél Dejvického potoka do Vokovic, kde se před šáreckým hradištěm rozdělovala a vedla dále buď podél horního toku Litoveckého potoka, případně pokračovala rovnou západním směrem.

4.1.2.2. Podoblast IIB

Podoblast IIB tvoří soustava hřbetů a hřebenů mezi Dejvickým a Motolským potokem.

17) Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada (obr. 3:C)

Popis lokality

Vrcholová partie ve směru východ–západ orientovaného protáhlého skalního hřbetu, chráněná na jihu hlubokým údolím potoka Brusnice (tzv. Jelení příkop) a na severu pozvolnějšími svahy spadajícími k Dejvickému potoku (morfologický typ: CbIV3). Nejvyšší bod: 272 m n. m., rozloha: cca 18 ha, nejvyšší převýšení: cca 30 m.

Stav archeologického poznání

Při stavebních úpravách Jelení ulice v roce 1911 našel J. Axamit blízko špýcharu u zdi Lumbeho zahrady velkou kotlovitou jámu s keramikou LnK a 2 objekty s keramikou StK (Axamit 1932b, 39, obr. 24). 1937 I. Borkovský odkryl při záchranném výzkumu v křižovatce ulic Jelení a U Brusnice rozsáhlé soujámí (hliník). Autor výzkumu jej datoval jako neolitický objekt (LnK–StK) překrytý kulturní vrstvou KKK. M. Zápotocký a I. Pavlů považují toto soujámí za objekt KKK obsahující intruze ze zaniklých objektů LnK II, StK III a raného až starého eneolitu (Borkovský 1969, 21, Zápotocký – Pavlů 2004, 105–109, obr. 1–4, 6). Při předstihovém záchranném výzkumu Z. Smetánky, L. Hrdličky a V. Mouchy provedeném roku 1972 na bývalém hřišti v Lumbeho zahradě při Jelení ulici byly odkryty sídlištní jámy s menším množstvím keramiky StK (Smetánka 1975). Při výzkumu H. Březinové a J. Kubkové z roku 1996 byly v prostorách Lumbeho zahrady odhaleny spodní části 5 objektů LnK, objekt LnK/StK a objekt raně eneolitický (Březinová – Turek 1999).

Potenciál a interpretace lokality

Lokalita představuje polykulturní výšinné sídliště LnK II, StK III a raného eneolitu. Z hřbetu je volný výhled severovýchodním až jihovýchodním směrem a na západ. Poloha tak umožňovala kontrolu prakticky celého údolí Dejvického potoka, části Malé Strany včetně území dnešního Starého a Nového Města a samozřejmě též celého Jeleního příkopu. Sprašové podloží skýtalo dobré podmínky pro neolitické až raně eneolitické zemědělství. Zásobování vodou musela v případě absence drobných pramenů zajišťovat poměrně dostupná Brusnice anebo vzdálenější Dejvický potok. Výšinné sídliště Lumbeho zahrada bylo v blíže neurčitelném vztahu k výšinným sídlištím Na Andělce a v Kanovnické ulice s potenciálem pro kontrolu přirozených cestovních koridorů vedoucích podél Dejvického potoka a Brusnice.

18) Praha-Hradčany, Kanovnická ulice (obr. 3:C)**Popis lokality**

Lokalita se nalézá v severozápadním cípu širokého vyústění ostrožny Pražského hradu v těsné blízkosti kostela sv. Jana Nepomuckého. Široce k západu otevřená ostrožna je chráněná na severu i jihu prudkými svahy. Na východě ji zakončuje ke Klárovu prudce spadající opyš (morfoloický typ: AblIII1). Nejvyšší bod: 270 m n. m., rozloha: cca 30 ha, nejvyšší převýšení: cca 50 m.

Stav archeologického poznání

Ve výkopech pro elektrické kabely před západní a severní frontou paláce, který byl na pěti místech prohlouben až na podloží a dvěma sondami rozšířen, bylo zjištěno nad sprašovým podložím souvrství StK, do které náleží i ojediněle zjištěné kulové jamky (Frolík 1985).

Potenciál a interpretace lokality

Na ostrožně Pražského hradu tak máme zatím ojedinělý doklad osídlení StK se zatím blíže neurčitelným vztahem k výšinným lokalitám Na Andělce a Lumbeho zahradě. Díky reziduíům spraše lze na západním vyústění ostrožny předpokládat dobré podmínky pro neolitické zemědělství. Snadno dostupné vodní zdroje představoval potok Brusnice, pramen na dnešním III. hradním nádvoří a prameny v místech dn. Dlabáčova, Strahova a Petřína. Poloha ostrožny umožňovala snadnou kontrolu přirozených cestovních koridorů vedoucích od západu údolím Brusnice a přes ostrožnu samotnou po opyši k Vltavě v místech dnešního Klárova nebo po jižním úbočí ostrožny k brodům nalézajícím se před jižním koncem velkého meandru Vltavy mezi Klárovem a Malou Stranou.

19) Praha-Střešovice, Na Andělce (obr. 3:D)**Popis lokality**

Protáhlá, na západ otevřená jazykovitá ostrožna zakončená na svém východním konci opyšem, je chráněná na jihu prudkými a na severu více pozvolnými svahy (morfoloický typ: AaIII1). Nejvyšší bod: 362 m n. m., rozloha: cca 85 ha, nejvyšší převýšení: cca 50 m.

Stav archeologického poznání

Během výzkumu v roce 1923 odkryl J. Pasternak sídlištní jámu s otopným zařízením obsahující keramiku ml. fáze StK (rössenská kultura). V r. 1924 při výzkumu (A. Stocký?) při kladení vodovodu na rohu Sibeliovy ulice a Norbertova byla odkryta sídlištní jáma s nálezy IV. stupně StK a pěti pohozených těl (u kterých však vzhledem k nálezkové situaci nelze zcela vyloučit i mladší datování). Dále byla při tomto výzkumu odhalena sídlištní jáma LgK, kulturní vrstva a 2 objekty obsahující keramiku střešovické fáze JoK (LgK/JoK); (Pasternak 1959, ANZ; Justová 1968, 224; Zápotocká 1969; 1998, 217; Zápotocký 2000, 196).

Potenciál a interpretace lokality

Polykulturní výšinné sídliště mladší IV. fáze StK (včetně objektu s pěti lidskými skelety, možným dokladem násilného zániku sídliště), LgK a střešovické fáze JoK (LgK/JoK). Pozůstatkem pravěkého opevnění by mohla být roklna, ve které vede ulice Pod Andělkou. Z ostrožny je velice dobrý výhled do prostoru údolí Dejvického potoka a prakticky celého prostoru protějšího břehu velkého meandru Vltavy. Sprašové podloží umožňovalo provozovat neolitické a raně eneolitické zemědělství. V případě absence drobných místních vodních zdrojů představovala dostupný vodní zdroj Brusnice a případně též Dejvický potok. Ostrožna umožňovala dobrou kontrolu přirozeného koridoru vedoucího od Malé Strany ve východozápadním směru kolem ostrožny Pražského hradu směrem na Liboc.

4.1.3. Oblast III: Pražská plošina jihozápad, území vymezené Motolským potokem na severu, dolním tokem Berounky na jihu (obr. 8:III)

Morfoloický poměrně členité území tvořené od severu k jihu Třebotovskou plošinou, Hořovickou brázdou a Kopaninskou vrchovinou, členěné od západu k východu tekoucími přítoky Vltavy. Na severu ji vymezuje Motolský potok, na jihu dolní tok Berounky a na západě Vltava. V místech výrazných geomorfologických útvarů byly dosud zachyceny čtyři výšinné polohy s neolitickým až raně eneolitickým osídlením: Praha-Jinonice, hradiště Butovice; Praha - Velká Chuchle, Na Hvězdárně; Praha-Radotín, U Obrázku; Jiloviště, Humenská.

20) Praha-Jinonice, hradiště Butovice (obr. 4:A)**Popis lokality**

Mohutná, k severovýchodu otevřená obdélná ostrožna, zakončená na jihozápadě ostrou terénní hranou. Je dokonale

chráněna strmými svahy od severu, východu i jihu. Poloha leží na soutoku Dalejského a Prokopského potoka (morfológický typ: AbIII). Nejvyšší bod: 314 m n. m., rozloha: cca 9 ha, nejvyšší převýšení: cca 75 m.

Stav archeologického poznání

Neolitické nálezy na ploše lokality pocházejí z povrchových sběrů provedených před rokem 1964, kdy byly nalezeny ojedinělé zlomky keramiky LnK a StK (Mašek 1970, 274). Jednotlivé zlomky keramiky LnK II a IV byly objeveny v Korálové a Průchodné jeskyni (Sklenář – Matoušek 1994, 39, 77, Taf. XVI:16,23).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinná poloha s aktivitami LnK a StK nejasného charakteru. Z polohy je dokonalý výhled na prostor soutoku Prokopského a Dalejského potoka severo- až jihozápadním směrem a skrze Prokopské údolí směrem na východ. Sprašové podloží skýtalo podmínky pro neolitické zemědělství. Dobře dostupný zdroj vody představoval pramen Stydlá voda, nacházející se poblíž jihovýchodního vyústění ostrožny. Poloha ostrožny umožňovala kontrolu přirozených cestovních koridorů vedoucích k Vltavě od severozápadu a jihozápadu údolními Prokopského a Dalejského potoka, nebo podél nich, ať už od Řeporyjí či Stodůlek do míst dnešního Smíchova a Hlubočep. Po překročení řeky mohla pokračovat tato trasa na východ k Vyšehradu či Braníku.

21) Praha – Velká Chuchle, Na Hvězdárně (obr. 4:B)

Popis lokality

Široce k jihozápadu otevřená, postupně k severovýchodu klesající, opyšem zakončená jazykovitá ostrožna, chráněná prudkými svahy od jihu, východu a severu. Poloha se nalézá nad soutokem Vrutice a Vltavy (morfológický typ: AaIII1). Nejvyšší bod: 332 m n. m., rozloha: cca 35 ha, nejvyšší převýšení: cca 140 m.

Stav archeologického poznání

Při ZAV v roce 2007 vedeném P. Zemanovou bylo zachyceno několik desítek objektů a 1 žárový hrob z raného eneolitu (Zemanová – Turek 2009, 655–656).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště raného eneolitu. Z polohy je výborný výhled na ústí údolí Velké Chuchle na severu a především na severo- až jihovýchod do údolí Vltavy od Braníku po Zbraslav. Sprašové podloží dávalo dobré podmínky pro raně eneolitické zemědělství. Dobře dostupným zdrojem vody byl bezejmenný přítok Vrutice pramenící v jihovýchodním cípu ostrožny. Ostrožna kontrolovala vodní cestu po Vltavě a možnou cestu vedoucí ve směru východ–západ údolím Velké Chuchle směrem na Slivenec.

22) Praha-Radotín, U Obrázku (obr. 4:C)

Popis lokality

Relativně úzký hřbet tvořící přístupovou šíji na mohutný obdélný terénní blok obtékaný od severu a západu Šachetským potokem a po jeho soutoku od východu Radotínským potokem. Poloha je volně přístupná od jihozápadu a severovýchodu, na jihu ji vymezují prudké a vysoké srázy k řece Berounce. Na severu je vymezena strmým srázem nad tokem Šachetského potoka (morfológický typ: CbIV3). Nejvyšší bod: 337 m n. m., rozloha: cca 8 ha (celé ostrožny tvořené vrchem Klapice a polohou Velký háj 43 ha), nejvyšší převýšení: cca 140 m.

Stav archeologického poznání

Při dlouhodobých povrchových sběrech prováděných mezi léty 1967 a 1969 byly v souvislosti s rozšiřováním lesní školky S. Venclem zachyceny artefakty LnK, StK a JoK (Vencl 1969; 1972; 1975).

Potenciál a interpretace lokality

Polykulturní výšinné sídliště LnK, StK a JoK s blíže neznámým vztahem k nedalekému sídlišti LnK a LgK/JoK v Kosořské pískovně. Z polohy je dokonalý výhled východním směrem na dolní tok a soutok Berounky s Vltavou (od Lahovic na severovýchodě po Mokropsy na jihu). Dobře přístupný vodní zdroj představovalo prameniště Šachetského potoka nalézající se západně od polohy. Poloha pravděpodobně kontrolovala cestu vedoucí napříč svahem východozápadním směrem od dnešního Radotína ke Kosoři. Alternativní trasou je cesta vedoucí přes tuto šíji dále po hraně údolí Berounky a klesající poté do prostoru Radotína v ústí údolí Radotínského potoka.

23) Jíloviště, Humenská; Praha-západ (obr. 4:D)

Popis lokality

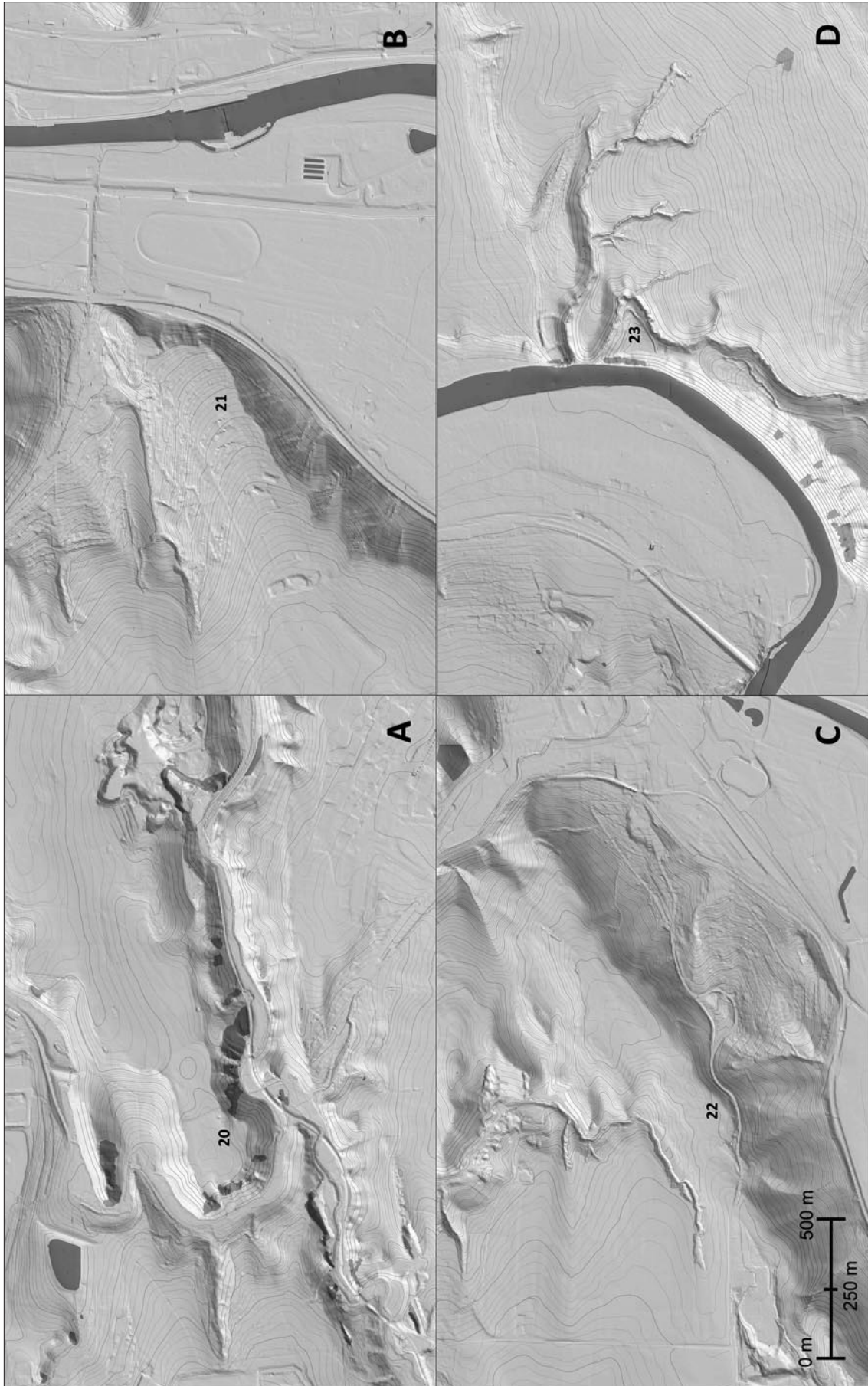
Nad pravým břehem Berounky situovaná malá plochá ostrožna přibližně trojúhelníkovitého tvaru, chráněná příkrými svahy od západu, severu i východu. Poloha je volně přístupná pouze úzkou šíjí od jihu (morfológický typ: AaII2). Od západu a severu polohu obtéká Humenský potok. Nejvyšší bod: 245 m n. m., rozloha: cca 1,4 ha, nejvyšší převýšení: cca 48 m.

Stav archeologického poznání

1865 a 1866 výkopy Beneše a Petery, 1869 výkopy (?) Amerického klubu dam v Praze. V létě 1916 J. Axamit provedl na lokalitě omezený výzkum, při kterém byl získán nečekaně bohatý materiál LnK, StK III, IV?, importovaná nádoba LgK I a keramika postJoK (MiK?); (Axamit 1917; 1925; 1930, 190; Vávra 1990; Zápotocký 2000, 174; Bolina – Klimek 2007). Mezi léty 2005 a 2017 byly prováděny opakované povrchové sběry J. Dufka, při kterých byla získána keramika LnK III, IV, StK IV, StK/LgK a postJoK (Dufek 2017).

Potenciál a interpretace lokality

Polykulturní výšinné sídliště LnK III, IV, StK III (včetně zlomku LgK I), StK IV, StK/LgK, a postJoK (MiK?). Z polohy je dobrý výhled do údolí Berounky od Dobřichovic na jihozápadě po Radotín na severovýchodě. Sprašové

Obr. 4. A. 20. Praha-Jinonice, hradiště Butovice. B. 21. Praha – Velká Chuchle, Na Hvězdárně. C. 22. Praha-Radotín, U Obrázku. D. 23. Jíloviště, Humenská. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

podloží umožňovalo na lokalitě provozovat neolitické a raně eneolitické zemědělství. Dostupným vodním zdrojem byl Humenský potok pramenící nedaleko dnešního Jíloviště. Poloha Humenská umožňovala dokonalou kontrolu minimálně tří sbíhajících se cestovních koridorů. První představovala vodní cesta vedoucí po Berounce. Druhý vedl od jihu (případně jihozápadu) podél brdských Hřebenů přes Jíloviště k hradišti na Humenské a přes něj k řece. Třetí vedl od východu z Ohrobce (Jarovského údolí) přes Vltavu a Strnady kolem Cukráku/Kopaniny také k hradišti (respektive na ostrožnu nalézající se severně od ní). Cesta mohla pokračovat po překročení Berounky dále na západ /severozápad podél pravého břehu Švarcavy na Vonoklasy. Význam mohla mít i možnost kontroly potenciálního cestovního koridoru vedoucího od Humenské kolem Kazína a poté podél Lipanského potoka dále na sever k soutoku Berounky a Vltavy u Zbraslavi.

4.2. Pravý břeh Vltavy

4.2.1. Oblast IV: Pražská plošina severovýchod, území vymezené Řeží na severu a Bohnicemi na jihu (obr. 8:IV)

Pás táhnoucí se od severu k jihu podél pravého břehu řeky Vltavy. Území je součástí Zdibské plošiny. Relativně plochý terén je členěn hlubokými údolími pravobřežních přítoků Vltavy. Nejvyšším bodem je hora Ládví nalézající se na jižní hranici sledovaného území. V místech výrazných geomorfologických útvarů byly dosud zachyceny tři výšinné polohy s neolitickým až raně eneolitickým osídlením: Klecany, Na Hradišti; Praha-Bohnice, Zámka a Praha-Bohnice, sídliště Bohnice.

24) Klecany, Na Hradišti; Praha-východ (obr. 5:A)

Popis lokality

Široce na severovýchod otevřená, k jihozápadu klesající, ostrou hranou zakončená obdélná ostrožna, ze tří stran lemovaná prudkými svahy. Po obou stranách nad Vltavou se tyčící ostrožny tečou menší potoky (morfologický typ: AbII1). Nejvyšší bod: 278 m n. m., rozloha: cca 16,5 ha, nejvyšší převýšení: cca 50 m.

Stav archeologického poznání

V roce 2008 byly v ulici Na Hradišti při ZAV N. Profantové objeveny čtyři sídlištní objekty StK. Pokračování tohoto sídliště StK bylo zachyceno i o něco severněji v prostoru ulice Československé armády a zámeckého parku (Profantová 2009; 2011)

Potenciál a interpretace lokality

Pravděpodobně dosti rozsáhlé výšinné sídliště StK. Z polohy je skvělý výhled východním až jižním směrem, od vrchu Stříbrník po Bohnice, Zámka. Sprašové podloží skýtalo dobré podmínky pro neolitické zemědělství. Pohodlně dostupné vodní zdroje představovala prameniště nalézající se jak po severovýchodní, tak jihovýchodní straně vyústění ostrožny. Podél těchto menších potoků vedly přirozené přístupy k řece Vltavě.

25) Praha-Bohnice, Zámka (obr. 5:B)

Popis lokality

K východu úzkou šíjí otevřená, na západě ostrou hranou zakončená trojúhelníkovitá ostrožna. Polohu ležící na pravém břehu Vltavy chrání od jihu, západu a severu prakticky neschůdné strmé svahy, které vytvořily hluboce zahloubená údolí Dražanského a Čimického potoka (morfologický typ: AbII2). Nejvyšší bod: 251 m n. m., rozloha: cca 7 ha, nejvyšší převýšení: cca 65 m.

Stav archeologického poznání

Při výzkumu J. Hellicha, provedeném v l. 1917–18, byly zachyceny ojedinělé objekty a v mladších objektech intruze keramiky i broušené industrie datované do neolitu (LnK?) a LgK (Hájek – Moucha 1983; 1986; 1998; Vávra 1990; Turek 2005a, 210.).

Potenciál a interpretace lokality

Díky mladším postdepozicičním procesům torzovitě dochované výšinné sídliště N (LnK?) a LgK. Z polohy je skvělý výhled v severojižním směru do vltavského kaňonu, od Klecan na severu po ostrožnu Baba na jihu. Sprašové podloží skýtalo dobré podmínky pro neolitické zemědělství. Dobře dostupné vodní zdroje mohly představovat malé, dnes zaniklé vodoteče nalézající se na jihovýchodním okraji vyústění ostrožny (tekoucí do Čimického potoka) a obdobné vodoteče nalézající se několik set metrů severovýchodním směrem, které jsou přítoky Dražanského potoka. Poloha ostrožny umožňovala kontrolovat kaňon Vltavy a přirozené přístupy k řece vedoucí podél ostrožny údolími Dražanského a Čimického potoka ve směru východ–západ.

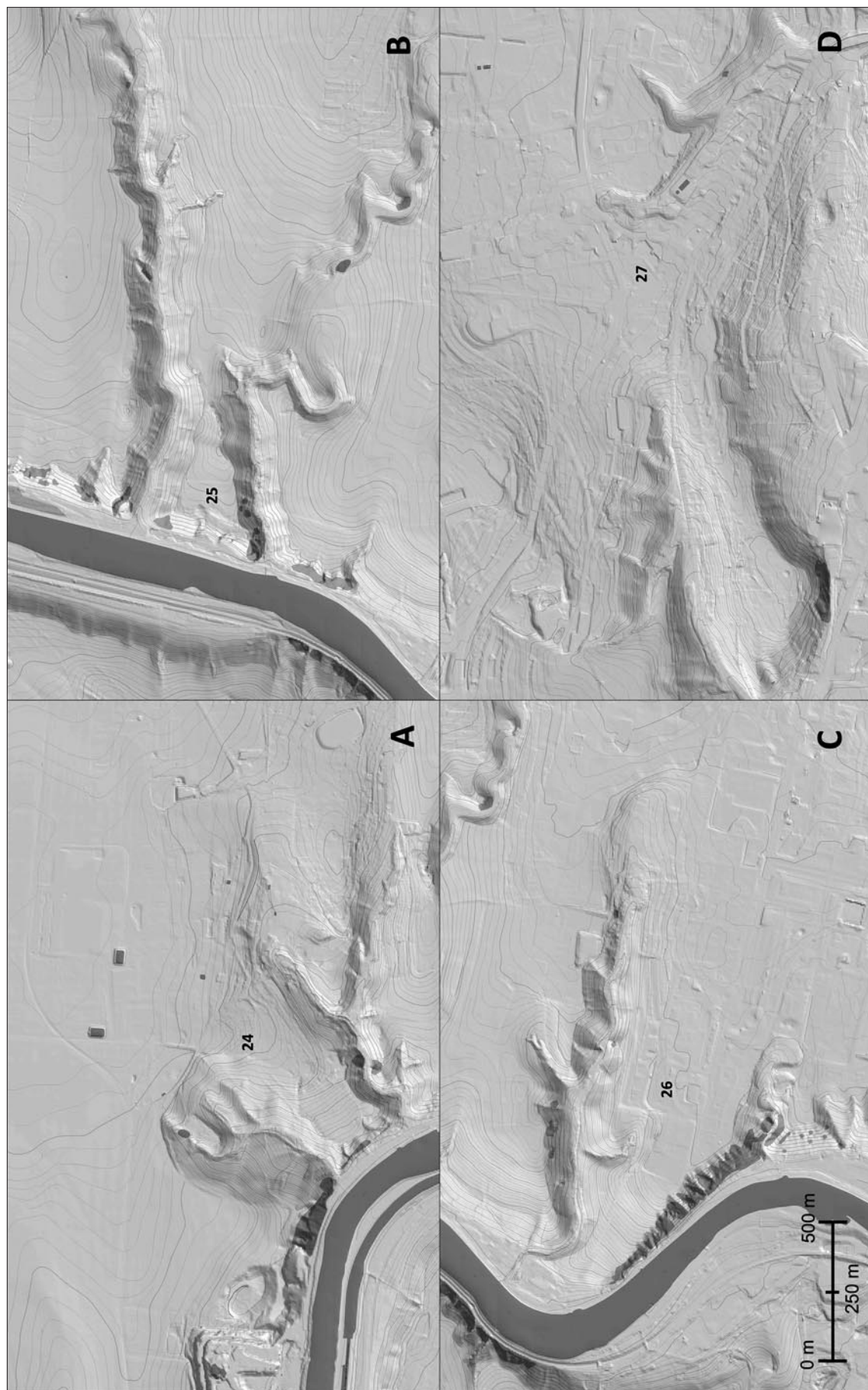
26) Praha-Bohnice, sídliště Bohnice (obr. 5:C)

Popis lokality

Rozsáhlá, k východu široce otevřená a na západě opyšem zakončená jazykovitá ostrožna. Poloha je na severu a jihu až jihozápadě chráněna prudkými svahy. Na severu je vymodelována tokem Bohnického potoka a na západě a jihu ji obtéká Vltava (morfologický typ: AbIII1). Nejvyšší bod: 276 m n. m., rozloha: cca 52 ha, nejvyšší převýšení: cca 93 m.

Stav archeologického poznání

Při záchranných výzkumech prováděných mezi léty 1966 a 1974 objevili M. Slabina a M. Fridrichová velké množství objektů LnK, StK a LgK/JoK?, včetně dvou silně skrývkou poškozených kostrových hrobů LgK/JoK? (Fridrichová 1975a; 1975b; 1986, 71–75; 1985, ANZ).

Obr. 5. A. 24. Klecany, Na Hradišti. B. 25. Praha-Bohnice, sídliště Bohnice. D. 27. Praha-Kobylisy, Kobyliště náměstí, Starý dvůr. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

Potenciál a interpretace lokality

Rozsáhlé, avšak dosud v podstatě nepublikované výšinné sídliště LnK, StK a LgK/JoK?. Se sídlištěm mohlo úzce souviset sídliště StK, StK/LgK a LgK/JoK nalézající se v cihelně u starých Bohnic a sídliště LnK zjištěné v poloze Trávkáka na břehu Vltavy pod opyšem ostrožny. Z polohy je dobrý výhled na sever, východ i západ. Je z ní možno přehlédnout vltavské údolí od Roztok na severu až po Dejvice a Bubeneč na jihu. Sprašové podloží jak na ostrožně samotné, tak východně od ní skýtalo ideální podmínky pro neolitické a raně eneolitické zemědělství. Zásobování sídliště vodou mohla umožňovat dnes zaniklá vodoteč mající pramen přímo v centru ostrožny, dále pramenišť Bohnického potoka a bezejmenného potoka pramenícího v jižním cípu vyústění ostrožny do okolního terénu. Ostrožna umožňovala mimo kontroly severního úseku velkého vltavského meandru ovládat přirozené cestovní koridory směřující k řece od východu údolím Bohnického potoka či přímo přes ostrožnu po protáhlém opyši. Cesta poté pravděpodobně pokračovala po překonání Vltavy přes Sedlec anebo Lysolajské údolí na severozápad, případně Šareckým údolím na Liboc a Ruzyni.

4.2.2. Oblast V: území východně od velkého vltavského meandru, tvořené povodím Rokytky (obr. 8:V)

Oblast je vymezena povodím Rokytky tekoucí ve směru východ–západ od svého pramenišť u obce Tehovce do svého soutoku s Vltavou v Praze-Libni. Území je tak součástí Pražské kotliny, Úvalské a Uhříněvské plošiny. Dosud známá výšinná sídliště jsou až na jednu výjimku koncentrována v blízkosti soutoku této říčky s Vltavou: Praha-Kobylisy, Kobyliské náměstí; Praha-Libeň, Okrouhlík; Praha-Libeň, Libušák; Praha-Libeň, Na Košince; Praha-Libeň, Libeňská sokolovna; Praha-Libeň, Na Labuťce; Praha – Dolní Počernice, Na Vinici.

27) Praha-Kobylisy, Kobyliské náměstí, Starý dvůr (obr. 5:D)

Popis lokality

Poloha se atypicky nalézá na širokém, k severu orientovaném vyústění dvou ostrožných útvarů. Prvním je ve směru východ–západ orientovaná obdélná, ostrou terénní hranou zakončená ostrožna (pracovně nazývaná podle zámečku Jabloňka). Poloha je chráněna strmými svahy od severu, západu i jihu (morfologický typ: AbIII). Plynule na tento útvar navazuje široce k severozápadu rozevřená k jihovýchodu klesající a opyšem zakončená jazykovitá ostrožna (pracovně nazývaná podle hlavní komunikace Zenklova). Poloha je chráněna poměrně strmými svahy jak od severu tak především od jihu (morfologický typ: AaIII1). Obě polohy od jihu obtéká Vltava. Severní strana ostrožny „Jabloňka“ byla vymodelována zaniklou bezejmennou vodotečí, která pramenila v západní části Kobyliského náměstí a poté tekla na západ podél dnešní Trojské ulice. Severní stranu ostrožny „Zenklova“ vymodeloval také dnes zaniklý potok pramenící východně od Kobyliského náměstí a poté tekoucí na jihovýchod až jih ke svému soutoku s Rokytkou. Jabloňka: nejvyšší bod: 276 m n. m., rozloha: cca 16,8 ha, nejvyšší převýšení: cca 85 m. Zenklova: nejvyšší bod: 284 m n. m., rozloha: cca 35 ha, nejvyšší převýšení: cca 86 m.

Stav archeologického poznání

Z prostoru starých Kobylis jsou známé nejisté lokalizované nálezy LnK a StK pocházející z výzkumů z konce 19. až počátku 20. století. První publikované raně eneolitické nálezy z této lokality pocházejí z roku 1913, kdy v Ženíškově pískovně nalezl JoK keramiku policejní inspektor Černý. Ve stejném roce provedl záchranný výzkum J. Axamit, jenž zde prozkoumal před novou Ženíškovou stodolou objekt JoK (Jord I/II), u tohoto statku byl dále zjištěn kostrový hrob (?) a dva objekty JoK (Jord I/II a Jord III). Další raně eneolitické objekty byly rozkopány naproti stodole pana Ženíška během prokopávání cesty z Bohnic do Kobylis (Axamit 1921, 225; 1932a, 2–6; 1932b; Lüning 1976, 172, 177–178, Taf. 64C, 65, 73C). Při záchranném výzkumu B. Soudského probíhající v letech 1952–53 byl zjištěn hrotitý příkop, obsahující nečetné zlomky keramiky neolitického a eneolitického rázu a 1 kus štípané industrie a nalézající se v nejisté superpozici s JoK (Jord I/II) objektem 6 (výplň objektu byla totožná s výplní příkopu a nebylo, je možné od sebe odlišit). B. Soudský proto považoval tento příkop za mladší (případně starší) než JoK a vzhledem k prostorovým a stratigrafickým okolnostem za mladší než únětický. Proto jej bez přímých indicií (s odůvodněním, že starší než JoK nálezy při výzkumu zachyceny nebyly) datoval do kultury kanelované keramiky (badenské kultury). Základem pro tuto interpretaci byl objekt 7 vzdálený asi 20 m od vnějšího okraje zmiňovaného příkopu, tedy nalézající se úplně mimo vnitřní plochu výše zmíněného hrzení! Toto kulturní zařazení podpořené tehdejší odbornou komisí AÚ ČSAV lze z metodologického hlediska označit za absurdní. Čistě teoreticky je možné, že opevnění skutečně pochází ze středního eneolitu, ale chybí pro to jakékoliv indicie. Na základě publikovaných zjištění B. Soudského proto můžeme tuto fortifikaci s velkou mírou opatrnosti datovat do neolitu až raného eneolitu (Soudský 1954).

Potenciál a interpretace lokality

Možná již v neolitu, avšak určitě v raném eneolitu (JoK) intenzivně osídlené výšinné sídliště. Pravděpodobně v raném eneolitu zde vzniklo několikahektarové ohrazení tvořené hrotitým příkopem. Z polohy je skvělý výhled jižním směrem a umožňovala kontrolovat prakticky celou oblast velkého vltavského meandru včetně bubenečsko-dejvické a především libeňské sídelní aglomerace. Sprašové podloží skýtalo skvělé podmínky pro raně eneolitické zemědělství. Sídliště mělo ideální podmínky pro zásobování vodou. Na západním okraji dvojostrožny pramenil bezejmenný potok tekoucí na západ podél dnešní Trojské ulice. Druhý potok pramenil v severovýchodním cípu ostrožny a tekla podél dnešních ulic Na Pěšinách a Na Okrouhlíku směrem na jihovýchod a jih kolem Okrouhlíku k Rokytce. Poloha

ostrožny umožňovala kontrolu přirozených cestovních koridorů vedoucích od severozápadu, severu či severovýchodu přes Kobylisy na jihovýchod kolem Okrouhlíku do Libně anebo na západ respektive na jihozápad kolem Jablůňky do Troje. Za velmi důležitý můžeme považovat především vztah této lokality k sídelní aglomeraci a výšinným sídlištěm kolem ústí Rokytky v Libni.

28) Praha-Libeň, *Okrouhlík* (obr. 6:A)

Popis lokality

Protáhlá, k severu otevřená jazykovitá ostrožna od východu i západu chráněná prudkými svahy (morfologický typ: AaIII1). Ostrožnu modelovaly dva přítoky Rokytky tekoucí podél jejich západních i východních svahů. První pramenil severozápadně od lokality, v bezprostřední blízkosti výšinného sídliště Kobyliské náměstí, zatímco druhý přitékal od severovýchodu od Střížkova. Nejvyšší bod: 266 m n. m., rozloha: cca 5 ha, nejvyšší převýšení: cca 15 m.

Stav archeologického poznání

Při záchranném výzkumu provedeném N. Maškem v roce 1957 byla v prostoru zahrady bývalého Valentina v poloze Na Okrouhlíku zachycena kulturní vrstva a dvě torza ohnišť či spíše peci datovaných doprovodnými artefakty do LgK/JoK (sk. Střešovice). Ojedinelý střep by mohl dokládat blíže neurčitelné aktivity StK (*Mašek 1957, ANZ; Do-beš 2016*).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště LgK/JoK (sk. Střešovice) díky své poloze přirozeně kontrolovalo cestu vedoucí z libeňské sídelní aglomerace do Kobylis. Poloha disponující volným výhledem na jihozápad až jihovýchod umožňovala mimo této části toku Vltavy kontrolovat též území Holešovic na levém protějším břehu a celé Libně až po dnešní Karlín. Sprašové podloží dávalo dobré podmínky pro neolitické a raně eneolitické zemědělství. Snadno dostupné vodní zdroje představovaly výše zmíněné potoky pramenící v Kobylisích a Střížkově. Velký potenciál měla ostrožna pro kontrolu křižovatky přirozených cestovních koridorů vedoucích jak od severozápadu z prostoru Kobyliského náměstí, tak od severu či severovýchodu (tedy od dnešních Ďáblic respektive Kbel) a poté pokračujících do prostoru oblouku velkého meandru Vltavy mezi dnešní Bílou skálou a ústím Rokytky do Vltavy.

29) Praha-Libeň, *Libušák* (obr. 6:A)

Popis lokality

Původně výrazný, zhruba ve směru východ–západ orientovaný, prudkými svahy od severu, jihu i východu vymezený, dnes z velké části odtěžený a činžovními domy zastavěný vrch. Masiv Libušáku tvořil východní výběžek hřbetu tvořícího východozápadní osu jazykovité ostrožny Na Korábě zakončené na západě Bílou skálou (morfologický typ: BbIV3, celá ostrožna Na Korábě: AbI/III1). Poloha je z východu obtékána bezejmenným potokem pramenícím ve Střížkově. Libušák: nejvyšší bod: 224 m n. m., rozloha: cca 6? ha, nejvyšší převýšení: cca 40+? m. Na Korábě: nejvyšší bod: 239 m n. m., rozloha: cca 24 ha, nejvyšší převýšení: cca 60 m.

Stav archeologického poznání

Nejistě lokalizované nálezy StK pocházející z výzkumů z počátku 20. st. a ze záchranného výzkumu provedeného N. Maškem v roce 1967. Okolo r. 1907 zde zachránil ženský kostrový hrob datovaný do postJoK E. Štorch (*Štorch 1914; Mašek 1971, 84*).

Potenciál a interpretace lokality

Z lokality pocházejí nejistě lokalizované nálezy StK a kostrový hrob postJoK. Z polohy byl dobrý výhled na jih do dnešní Libně k ústí Rokytky do oblouku velkého vltavského meandru. Vzhledem k odtěžení podstatné části temene Libušáku v 80. letech 19. st. a pozdější zástavbě celého prostoru je přítomnost spraší na starších fluviačních písčitéch štěrčích risského glaciálu tzv. hlavní terasy pravděpodobná, leč těžko ověřitelná. Vodní zdroj představoval východní úbočí vrchu obtékající, ve Střížkově pramenící potok. Dalším zdrojem vody mohl být dnes zaniklý, přímo na Libušáku pramenící potůček. Poloha Libušáku umožňovala kontrolu přirozených cestovních koridorů vedoucích od Kobylis a Střížkova kolem Okrouhlíku na jih k Libni.

30 a 31) Praha-Libeň, *Na Košince a Libeňská sokolovna* (obr. 6:A)

Popis lokality

Na severu široce rozevřená, k jihu klesající lichoběžníkovitá ostrožna, lemovaná na západním a jižním okraji skalnatými hřebeny. Poloha je na západě a jihu chráněna příkrými svahy, na východní straně je svah pozvolnější. Na severu poloha ostře navazuje na ostrožnu Na Korábě (morfologický typ: AaI1). Na západě je poloha obtékána Vltavou, do níž se na jihu vlévá Rokytky, která obtéká také její východní stranu. Nejvyšší bod: 213 m n. m., rozloha: cca 23 ha, nejvyšší převýšení: cca 32 m.

Stav archeologického poznání

30) V roce 1970 našel J. Vaněk v ulici Na Košince při povrchové prospekci úprav terénu a ve výkopech kanalizace keramiku LgK a JoK (*Vaněk 1973; Turek 2005, 236*).

31) Libeňská sokolovna v Zenklově ulici. Při stavbě sokolovny dokumentovány sídlištní objekty StK a sídlištní vrstva s raně eneolitickou keramikou (postJoK–MiK?); (*Štorch 1916, 23; Axamit 1916, 70–71, obr. 5; Turek 2005a, 228; 2005b, 302*).

Potenciál lokality

V poloze Libeňská sokolovna byla zachycena sídliště výšinného charakteru StK a postJoK (velice pravděpodobně MiK). V ulici Na Košince bylo objeveno výšinné sídliště LgK až JoK. Na základě velice torzovitých informací

můžeme s velkou opatrností uvažovat o možném střídání sídlišť na těchto polohách. Z polohy Na Košince a především z od Libeňské sokolovny nepříliš vzdáleného Zámeckého vrchu je skvělý výhled na prakticky celou zákrutu velkého vltavského meandru. Na geologických mapách 1 : 50 000 není sprašový pokryv patrný, ale minimálně pro neolit a raný eneolit je přítomnost sprašových návějí více než pravděpodobná. Vodní zdroj představovala Rokytká a pravděpodobně také malé, dnes zaniklé prameny, které se mohly vyskytovat v blízkosti těchto sídlišť. Ostrožna kontrolovala pozemní komunikaci vedoucí z Libně směrem na Kobylisy a Střížkov, vodní cestu vedoucí po Vltavě a potenciální brody nalézající se východně a jižně od ní.

32) Praha-Libeň, Na Labuřce (obr. 6:A)

Popis lokality

Jazykovitá, na západním konci opyšem zakončená, k východu široce rozevřená ostrožna vycházející z protáhlého hřbetu Máchalka. Poloha je jak od severu, tak od jihu chráněna strmými svahy (morfologický typ: AaIII1). Před opyšem byl soutok ze Střížkova přítékajícího potoka s bezejmenným potokem pramenícím východně od Proseckých skal. Potok se poté vléval do podél jižního svahu tekoucí Rokytky. Nejvyšší bod: 221 m n. m., rozloha: cca 3 ha, nejvyšší převýšení: cca 30 m.

Stav archeologického poznání

Bez bližších údajů z polohy pochází zlomek neolitické broušené sekerky (Vokolek 2009, 69, obr. 80:10).

Potenciál a interpretace lokality

Z lokality pochází zatím ojedinělý zlomek neolitické broušené industrie. Z polohy je výborný výhled na severozápad, západ až jihovýchod. Na geologických mapách 1 : 50 000 není sprašový pokryv patrný, ale minimálně pro neolit a raný eneolit je přítomnost sprašových návějí pravděpodobná. Vodní zdroj mohly představovat bezejmenné potoky stékající se s Rokytkou pod ostrožnou. Možná je též existence malých pramenů na hřebeni východně od ostrožny. Ostrožna přirozeně kontrolovala přechody přes Rokytku a pozemní cesty vedoucí na východ podél jejího severního úbočí a komunikaci vedoucí od Libně kolem Libušáku dále na sever.

33) Praha – Dolní Počernice, Na Vinici (obr. 6:B)

Popis lokality

Dostí atypická, ve směru východ-západ delší osou orientována, leč k severu široce otevřená jazykovitá ostrožna. Prudké až příkré svahy ji vymezují od západu, jihu a částečně též od severu (morfologický typ: AbIII1). Severní strana ostrožny je vymodelována dnes zaniklou vodotečí pramenící na východní straně severního vyústění ostrožny. Jižní strana je obtékána Rokytkou. Nejvyšší bod: 266 m n. m., rozloha: cca 27 ha, nejvyšší převýšení: cca 40 m.

Stav archeologického poznání

Při záchranném předstihovém výzkumu se skrývkou provedeném roku 1982 S. Venclem byly na ploše ostrožny nalezeny ojedinělé artefakty patřící pravděpodobně LnK a intruze JoK? a postJoK (MiK/KNP?); (Venc 1992; Zápotocký 2000, 195).

Potenciál a interpretace lokality

Torzovitě dochované výšinné naleziště LnK? a raného eneolitu (JoK?, postJoK?). Z polohy je výborný výhled do všech světových stran. Na geologických mapách 1 : 50 000 není sprašový pokryv patrný ale minimálně pro neolit a raný eneolit je přítomnost sprašových návějí pravděpodobná. Primární vodním zdrojem byl dle všeho bezejmenný přítok Rokytky pramenící na východní straně přístupové šije na ostrožnu, případně Rokytká samotná. Ostrožna kontrolovala pravděpodobnou cestu vedoucí ve směru východ-západ podél Rokytky a pravděpodobně ležela na jejím křížení s cestou vedoucí od jihozápadu na sever případně severovýchod směrem k Labi.

4.2.3. Oblast VI: Pražská plošina jihovýchod, území vymezené tokem Botiče na severu a Záhořanským potokem na jihu (obr. 8:VI)

Oblast je na západě vymezena tokem Botiče a Měcholupského potoka a na jihu povodím Záhořanského potoka. Severní část území je součástí Úvalské plošiny. Jižní část oblasti patří k Uhříněvské plošině. Neolitická a raně eneolitická výšinná sídliště této oblasti: Praha-Hostivař, stará Hostivař; Praha-Petrovice, Dobrá Voda; Praha-Braník, Dobeška; Praha-Kunratice, Nový hrad; Ohrobec, Nad Úvozem.

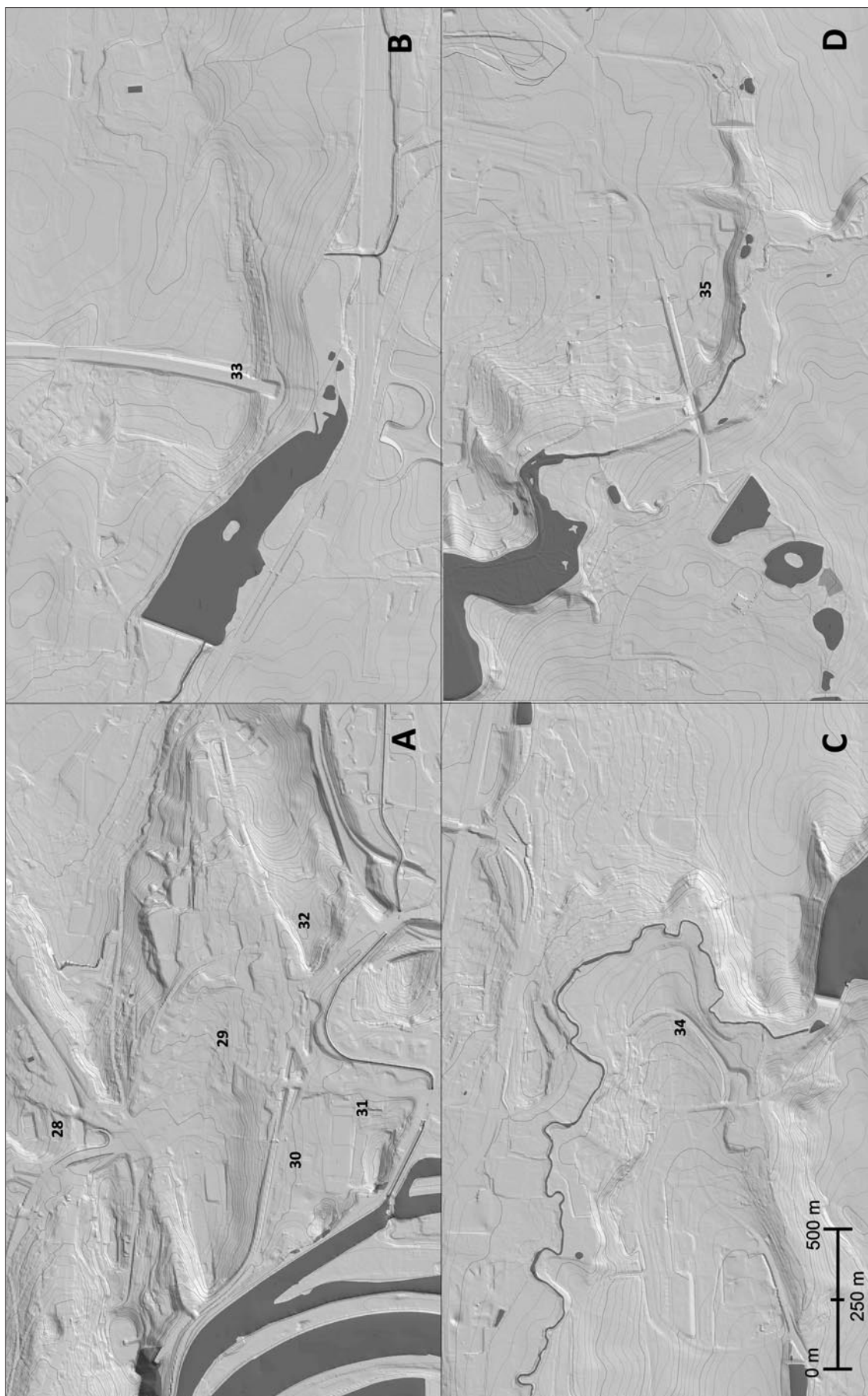
34) Praha-Hostivař, stará Hostivař (obr. 6:C)

Popis lokality

K západu široce otevřená ostrožna tvořená k východu klesajícím hřbetem, se svahy spadajícími k severu a jihu (morfologický typ: AbIII1). Polohu od jihu, východu a severu obtéká Botič, jižní svah Košíkovský potok. Nejvyšší bod: 363 m n. m., rozloha: cca 27 ha, nejvyšší převýšení: cca 30 m.

Stav archeologického poznání

Při záchranných archeologických výzkumech N. Maška a M. Fridrichové z let 1967 a 1970 a poté v roce 1973 M. Fridrichové a M. Slabiny byl zachycen rozsáhlý polykulturní sídelní areál se sídlištními objekty LnK I, II III; StK II, III, IVa, IVb; LgK?; JoK a postJoK (Schus, MiK). Při výzkumu N. Maška byly zachyceny dvě linie hrotitých příkopů dle stratigrafie datovaných do neolitu až raného eneolitu, může se tak jednat o torzo rondelu nebo erdwerku (Fridrichová 1973; 1977; Mašek 1981a,b; Turek 2005a, 214, 225; 2005b, 300).

Obr. 6. A. 28. Praha-Libeň, Okrouhlík; 29. Praha-Libeň, Libušák; 30., 31. Praha-Libeň, Na Košince a Libeňská sokolovna; 32. Praha-Libeň, Na Labutce. B. 33. Praha – Dolní Počernice, Na Vinici. C. 34. Praha-Hostivař, stará Hostivař. D. 35. Praha-Petrovice, Dobrá Voda. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

Potenciál a interpretace lokality

Polykulturní, opakovaně a dlouhodobě obývané výšinné sídliště LnK, StK, LgK?, JoK a postJoK (Schus i MiK), které v některé fázi buď bylo opevněno dvojitým hrotitým příkopem (erdwerkem), nebo součástí sídlištního areálu StK byl dvojitý rondel.⁴ Dodnes dochovaná sprašová čočka dokládá dobré podmínky pro neolitické až raně eneolitické zemědělství. Z polohy je dobrý výhled na severozápad až jihovýchod umožňující kontrolovat prostor meandru Botiče. Dostupné vodní zdroje představoval dnes obtížně lokalizovatelný Mlýnský potok, Košíkovský potok tekoucí podél jižního úbočí ostrožny a samozřejmě Botič. Poloha mohla kontrolovat cestu vedoucí podél Botiče a případně její křížení s komunikací vedoucí zhruba ve směru jihozápad–severovýchod.

35) Praha-Petrovice, Dobrá Voda (obr. 6:D)**Popis lokality**

K severu široce otevřená, k jihu postupně klesající, terénní kupou zakončená obdélná ostrožna. Poloha je chráněna prudkými svahy od západu a jihu, k východu klesá pozvolným svahem (morfologický typ: AaI1). Z jihu a západu polohu obtéká Botič, který má před jižní stranou ostrožny soutok s bezejmenným potokem přitékajícím od východu. Nejvyšší bod: 294 m n. m., rozloha: cca 51 ha, nejvyšší převýšení: cca 45 m.

Stav archeologického poznání

Roku 1984 v jižní části ostrožny prozkoumal J. Havel při záchranném archeologickém výzkumu na ploše 5 ha 78 sídlištních objektů z rozsáhlého sídliště StK (Havel 1987; Turek 2005a, 231).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště StK. Sprašová čočka v jižní části ostrožny a na východ od ní ukazuje na dobré podmínky pro neolitické zemědělství. Z terénního útvaru na jižním konci ostrožny byl velice dobrý výhled na jihovýchod, jih a jihozápad. Primární vodní zdroj představoval dnes zaniklý potok pramenící přímo v jihovýchodním cípu ostrožny. Poloha mohla kontrolovat cestu vedoucí podél Botiče a případně její křížení s komunikací vedoucí zhruba ve směru jihozápad–severovýchod.

36) Praha-Braník, Dobeška, Nad Lomem (obr. 7:A)**Popis lokality**

K východu otevřený, na západě ostrou hranou ukončený mohutný terénní blok nepravidelného půdorysu. Ostrožna je na jihu a na západě chráněna prudkými srázy a od severu o něco mírnějšími svahy (morfologický typ: AbII2). Nejvyšší bod: 264 m n. m., rozloha: cca 18 ha, nejvyšší převýšení: cca 76 m.

Stav archeologického poznání

Nedokumentovaná akce B. Novotného z roku 1949 provedená na zahradě domu čp. 539 v ulici Nad lomem, při které byly získány neolitické nálezy (Archeologická databáze Čech).

Potenciál a interpretace lokality

Neolitická výšinná lokalita. Na geologických mapách 1 : 50 000 není sprašový pokryv patrný, ale minimálně pro neolit a raný eneolit je přítomnost sprašových návějí pravděpodobná. Z polohy je skvělý daleký výhled do jižní části Pražské kotliny (od soutoku Vltavy s Beroukou na jihu po ústí Motolského potoka na severu. Výhled z ostrožny též umožňoval dokonalou kontrolu ústí Prokopského údolí. Menší vodní zdroje zřejmě pramenily na jižní i severní straně ostrožny. Poloha přirozeně kontrolovala cestu vedoucí podél toku Kunratického potoka a samozřejmě též říční cestu po Vltavě.

37) Praha-Kunratice, Nový hrad (obr. 7:B)**Popis lokality**

K východu široce otevřená, k západu postupně klesající jazykovitá ostrožna zakončená opyšem. Ze severu i jihu polohu chránily prudké svahy (morfologický typ: AbIII1). Ostrožna je obtékána Kunratickým potokem. Nejvyšší bod: 307 m n. m., rozloha: cca 53 ha, nejvyšší převýšení: cca 47 m.

Stav archeologického poznání

Při archeologickém výzkumu Z. Drobnej z roku 1952 byla získána (bez nálezových okolností) kolekce raně eneolitické (JoK?) keramiky (Drobná 1952, ANZ; fotografický archiv ArÚ AV ČR v Praze, neg. č. 27123).

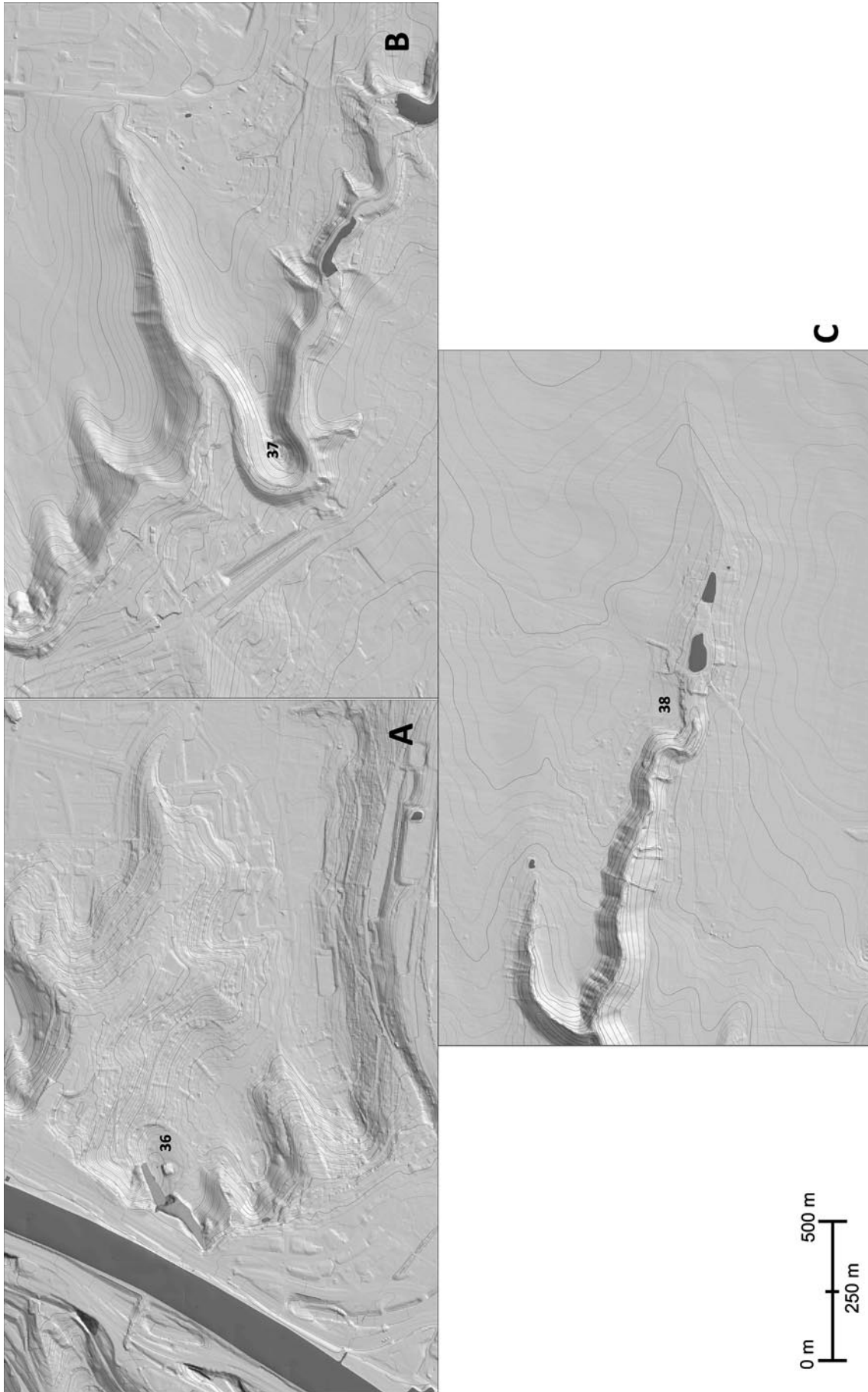
Potenciál a interpretace lokality

Pravděpodobně raně eneolitické (JoK?) výšinné sídliště. Z polohy je dobrý výhled údolím Kunratického potoka severozápadním a jihovýchodním směrem. Sprašová čočka nalézající se ve východním vyústění ostrožny dávala dobré podmínky pro raně eneolitické zemědělství. Dobře dostupným vodním zdrojem byl bezejmenný potok pramenící v severovýchodním cípu vyústění ostrožny a samozřejmě též Kunratický potok. Menší prameny mohly existovat na jižní straně ostrožny. Ostrožna přirozeně kontrolovala cestu vedoucí podél Kunratického potoka a mohla být jednou z křižovatek s možnou cestou vedoucí od západu (jihozápadu) přes Nový hrad, starou Hostivař a ostrožnu Na Vinici dále k Labi na sever či severovýchod.

38) Ohrobec, Nad Úvozem; Praha-západ (obr. 7:C)**Popis lokality**

Přibližně obdélná, k severu široce otevřená ostrožna zakončená ostrou terénní hranou. Polohu chránily prudké svahy od západu i jihu a méně strmé od východu (morfologický typ: AbII1). Poloha je od jihu obtékána Ohrobeckým

⁴ Na příkladu blízké Krče, Společenské zahrady, je doloženo, že se tyto objekty mohou objevit na stejném nálezšti.

Obr. 7. A. 36. Praha-Braník, Dobeška, Nad Lomem. B. 37. Praha-Kunratice, Nový hrad. C. 38. Ohrobec, Nad Úvozem. Podklad ZABAGED, ČÚZK.

potokem. Nejvyšší bod: 368 m n. m., rozloha: cca 2 ha, nejvyšší převýšení: cca 26 m.

Stav archeologického poznání

Při záchranném archeologickém výzkumu, vedeném v letech 1993–1994 průběžně J. Bernatem, M. Chytráčkem, V. Čtverákem a M. Vávrou, byl ve vyústění ostrožny do okolního terénu zachycen rozsáhlý sídlištní objekt postJoK (Schus); (Bernat et al. 1999).

Potenciál a interpretace lokality

Výšinné sídliště postJoK (Schus). Z polohy je dobrý výhled do Jarovského údolí (především západním směrem). Díky sprašovému pokryvu skýtala poloha skvělé podmínky pro raně eneolitické zemědělství. Dostupný vodní zdroj představoval zřejmě Ohrobecký potok. Poloha kontrolovala přirozený přístup k Vltavě vedoucí Jarovským údolím.

4.3. Archeologický obraz využívání výšinných poloh Pražské plošiny a jeho interpretace

4.3.1 Oblast I

Neolit

I přes minimum dosud publikovaných informací lze považovat LnK osídlení Řivnáče a Levého Hradce za pravděpodobně velmi významné, jelikož umožňovalo kontrolu Vltavy a přirozených přístupů k ní.

Celé povodí Únětického potoka bylo komplexně osídleno již v průběhu existence LnK. Větší či menší sídliště byla jak v jeho ústí do Vltavy, tak na soutocích tohoto potoka a jeho menších přítoků (stejně tak na vyvýšených terasách a ostrožnách) ve výrazně zahloubené střední a dolní části jeho toku. Obdobně máme doložené osídlení v horní části toku a při pramenné pánvi. Při ústí do Vltavy se nalézá poloha Třešňovka, která mohla být integrální součástí sídlištního areálu rozkládajícího se u dnešního roztockého nádraží, který přirozeně kontroloval cestu vedoucí k Levému Hradci. Na předpokládané křižovatce pozemních komunikací vedoucích ve směru východ–západ údolím Únětického potoka a v severojižním směru leželo dlouhodobě osídlené výšinné sídliště ve Stanicích – Černém Volu, Brčkole (LnK IIc–IIIa–IIIb). Prostor horního toku kontrolovalo obdobně stabilní sídliště (LnK II–III) v poloze Nad Kovárnou. Obě tyto lokality jsou v průběhu své existence současné s dobře prozkoumanými a publikovanými sídlišti LnK v Roztokách u Prahy, Horoměřicích a Kněževsi-Kněžívce (Rulf 1991; Sankot 1991; Nový – Řídký – Šulová 2005; Řídký – Smejtek 2007).

Výšinná sídliště tak jsou v tomto období integrální součástí staršího neolitického osídlení povodí Únětického potoka. V případě povodí Únětického potoka tak zřejmě můžeme uvažovat o existenci provázaného teritoriálního celku s možným lokálním centrem na území dnešních Horoměřic, případně v ústí Únětického potoka v Roztokách.

V období StK bylo podle všeho velmi intenzivně osídleno celé povodí Podmoránského potoka, včetně obou výšinných poloh.⁵ Osídlení StK je doloženo též z Řivnáče a Levého Hradce. Přestože v rozložení sídlišť v povodí Únětického potoka nedochází k výrazným změnám, lze pozorovat redukci výšinných sídlišť. Stálé, avšak intenzivní osídlení máme doložené pouze v Černém Volu, s intenzivním a v zásadě kontinuálním osídlením ve stupních StK III/IV–IVa–IVa/b a StK IV/V. U této polohy se dá předpokládat velice úzký vztah k soudobému rozsáhlému sídlišti v Horoměřicích (Řídký 2011).

Z polohy Kněževs, Nad Kovárnou, je evidován ojedinělý hrob StK/LgK? (severovýchodně od této lokality se však rozkládá sídliště StK).

Raný eneolit

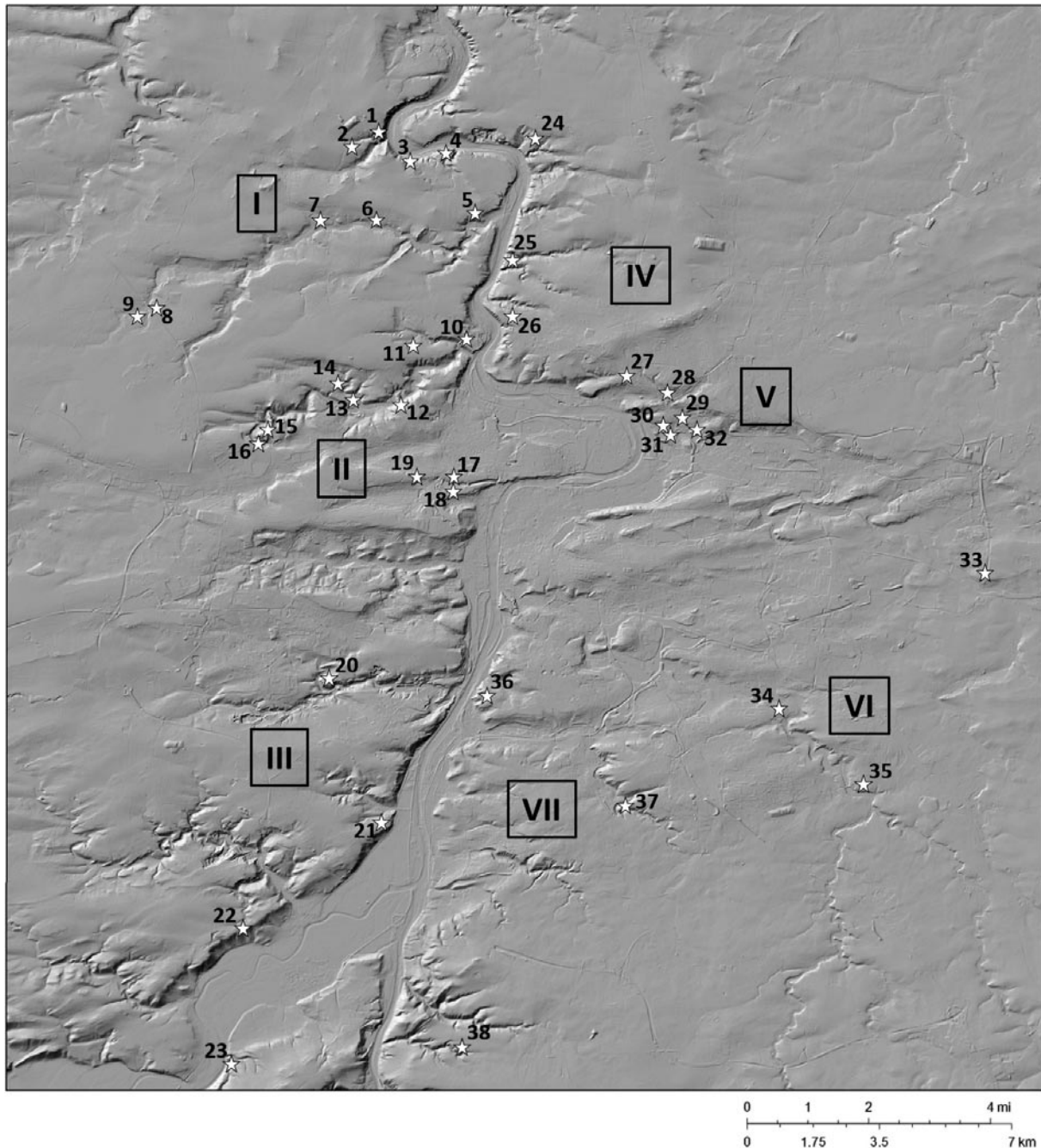
V rámci Podmoránského potoka je JoK osídlení doloženo zatím pouze v poloze Na Krakově. Intenzivní JoK osídlení je známo z Levého Hradce a v menší míře též z Řivnáče, další raně eneolitické nálezy byly publikovány z nepříliš vzdálené polohy na severozápadním okraji dnešních Roztok.

JoK osídlení Únětického potoka až na drobné výjimky využívá stejné polohy jako neolitické kultury. Podle všeho však oproti StK stoupá využití výšinných poloh. Nově máme sídliště a blíže nespecifikované stopy aktivit doloženy v polohách Pod Kapličkou a Nad Čermákovým mlýnem. JoK nálezy pocházejí též z Černého Vola.

Z Podmoráně jsou známy schussenriedské i michelsberské nálezy z objektů, v nichž byly nalezeny též lidské kostry v nepietním uložení, které tak naznačují možnost násilného zániku tohoto sídliště. V určité opozici vůči této poloze by mohlo být osídlení Levého Hradce, z něhož jsou dosud publikovány pro postJoK pouze michelsberské nálezy.⁶

⁵ Do publikace nálezů z Podmoráně a polohy Na Krakově nelze objasnit chronologické vztahy mezi těmito sídlišti.

⁶ Vzhledem k velice omezené publikaci neolitických a raně eneolitických nálezů z tohoto významného sídliště však nelze vyloučit, že schussenriedské artefakty jsou ukryté v JoK materiálu.

Obr. 8. Neolitická až raně eneolitická výšinná naleziště a sídliště Pražské plošiny. **Oblast I:** 1. Úholičky, Podmoráň; 2. Úholičky, Na Krakově a U Kapličky; 3. Žalov, Řivnáč; 4. Žalov, Levý Hradec; 5. Roztoky, Třešňovka; 6. Únětice, Pod Kapličkou; 7. Statenice-Černý Vůl, Brčkola, Za Cihelnou, Chundelova cihelna; 8. Tuchoměřice-Kněžívka, Nad Čermákovým mlýnem; 9. Kněževes, Nad Kovárnou; **oblast II:** 10. Praha-Sedlec, Druhá „nová“ Hergetova cihelna, Kamýcká ulice; 11. Praha-Lysolaje, Denkrova pískovna, Dolnošárecká ostrožna, Sportovců; 12. Praha-Dejvice, Zlatnice; 13. Praha-Nebošice, Jenerálka; 14. Praha-Nebošice, Markyta; 15., 16. Praha-Liboc, Šárka – Kozákova skála (hradiště Šárka) a Šestáková skála; 17. Praha-Hradčany, Lumbeho zahrada; 18. Praha-Hradčany, Kanovnická ulice; 19. Praha-Střešovice, Na Andělce; **oblast III:** 20. Praha-Jinonice, hradiště Butovice; 21. Praha-Velká Chuchle, Na Hvězdárně; 22. Praha-Radotín, U Obrázku; 23. Jíloviště, Humenská; **oblast IV:** 24. Klecany, Na Hradišti; 25. Praha-Bohnice, Zámka; 26. Praha-Bohnice, sídliště Bohnice; **oblast V:** 27. Praha-Kobylisy, Kobyliské náměstí, Starý dvůr; 28. Praha-Libeň, Okrouhlík; 29. Praha-Libeň, Libušák; 30., 31. Praha-Libeň, Na Košince a Libeňská sokolovna; 32. Praha-Libeň, Na Labuťce; 33. Praha-Dolní Počernice, Na Vinici; **oblast VI:** 34. Praha-Hostivař, stará Hostivař; 35. Praha-Petrovice, Dobrá Voda; 36. Praha-Braník, Dobeška, Nad Lomem; 37. Praha-Kunratice, Nový hrad; 38. Ohrobec, Nad Úvozem. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

Osídlení postJoK je dosud doloženo pouze na horním a středním toku Únětického potoka. Schussenriedské nálezy jsou známy ze strategické polohy Statenice – Černý Vůl. Artefakty této kultury jsou spolu s nálezy michelsberskými doloženy též nad Čermákovým mlýnem.

Již na tomto poměrně malém území můžeme pozorovat zajímavé rozdíly ve využívání výšinných poloh. V prostoru řežského meandru Vltavy jsou po celý neolit a raný eneolit periodicky osídlovány dominantní polohy s dalekým výhledem, umožňující jak účinnou kontrolu vodních i pozemních komunikací v tomto prostoru, tak sebeprezentaci zde usazených komunit. Budoucí vyhodnocení příslušných lokalit snad přispěje k řešení jejich vzájemné chronologické pozice.

Na jižním břehu řežského meandru a v povodí Únětického potoka můžeme v průběhu neolitu až raného eneolitu pozorovat dle stávajícího stavu výzkumu poměrně velkou dynamiku ve využívání jednotlivých výšinných poloh. Výraznou výjimkou v tomto pravidle je opakované a vždy poměrně dlouhodobé osídlení sídliště v Černém Volu a velice pravděpodobně též na Levém Hradci, dokládající přitažlivost a strategický význam obou míst. Důvodem oblíbenosti těchto poloh byla nejspíše jejich strategická poloha umožňující kontrolovat křižovatky obchodních cest a přírodními podmínkami daná dobrá hajitelnost obou poloh.

4.3.2. Oblast II

Neolit

V ústí Šáreckého údolí máme doklady LnK (snad pohřebiště?) z druhé Hergetovy cihelny (Kamýcké ulice) a stopy po osídlení z Denkrovy pískovny.

O nálezech LnK z polohy Zlatnice víme pouze to, že se ve své podstatě jedná o naleziště ležící na půl cesty mezi dejvicko-bubenečskou sídelní aglomerací a obdobnou koncentrací sídel ležících na horním toku Litoveckého potoka, které mohlo kontrolovat jeden z přístupů k sídlišti v Jenerálce. Osídlení LnK na ostrožně v Jenerálce zahrnuje jak klasickou, tak pozdní fázi této kultury, čili je zčásti současné s velice intenzivním osídlením LnK II, III a IV na Kozákově a Šestákově skále v Šárce.

V okolí Pražského hradu máme výšinné osídlení LnK zatím doloženo pouze v Lumbeho zahradě.

V rámci Šáreckého údolí bylo výšinné osídlení StK zachyceno při jeho ústí v Denkrově pískovně. Další nálezy StK pocházejí z Jenerálky a především z Kozákovy i Šestákovy skály (publikovány jsou nálezy z jejího staršího stupně). V případě Jenerálky možná došlo v závěrečné fázi StK k prvnímu přesunu osídlení z této polohy více na západ do blízkosti dnešní usedlosti Markyta.

Sídlištní nálezy StK jsou doloženy ze všech tří lokalit rozložených v okolí Pražského hradu. Z prostoru Lumbeho zahrady jsou publikovány nálezy III. stupně, zatímco ze sídliště Na Andělce ze stupně čtvrtého, což by mohlo naznačovat možné střídavé osídlení výšinných poloh. Ostatky pěti pohřbů mohou naznačovat násilný zánik sídliště Na Andělce. Bohužel jejich datování do StK není zcela jisté. Z této polohy pochází též nálezy LgK.

Raný eneolit

V ústí Šáreckého potoka byla JoK zaznamenána v Denkrově pískovně, kde bylo zachyceno torzo snad raně eneolitického palisádového rondelu (případně fortifikace).

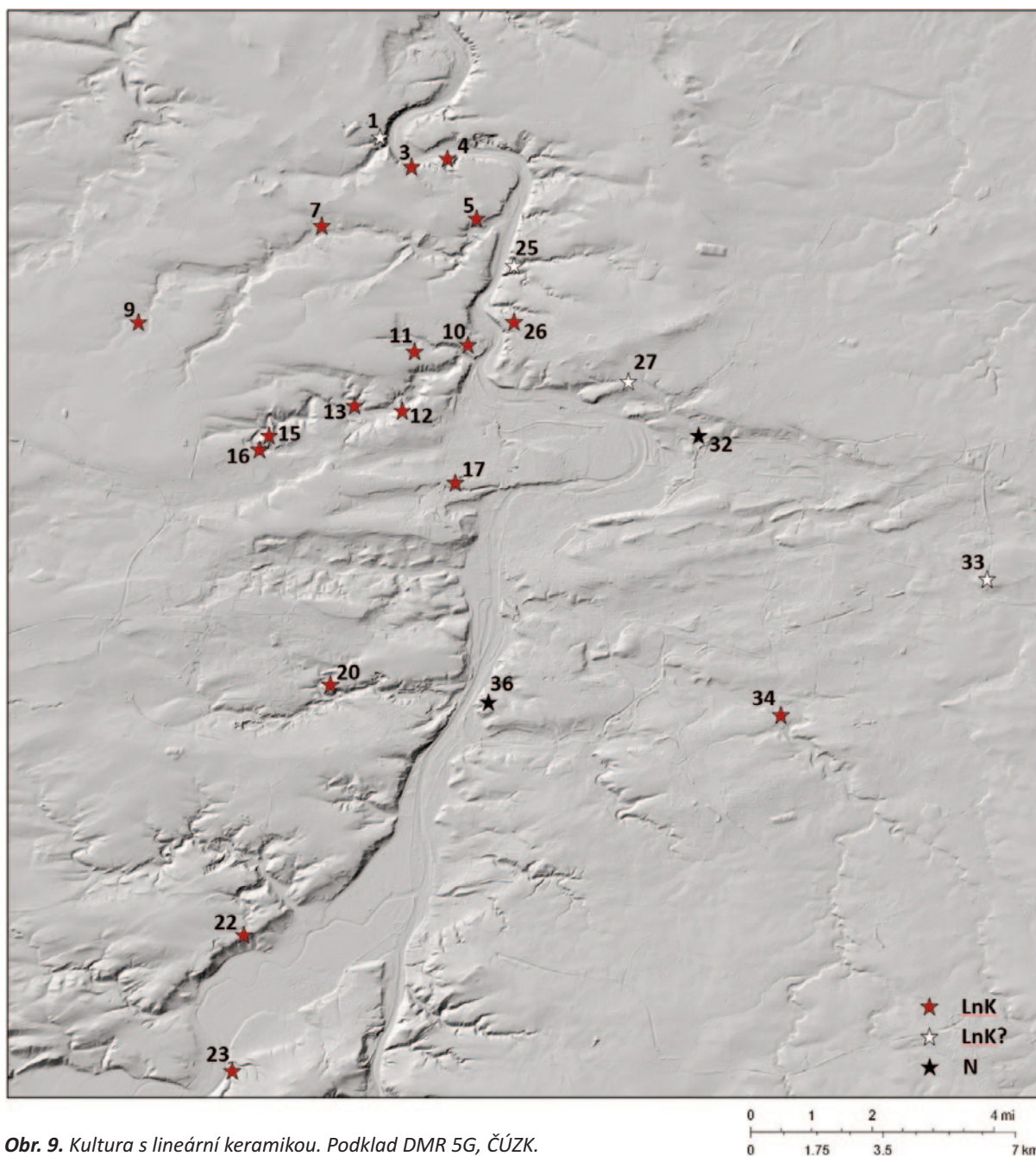
V horní části Šáreckého údolí je osídlení JoK doložené jak na Jenerálce (fáze Střešovice?), tak na Kozákově a především Šestákově skále. Velice zajímavé postJoK nálezy pocházejí z polohy Markyta, kde byly odkryty sídlištní objekty (sila) obsahující pohřby ukazující na možný násilný zánik sídliště. Z dvojitého sídliště Šárka máme postJoK nálezy zatím bezpečně doložené pouze ze Šestákovy skály.

V okolí Hradčan jsou raně eneolitické nálezy zachyceny v Lumbeho zahradě a z přelomu Lgk/JoK v poloze Na Andělce.

Výšinné polohy Hergetova cihelna 2 a Denkrova pískovna svou polohou přirozeně kontrolovaly ústí údolí Šárky a komunikace vedoucí kolem těchto poloh směrem na severozápad k sídlištím v Horoměřicích a Černém Volu.

Výšinné lokality a sídliště střední a horní části Šáreckého údolí, tj. Zlatnice, Jenerálka a Markyta, ovládaly mimo vlastního údolí Šárky především přirozené přístupy přes toto údolí vedoucí ze sídlištní aglomerace Bubeneč-Dejvice směrem na severozápad na Přední Kopaninu a na sever k Horoměřicím. S velikou pravděpodobností zde můžeme od konce neolitu pozorovat cyklické přesuny osídlení mezi polohami Jenerálka a Markyta.

Dvojitě sídliště na Kozákově a Šestákově skále v Šárce představuje přírodou velmi dobře chráněné, opakovaně a dlouhodobě obývané výšinné sídliště s přerušovanou kontinuitou. Poloha ležící na okraji sídlištní aglomerace rozkládající se kolem horního toku Litoveckého potoka kontrolovala vstup do Šáreckého údolí a především cesty vedoucí od bubenečko-dejvické aglomerace a od Malé Strany směrem na západ. Toto dvojitě sídliště mohlo v míru plnit místo regionálního mocenského a religiózního centra,

Obr. 9. Kultura s lineární keramikou. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

zatímco při ohrožení válečným konfliktem představovalo přirozené a dobře hajitelné refugium.

Právě cestu vedoucí z Malé Strany k Liboci a dále na západ kontrolovala trojice výšinných sídlišť rozložených kolem Hradčan. Z nich je lokalita Na Andělce příkladem opakovaně osidlovaného sídliště s přerušovanou kontinuitou.

Teoreticky by tyto polohy mohly vytvářet fortifikační systém chránící sídelní aglomerace rozkládající se západně od velkého vltavského meandru a tvořit přirozená refugia pro zdejší obyvatele.

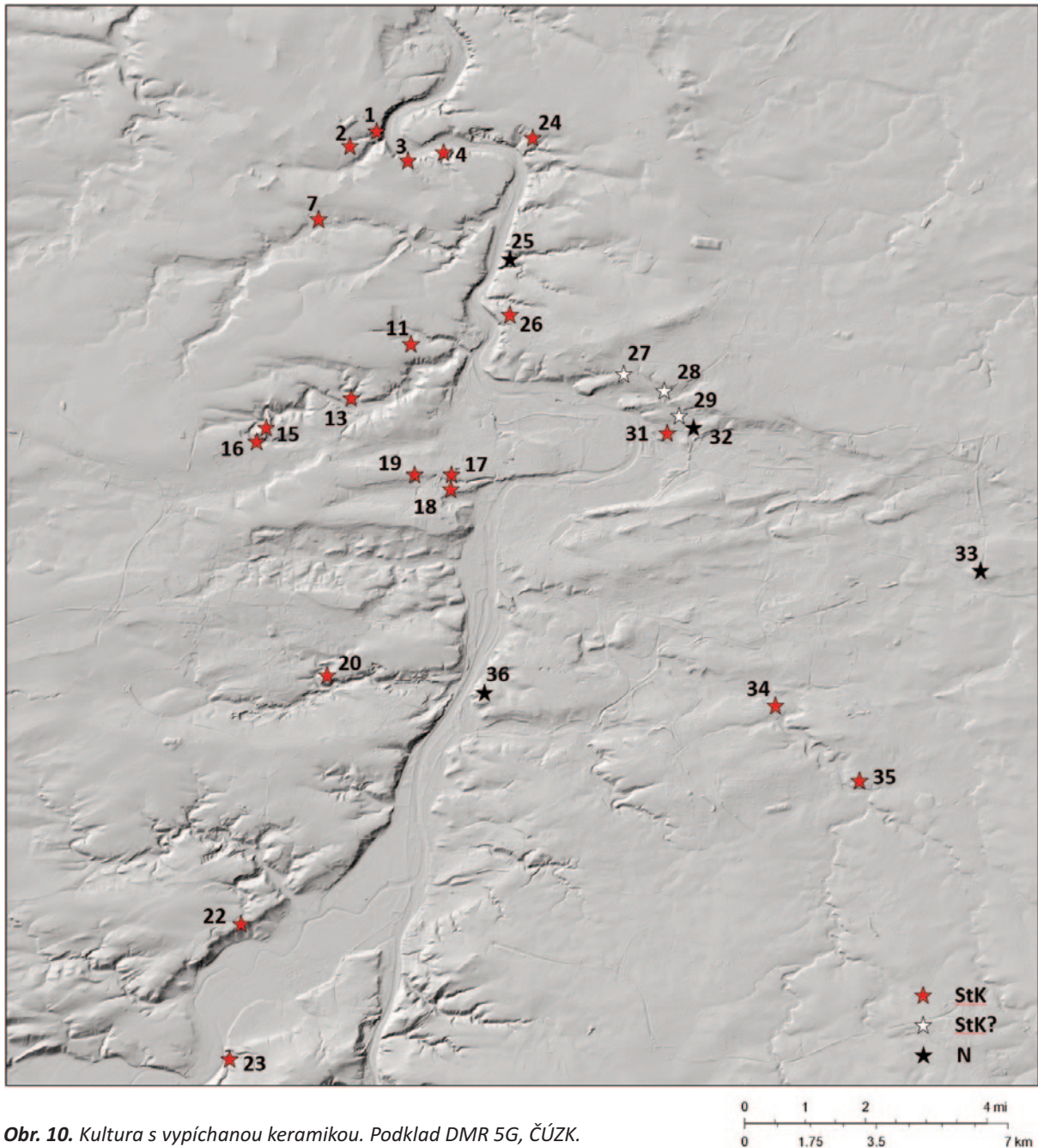
4.3.3. Oblast III

Neolit

Stopy aktivit či přímo osídlení LnK a StK máme doloženy na butovickém hradišti, U Obrázku a na Humenské. Z této lokality jsou také doloženy nálezy StK/LgK.

Raný eneolit

Rané eneolitická sídliště byla zachycena v polohách Na Hvězdárně, U Obrázku (JoK) a na Humenské

Obr. 10. Kultura s vypíchanou keramikou. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

(postJoK). Ve všech případech se jedná o dominantní polohy kontrolující blízké i vzdálené okolí. Všechny kontrolují říční cestu vedoucí kolem nich po Vltavě a Berounce.

4.3.4. Oblast IV

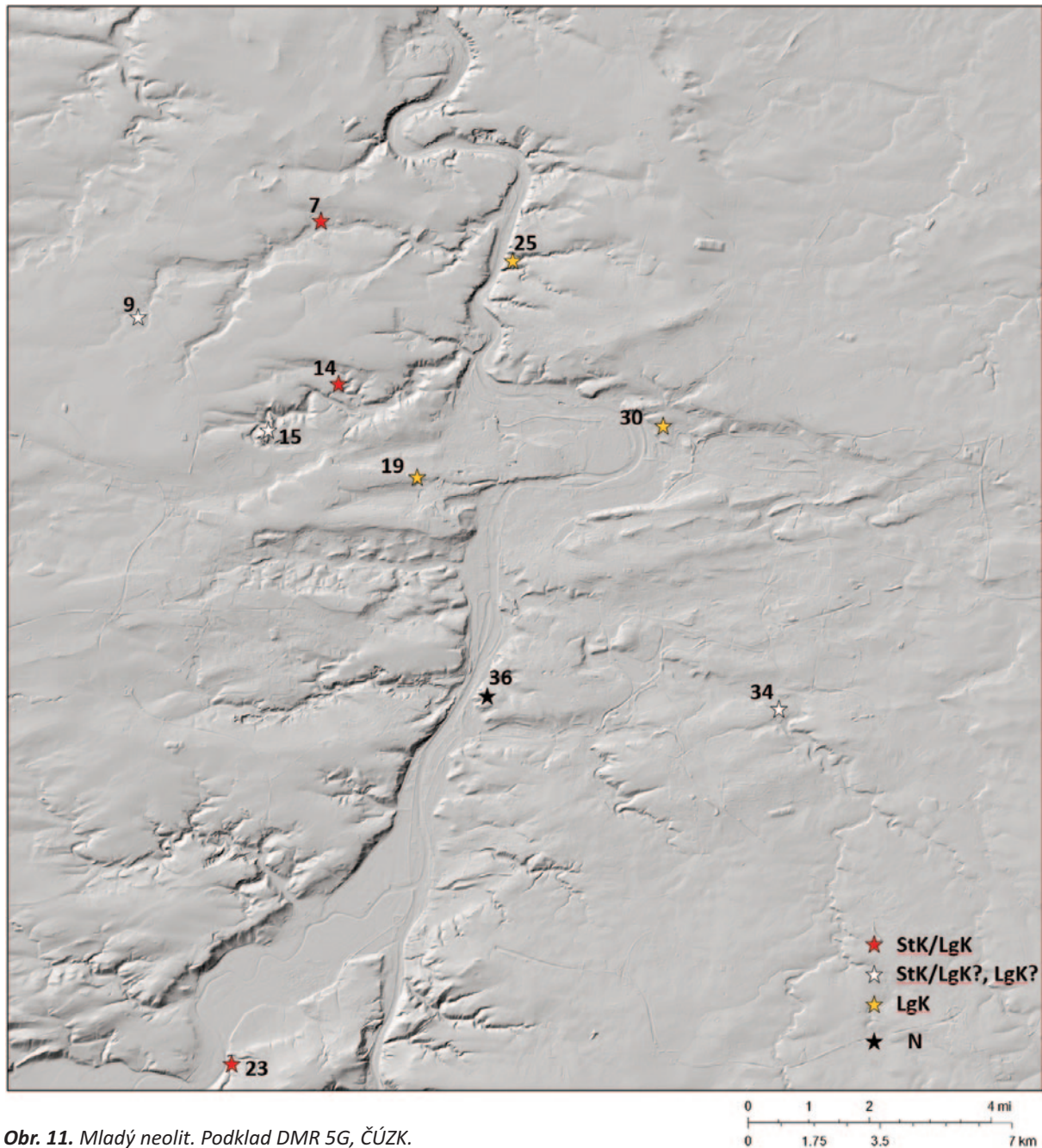
Neolit

Stopy aktivit či přímo osídlení LnK máme doloženy ze Zámků a sídliště Bohnice. Osídlení StK známe z polohy Na Hradišti a opět ze sídliště Bohnice. Pro mladý neolit máme ze Zámků doloženy stopy po osídlení LgK.

Raný eneolit

Raně eneolitické sídliště (LgK/JoK?) je dosud známo pouze ze sídliště Bohnice.

Všechna tato výšinná sídliště jsou situována na strategických polohách tyčících se na pravém břehu Vltavy a kontrolujících přirozené přístupy k ní. Bohužel při stávajícím stavu bádání není možné konkretizovat vztah těchto lokalit k soudobému osídlení na protějším břehu Vltavy.

Obr. 11. Mladý neolit. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

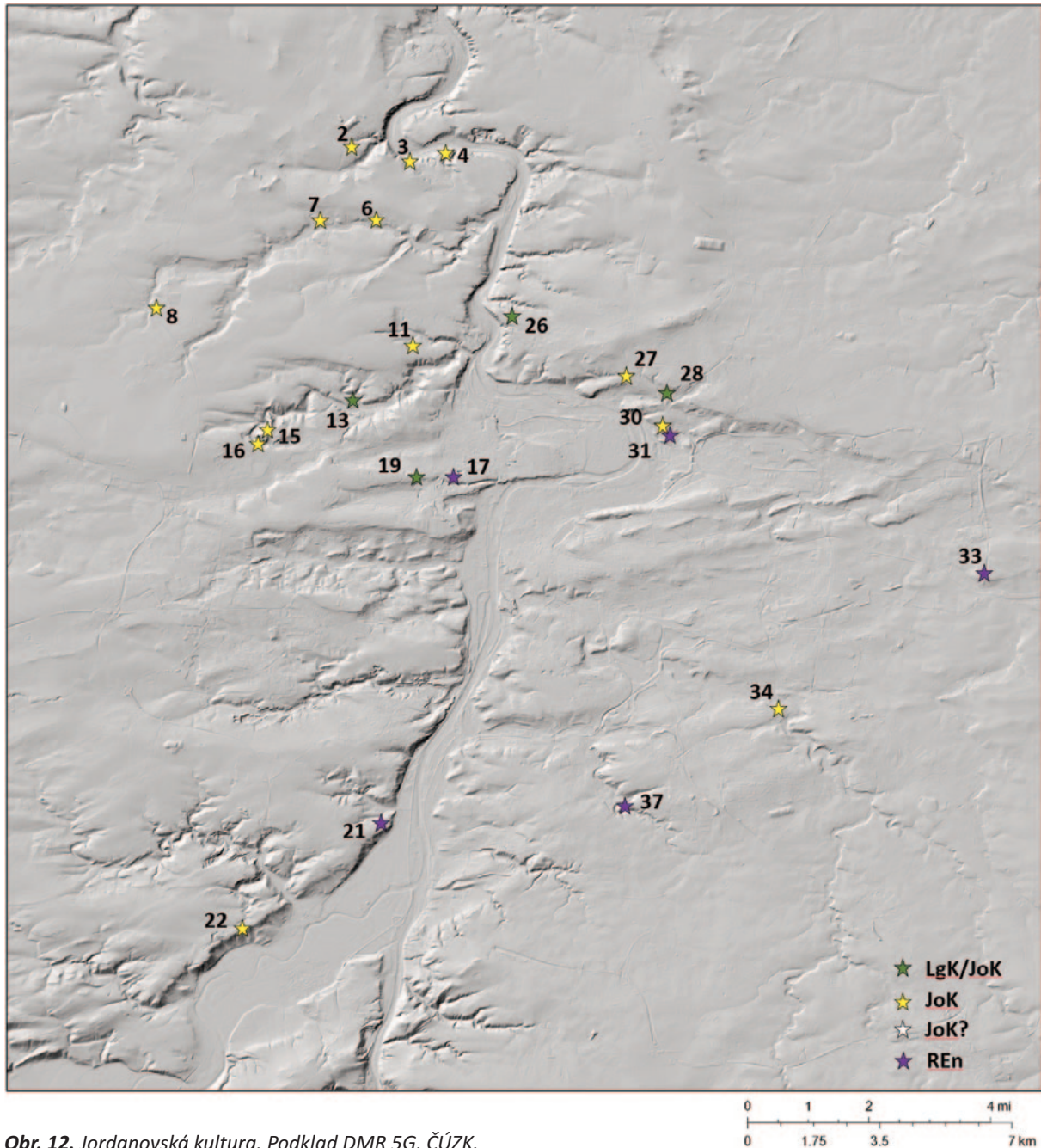
4.3.5. Oblast V

Přes zřejmý význam této koncentrace výšinných lokalit pro neolitické až raně eneolitické osídlení pravého břehu velkého vltavského meandru a Pražské kotliny jako takové jsou dostupné informace o níže zmíněných polohách pouze kusé.

Neolit

Blíže nedatovatelná neolitická broušená industrie byla nalezena v poloze Na Labuřce. V období LnK můžeme pouze předpokládat možné sídlištní aktivity této kultury v prostoru Kobyliškého náměstí.

StK je s jistotou doložena v místech Libeňské sokolovny. Bohužel nálezy z ostatních poloh představují buď jednotlivé keramické zlomky (Okrouhlík), anebo prostorově velice nejistě zaměřené starší nálezy, které mohly být nalezeny i v širším okolí těchto poloh (Kobylišké náměstí nebo Libušák). Z polohy Na Košince máme doloženu keramiku LgK. V horním povodí Rokytky jsou zatím registrované zlomkovité neolitické nálezy (LnK?) z polohy Na Vinici.

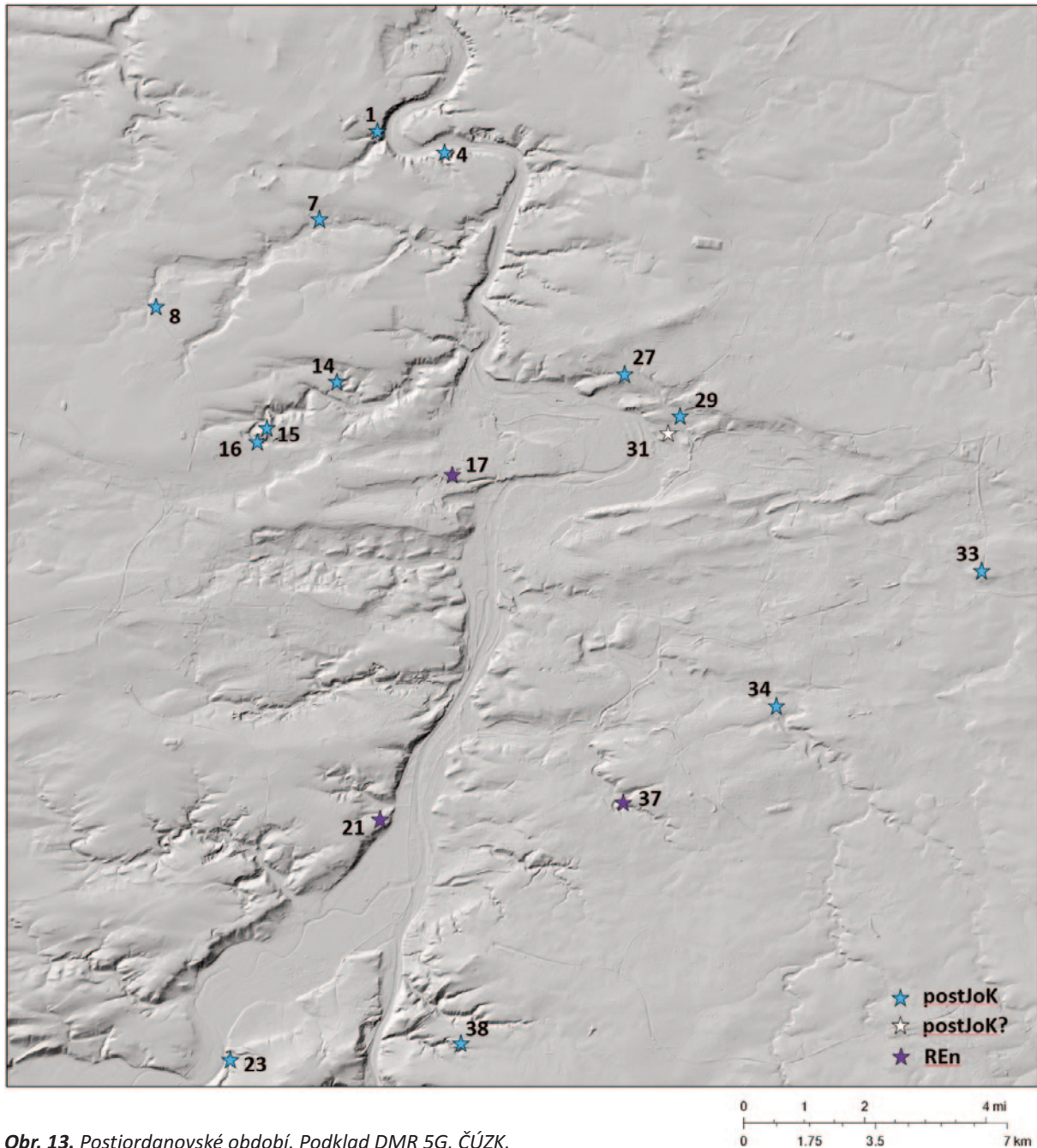

Obr. 12. Jordanovská kultura. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

Raný eneolit

Výšinné sídliště z přelomu LgK a JoK (střešovický typ) máme bezpečně doloženo na Okrouhlíku. Dlouhodobé osídlení počínající nejpozději ve starší JoK a trvajícím minimálně do její nejmladší fáze bylo identifikováno v prostoru Kobyliského náměstí. V této poloze bylo též zjištěno několikahektarové ohrazení tvořené hrotitým příkopem, které můžeme s velkou opatrností datovat do neolitu nebo do raného eneolitu. Blíže nespecifikované JoK nálezy byly získány Na Košince. Mladší postJoK nálezy pocházejí z Libušáku (Schussenried) a libeňské sokolovny (MiK?). Na horním toku Rokytky z polohy Na Vinici máme ze sekundárních kontextů doloženy pravděpodobné aktivity JoK? a postJoK (MiK/KNP).

Koncentrace těchto výšinných lokalit při ústí Rokytky do Vltavy tak během neolitu a především raného eneolitu umožňovala chránit a kontrolovat komunikace vedoucí z oblasti Libně směrem na sever a severovýchod. Polohy též přirozeně kontrolovaly zdejší brody přes Vltavu a velice pravděpodobně při ústí Rokytky existující říční přístaviště. Ve vztahu k libeňské sídelní aglomeraci mohly tyto polohy teoreticky sloužit jako refugia při válečných konfliktech. V případě Libušáku a polohy Na Labuřce by možná mohlo jít o torza pohřebišť. Velice zajímavou otázkou pro budoucí archeologické bádání jsou

Obr. 13. Postjordanovské období. Podklad DMR 5G, ČÚZK.

vztahy k dejvicko-bubenečské sídelní aglomeraci a osídlení dnešní Malé Strany a Hradčan na protějším břehu Vltavy.

4.3.6. Oblast VI

Neolit

Bohaté nálezy LnK včetně jejího nejstaršího stupně pocházejí ze staré Hostivaře. StK byla zachycena na obou výšinných polohách, přičemž v případě staré Hostivaře byl zachycen prakticky celý průběh této kultury (včetně možného rondelu StK IVa). Ne zcela jisté nálezy LgK opět pocházejí ze staré Hostivaře. Blíže neurčené neolitické aktivity sídlištního rázu byly zjištěny na Dobešce.

Raný eneolit

Nálezy všech raně eneolitických kultur (JoK, postJoK – Schussenried i michelsberská kultura) byly zjištěny ve staré Hostivaři. Polykulturní výšinné sídliště ve staré Hostivaři patří mezi významná sídliště s opakovaným osídlením během celého neolitu a raného eneolitu. Význam polohy podtrhuje nálezy dvojitého hrotitého příkopu, který byl nejspíš neolitickou nebo raně eneolitickou fortifikací sídliště

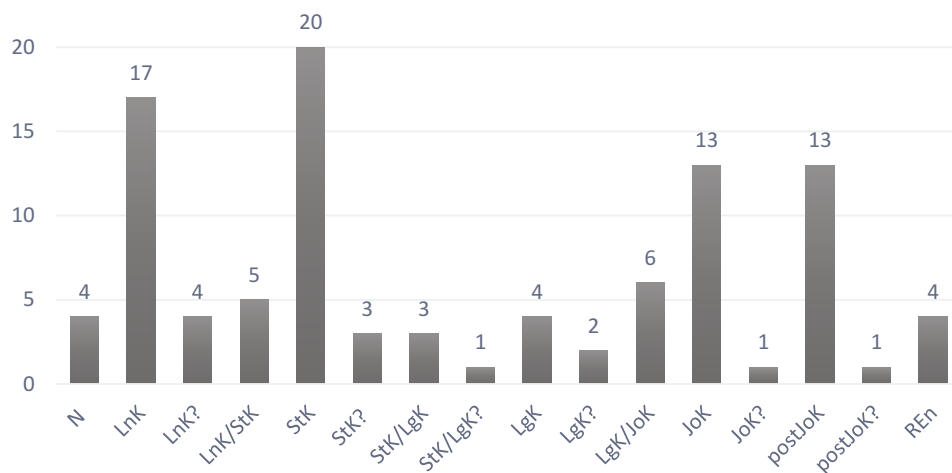
anebo rondelem StK IVa. Všechny polohy měly dobré zemědělské zázemí a umožňovaly kontrolu cesty vedoucí podél Botiče ve směru východ–západ a její křižovatku s pravděpodobnou komunikací vedoucí ve směru jihozápad–severovýchod.

Nálezy z raného eneolitu ukazující na existenci výšinného sídliště byly zaznamenány na Novém hradě. PostJoK (schussenriedské) sídliště bylo identifikováno v poloze Nad Úvozem. Obě tato výšinná sídliště ležela na potenciálně důležitých bodech v krajině, které umožňovaly kontrolu cest.

5. KULTURNĚ CHRONOLOGICKÝ KONTEXT

(obr. 9–13; graf 1)

LnK máme s jistotou doloženou na 17 a možná též na čtyřech dalších polohách, přičemž na pěti polohách je doložen přechodný šárecký stupeň této kultury. StK je bezpečně známa z 20 poloh a nejistě ze tří dalších. Na třech polohách a v jednom případě nejistě byl zachycen přechod StK k LgK. LgK byla zaznamenána s jistotou na čtyřech polohách (v jednom případě se jedná pravděpodobně o import MMK I) a u dalších dvou není kulturní určení jisté. Neolit bez bližšího určení byl nalezen na čtyřech polohách. Až nečekaně je zastoupena střešovická fáze počínající JoK, doložená na šesti lokalitách. Vlastní JoK byla nalezena na 13 polohách a na jedné pravděpodobně. PostJoK období reprezentované nálezy Schus a MiK je s jistotou známo ze 13 poloh a nejistě z jedné lokality. REn nálezy bez bližšího určení známe ze čtyř poloh. Na základě těchto údajů můžeme předpokládat nejintenzivnější využívání výšinných poloh v průběhu LnK a StK. I přes určitý pokles počtu přesně datovaných lokalit a využívání dříve neosídlených poloh (JoK a postJoK po 13 polohách) nedochází v raném eneolitu k výraznému poklesu intenzity využívání tohoto typu sídlišť v rámci tehdejší sídelní struktury.

Graf 1. Zastoupení archeologických kultur na výšinných sídlištích a polohách Pražské plošiny.

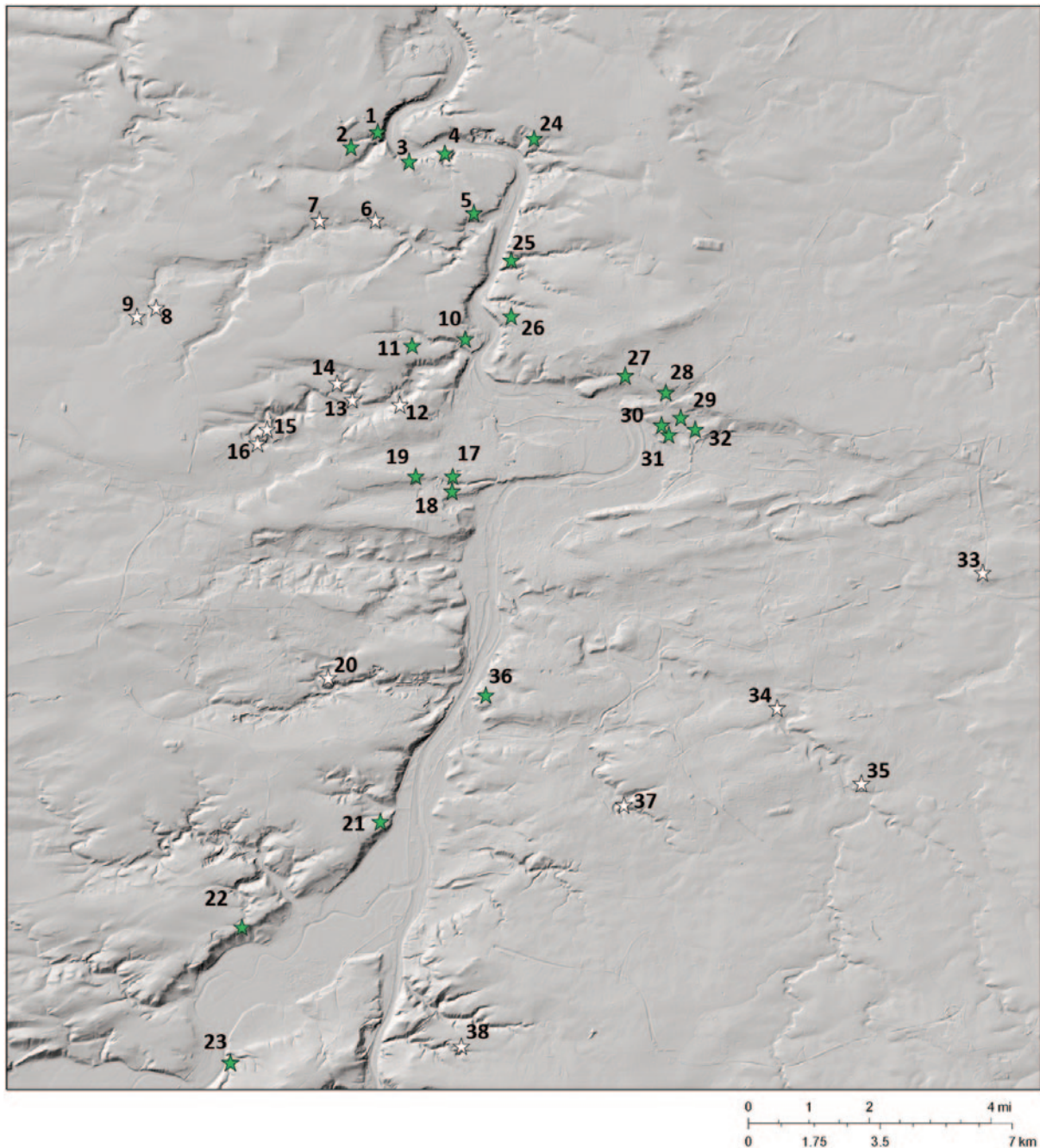
6. STRATEGICKO-GEOGRAFICKÝ KONTEXT

(obr. 14)

Většina zkoumaných poloh (23) se nalézá na potenciálně strategických polohách ležících na výbězcích plošin po obou březích Vltavy. Všechny disponovaly přímým výhledem do kaňonu Vltavy, a umožňovaly tak kontrolu přirozených přístupů k řece i potenciálních brodů na ní ležících. Zbývajících 15 poloh je rozptýleno podél údolí menších přítoků Vltavy, většinou na místech přirozených křižovatek umožňujících pohodlné překročení těchto údolí v příčném směru na jejich podélnou osu.

Na pravděpodobně nejdůležitějších směrech tehdejších komunikací vznikly koncentrace těchto výšinných poloh. Osídlení těchto sídlišť však není podle všeho ve většině případů současné, mohlo by se tak jednat o důsledek změn v jejich preferenci (aktuálním strategickém významu).

Několik výšinných poloh mělo v rámci sídelní struktury pravděpodobně dlouhodobý strategický význam, jelikož jsou obsazovány opakovaně a máme na nich doloženo podstatně intenzivnější osídlení než na ostatních polohách. Nejvýraznějšími představiteli těchto sídlišť jsou především Kozákova a Šestákova skála v Šárce, Statenice – Černý Vůl, Kobylisy – Starý dvůr a stará Hostivař. Obzvláště polohy rozmístěné na přístupech do vlastní pražské kotliny mohly hrát roli refugií a obranných opevnění, chránících sídelní aglomerace rozkládající se v prostoru dnešních Dejvic/Bubenče a Libně.

Obr. 14. Neolitická až raně eneolitická výšinná naleziště a sídliště Pražské plošiny disponující přímým výhledem do údolí Vltavy a Berounky (polohy označené zelenou hvězdou). Podklad DMR 5G, ČÚZK

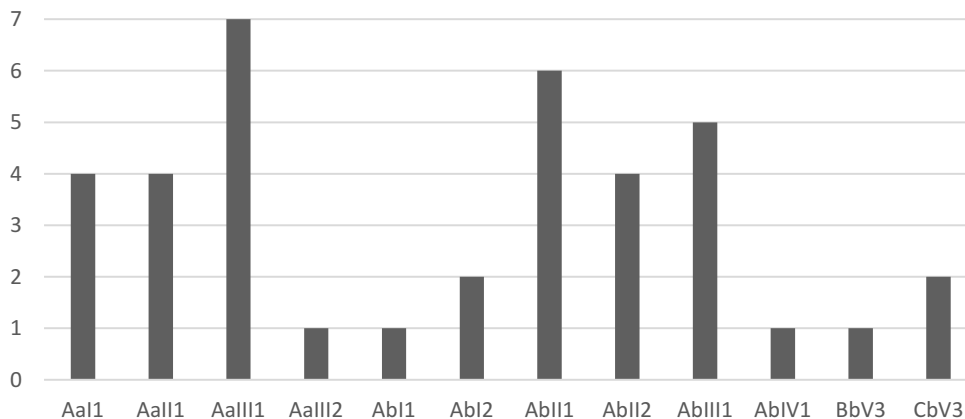
7. OTÁZKA EXISTENCE FORTIFIKACÍ/PŘÍKOPOVÝCH A PALISÁDOVÝCH OHRAZENÍ NA VÝŠINNÝCH POLOHÁCH

Vzhledem k běžné existenci neolitických až raně eneolitických sídlišť (respektive jejich částí) ohrazených příkopem a palisádami a nalézajících se v rovinných, případně strategických polohách, lze považovat existenci takovýchto ať už z profánních nebo neprofánních důvodů budovaných fortifikací za pravděpodobnou a nejpozději pro mladší neolit a raný eneolit v Čechách za prokázanou (Vávra 1985; Vokolek – Zápotocký 2009). Ve sledované oblasti byly na třech výšinných polohách zaznamenány doklady tohoto typu architektury. V Praze-Lysolajích, Denkově pískovně, bylo zachyceno torzo snad raně eneolitického palisádového rondelu (případně vstupu do palisádové fortifikace) podobného objektu zjištěnému v ne-

dalekých Tuchoměřicích (*Sankot – Zápotocký 2011*). V Praze-Kobylisích, Kobyliském náměstí, bylo identifikováno oválné ohrazení tvořené hrotitým příkopem tradičně datovaným do badenské kultury, přičemž ovšem kontext nálezových situací nasvědčuje spíše jeho neolitickému nebo pravděpodobněji raně eneolitickému původu. Kobyliský erdwerk by se tak zařadil po bok celé řady do raného eneolitu datovaných ohrazení tohoto typu (*Dobeš et al. 2016*). Torzo dvojitého hrotitého příkopu patřícího pravděpodobně neolitickému rondelu nebo neolitickému až raně eneolitickému ohrazení bylo objeveno ve staré Hostivaři.

8. MORFOLOGIE VÝŠINNÝCH POLOH (graf 2)

Z 38 zkoumaných geomorfologických útvarů tvoří ostrožny, pseudoostrožny a terénní bloky 35 objektů, izolovaná terénní kupa byl zaznamenána jednou a dvakrát samostatné hřbety. Z rovinatého terénu a terénních depresí vyběhalo 22 útvarů. Naopak z prostoru s výrazným převýšením vyběhalo 16 terénních útvarů. Sedm ostrožen bylo tvořeno či zakončeno terénní kupou nebo hřbetem. 14 ostrožen bylo zakončeno ostrou terénní hranou. U 13 tvořil zakončení ostrožny opyš a u jedné pozvolně klesající svah. V této práci použita metodika a klasifikace výšinných poloh vychází z publikovaných prací zabývajících se touto problematikou pro období eneolitu až raného středověku (*Smrž 1991; Zápotocký 2000; Hrubý – Chvojka 2002; Čtverák et al. 2003; Čížmář 2004*).

Graf 2. Výskyt jednotlivých geomorfologických typů výšinných sídlišť a poloh Pražské plošiny (cf. Příloha).

9. ZEMĚDĚLSKÉ ZÁZEMÍ

Zemědělské zázemí představuje nedílnou součást výšinných poloh s neolitickými i raně eneolitickými nálezy. Sprašové podloží (a na něm vzniklé úrodné půdy) je doloženo u většiny popsaných výšinných poloh a u těch, u kterých není dnes evidováno, ho můžeme pro neolit a raný eneolit předpokládat. Důsledky eroze, mnohdy urychlované antropogenní činností, měly za uplynulé tisíce let sice těžko měřitelný, ale rozhodně významný dopad.

Pro interpretaci výšinných poloh je zásadní otázkou dosažitelnost vodních zdrojů. Dnešní situace je oproti hydrologickým poměrům před 6 či 7 tisíci lety dosti odlišná. Hustotu vodní sítě menších toků lze poměrně spolehlivě rekonstruovat pouze pro novověk až konec středověku. Pro neolit až raný eneolit nám dávají cenné informace přírodní obory vázané na environmentální archeologii, leč obraz takto vzniklý je zatím velmi mlhavý a torzovitý. Celkově se dá říci, že za klimatického optima v atlantiku byla říční a potoční síť v blízkosti výšinných poloh velmi pravděpodobně podstatně hustší než dnes.

10. PŘIROZENÉ CESTOVNÍ KORIDORY

Přestože podobu směnných systémů probíhajících v neolitu a raném eneolitu neznáme, je jasné, že existovaly. Konkrétní průběh pravěkých komunikací je také velmi obtížně rekonstruovatelný. I tak však rozmístění výšinných sídlišť (*obr. 1*) a ostatních sídel její podobu alespoň rámcově naznačuje. Většina v této práci zpracovaných poloh umožňovala kontrolu přirozených přístupů k řece Vltavě a brodových míst na ní se nalézajících (*obr. 14*). Ostatní výšinné polohy položené dále od tohoto toku se zpravidla na-

lézají v místech přirozených křižovatek propojujících údolí přítoků Vltavy s okolními částmi Pražské plošiny (obr. 1). Za základní kostru těchto přirozených cestovních koridorů tak můžeme považovat kaňon a vlastní tok Vltavy orientovaný v severojižním směru (možná vodní cesta?) a na ni napojené komunikace vedoucí přibližně ve směru východ-západ.

11. PŘED ZÁVĚREM: STRUČNĚ O EXISTENCI VÝŠINNÝCH SÍDLIŠŤ V NEOLITU STŘEDNÍ EVROPY

Přestože v Čechách máme doloženy již desítky neolitických až raně eneolitických výšinných sídlišť a poloh, je v okolních zemích tento archeologický fenomén ve starším neolitu podstatně méně zřetelný a k razantnímu nástupu známých lokalit dochází až v mladší fázi tohoto období a v raném eneolitu. V rámci staršího neolitu byla lépe prozkoumána pouze výšinná sídliště východoslovenské bukovohorské kultury (Šiška 1999). V rámci mladšího neolitu až počátku eneolitu známe řadu sídlišť tohoto typu z Maďarska, Moravy, Polska, Slovenska a Rakouska (Somogyi 2007; Čížmář 2004; Farkaš – Plachá 2001; Neugebauer 1978). V rámci kultury s vypíchanou keramikou a rössenské kultury je publikováno několik poloh z východní části Německa (Kaufmann 1990; Sosnowski 2012).

12. ZÁVĚR

I přes velmi torzovité zachování archeologických situací obsahujících neolitické až raně eneolitické kontexty je jisté, že alespoň část výšinných lokalit ležících v prostoru Pražské plošiny byla intenzivně osídlena již v neolitu až raném eneolitu. Typickým vzorcem u těchto poloh je princip přerušované kontinuity, kdy fáze intenzivního osídlení střídají hiáty. Nečekaným zjištěním je fakt, že na sledovaném území je na výšinných sídlištích a polohách využívaných v neolitu až raném eneolitu nejpočetněji zastoupena kultura s vypíchanou keramikou (20 jistých lokalit), následovaná kulturou s lineární keramikou (17 jistých lokalit), zatímco kultury raného eneolitu jsou zastoupeny v menším počtu (jordanovská kultura a postjordanovské období po 13 jistých lokalitách).

Pravděpodobně nejvýznamnější postavení v sídelní struktuře mělo dvojité výšinné sídliště Kozákova skála a Šestákova skála v Šárce. Dalšími významnými sídlišti byly např. Žalov (Levý Hradec), Statenice – Černý Vůl (Brčkola) a stará Hostivař.

Na třech výšinných sídlištích byly zaznamenány zajímavé doklady architektury. V Praze-Lysolajích, Denkrově pískovně, bylo zachyceno torzo snad raně eneolitického palisádového rondelu (případně vstupu do palisádové fortifikace). Poloha Praha-Kobylisy, Kobyliské náměstí, je pozoruhodná oválným ohrazením tvořeným hrotitým příkopem tradičně datovaným do badenské kultury, přičemž kontext nálezových situací spíše nasvědčuje jeho neolitickému či spíše raně eneolitickému původu. Torzo dvojitého hrotitého příkopu patřícího pravděpodobně neolitickému rondelu nebo neolitickému až raně eneolitickému ohrazení bylo objeveno ve staré Hostivaři.

Neméně zajímavými jsou též nálezy koster z postJoK kontextů v Úholičkách (Podmoráni) nebo v Praze-Nebošicích (Markytě), a z neolitického až raně eneolitického období v Praze-Střešovicích (Na Andělce).

Pozoruhodným jevem jsou na některých místech koncentrace výšinných sídlišť. Na základě byť torzovitých archeologických situací se zdá, že jde o důsledek jejich přesouvání, respektive že po zániku jedné sídelní polohy bylo nové sídliště výšinného rázu vybudováno poblíž.

Na závěr lze konstatovat, že naprostá většina těchto sídlišť byla vysazena v přímé návaznosti na přirozené cesty a dopravní koridory, ať už vedoucí po souši či po vodě.

PŘÍLOHA

Morfologické typy výšinných poloh

A. ostrožna: terénní útvar vymezený minimálně ze tří stran výrazným převýšením (obvykle od 20 m výše) vůči okolnímu terénu, přístupný většinou po různých úzké šíji. Z této přístupové strany může být převýšení jak výrazné (pozitivní i negativní), tak často i zanedbatelné. V našich podmínkách jsou ostrožny zpravidla modelovány a chráněny většími či menšími vodními toky (geomorfologicky představují ostrožny kombinace spočinků, svahových kup, hřbetů, teras, plošin a sedel).

B. kupa (pahorek, vrch, kopec, hora): terénní útvar vymezený ze všech stran výrazným převýšením vůči okolnímu terénu, může jít o solitérní i skupinový (pohoří) útvar.

C. hřbet: protáhlý a úzký terénní útvar, který je buď součástí nějakého většího masívu, nebo je samostatným terénním tvarem s hlavní dlouhou osou a většinou několika vrcholy, často součást rozsáhlejších hřebenů.

a. ostrožna (pahorek, vrch, kopec, hora, hřbet, návrší) vybíhající z terénu s výrazným převýšením, tedy z úbočí/úpatí vyvýšenin: kup a hřebenů (včetně tzv. pseudoostrožen, terénních bloků, horských kup, izolovaných návrší).

b. ostrožna (pahorek, vrch, kopec, hora, hřbet, návrší) vybíhající z terénu s žádným či nevýrazným (případně záporným) převýšením, tedy z rovin: teras, planin, tabulí a plošin (včetně tzv. pseudoostrožen, terénních bloků, horských kup).

c. ostrožna (pahorek, vrch, kopec, hora, hřbet, návrší) vybíhající z terénu s výrazným negativním převýšením.

I. ostrožna zakončená (tvořená) výrazným terénním tvarem (kupou, hřbetem).

II. ostrožna zakončená ostrou terénní hranou.

III. ostrožna zakončená pozvolným svahem.

IV. jiný terénní útvar než ostrožna

1. široké vyústění přístupové šije do okolního terénu.

2. úzké (oproti vlastní ostrožně zúžené) vyústění přístupové šije do okolního terénu.

3. neurčené (týká se morfoloogických tvarů, jako jsou pahorek, vrch, kopec, hora, hřbet, návrší).⁷

Využití a osídlení výšinných poloh ovlivňovaly jak v neolitu, tak v raném eneolitu zásadně dva faktory: morfolgie (geomorfologie) reliéfu terénu a potřeby populací či jejich částí na daném území sídlících, respektive ho ovládajících nebo snažících se na daném území prosadit své zájmy (cf. *Vávra 1990; Vencl 2002; Neustupný 2008; Zápotocký 2000; Zápotocký 2008*). Pro definování morfolgie jednotlivých výšinných poloh byl vytvořen výše popsany jednoduchý alfanumerický kód vyjadřující jejich základní tvar. Přičemž značnou část údajů jak o morfolologii těchto terénních útvarů, tak o velikosti či relativním převýšení je nutno brát pouze s rezervou, jelikož více jak 7000 let člověkem ovlivněných i neovlivněných zásahů mnohdy výrazně změnilo reliéf i rozlohu těchto přírodních útvarů. Dalším problémem je to, že přes svou zdánlivou exaktnost jsou tyto údaje dosti subjektivní a obtížně přesně definovatelné.

Při dnešním stavu výzkumu není příliš jasné, jak významnou roli hrálo při výběru výšinné polohy v neolitu a raném eneolitu relativní převýšení a rozloha využitelné plochy. Jelikož jsou využívány polohy jak s relativním převýšením malým, tak extrémně velkým, a využitelné plochy těchto ostrožných útvarů se pohybují od desetin hektarů, až po desítky, je zřejmé, že musely být různé a většinou dané morfologií terénu a v neposlední řadě dostupností vodních zdrojů.

PRAMENY A LITERATURA

- Axamit, J. 1916:* Nové nálezy t. zv. Michelsberské keramiky v Čechách, *Památky archeologické* 29, 69–72.
- Axamit, J. 1917:* Hrad „Kazín“ a „Kazina mohyla“, *Památky archeologické* 29, 157–163.
- Axamit, J. 1921:* Různosti, *Památky archeologické* 32, 225–227.
- Axamit, J. 1925:* Kazín a Kazina mohyla. Naše předhistorické památky, svazek II. Praha.
- Axamit, J. 1930:* Nové nálezy jordansmühlské keramiky v Čechách, *Památky archeologické* 36, 188–201.
- Axamit, J. 1932a:* Bádenská keramika v Čechách, *Památky archeologické* 38, 2–8.
- Axamit, J. 1932b:* O některých nálezech keramiky šňůrové v Praze, *Památky archeologické* 38, 38–40.
- Bernat, J. – Chytráček, M. – Čtverák, V. – Vávra, M. 1999:* Časný eneolit v okolí Hradiště nad Závistí, *Archeologie ve středních Čechách* 3, 27–35.
- Blažek, J. – Dobeš, M. 1990:* Nálezy měděných seker a sekeromlatů z oblasti a muzeí severozápadních Čech, *Litoměřicko* 25, 131–153.
- Böhm, J. 1931:* Zprávy o činnosti ústavu. Zprávy Československého státního archeologického ústavu I–II. Praha.
- Bolína, P. – Klímek, T. 2007:* Úsek dálkové komunikace na Kosmově hoře Osek (Povrchový průzkum zaniklých cest v trati „Humenská“ na k. ú. Jíloviště, okr. Praha–západ), *Archeologické rozhledy* 59, 103–115.
- Borkovský, I. 1949:* Výzkum Levého Hradce v roce 1948, *Archeologické rozhledy* 1, 105–109.
- Borkovský, I. 1965:* Levý Hradec. Nejstarší sídlo Přemyslovců. Praha.
- Borkovský, I. 1969:* Pražský Hrad v době přemyslovských knížat. Praha.
- Březinová, H. – Turek, J. 1999:* Šňůrové a raně středověké pohřebiště v severním předpolí Pražského hradu – Archeologický výzkum v Lumbeho zahradě, *Archeologické rozhledy* 51, 653–687.
- Čížmář, M. 2004:* Encyklopedie hradišť na Moravě a ve Slezsku. Praha.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003:* Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Daněček, D. – Nový, P. 2005:* Únětice – Pod kapličkou, k. ú. Únětice, *Muzeum a současnost* 23, 119–120.

⁷ Upraveno podle *Smrž 1991; Zápotocký 2000; Hrubý – Chvojka 2002; Čtverák et al. 2003; Čížmář 2004*.

- Daněček, D. – Nový, P. 2006: Černý Vůl, k. ú. Statenice, výstavba vodovodu (č. př. 18/2005), Muzeum a současnost 24, 95–96.
- Daněček, D. – Nový, P. 2007: Černý Vůl, k. ú. Statenice, pokračování výstavby vodovodu (č. př. 4/2006), Muzeum a současnost 25, 140–141.
- Dobeš, M. 1989: Zu den äneolithischen Kupferflachbeilen in Mähren, Böhmen, Polen und in der DDR. In: Das Äneolithikum und die früheste Bronzezeit (C¹⁴ 3000–2000 b. c.) in Mitteleuropa: kulturelle und chronologische Beziehungen. Praehistorica 15. Praha, 39–48.
- Dobeš, M. 2016: Časně eneolitická výšinná lokalita na Okrouhlíku v Praze-Libni, Archaeologica Pragensia 23, 15–31.
- Dobeš, M. – Stránská, P. – Křivánek, R. – Limburský, P. 2016: Časně eneolitické ohrazení ve Vliněvsi. Příspěvek k povaze kontaktu mezi jordanovskou a michelsberskou kulturou v Čechách, Památky archeologické 107, 51–115.
- Dobeš, M. – Vojtěchovská, I. 2008: Řivnáčské sídliště v Úholičkách, okr. Praha-západ, Archeologické rozhledy 60, 261–297.
- Dufek, J. 2017: Výsledky dlouhodobé povrchové prospekce na hradišti Humenská u Jíloviště, okr. Praha-západ, Archeologie ve středních Čechách 21, 563–575.
- Farkaš, Z. – Plachá, V. 2002: Neolitické a eneolitické nálezy z Malých Karpat a otázka výšinných sídlisk. In: I. Cheben – I. Kuzma, Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2001. Nitra, 73–87.
- Fridrichová, M. 1969: Bohnice, Bulletin záchranného oddělení 6, 124.
- Fridrichová, M. 1973: Praha 10 – Hostivař, Výzkumy v Čechách 1973, 129–130.
- Fridrichová, M. 1975a: Praha 8 – Bohnice, Výzkumy v Čechách 1972, 122–123.
- Fridrichová, M. 1975b: Praha 8 – Bohnice (Severní město), Pražský sborník historický 9, 211–214.
- Fridrichová, M. 1977: Praha 10 – Hostivař, Pražský sborník historický 10, 219–220.
- Fridrichová, M. 1986: Záchranný výzkum v Praze 8 – Bohnicích. I. Sídliště řivnáčské a pozdně halštatské, Archaeologica Pragensia 7, 71–134.
- Fridrichová, M. 1987: Praha 10 – Petrovice, Výzkumy v Čechách 1984–1985, 173
- Frolík, J. 1985: Hradčany, Výzkumy v Čechách 1982–1983, 139.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1983: Nálezy ze Zámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze I, Archaeologica Pragensia 4, 19–115.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1986: Nálezy ze Zámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze III, Archaeologica Pragensia 7, 5–70.
- Hájek, L. – Moucha, V. 1998: Nálezy ze Zámků u Bohnic v Národním muzeu v Praze V, Archaeologica Pragensia 14, 51–61.
- Havel, J. 1987: Praha-Petrovice, Výzkumy v Čechách 1984–1985, 173.
- Hrubý, P. – Chvojka, O. 2002: Výšinné lokality mladší a pozdní doby bronzové v jižních Čechách, Archeologické rozhledy 54, 582–624.
- Jíra, J. A. 1910a: Malovaná keramika neolitická v Čechách, Pravěk 6, 66–85.
- Jíra, J. A. 1910b: O keramice nordické a durynské, Pravěk 6, 162–206.
- Justová, J. 1968: Nálezové zprávy Archeologického ústavu ČSAV 1955–1964. Archeologické studijní materiály 6. Praha.
- Kaufmann, D. 1990: Tagung über „Befestigte neolithische und äneolithische Siedlungen und Plätze in Mitteleuropa“ im Jahre 1988, Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte 73, 7–14.
- Kiekebusch, I. 1942: Die jungsteinzeitlichen Siedlungen auf dem Schestakfelsen in der Prager Scharka, Nachrichtenblatt für Deutsche Vorzeit 18, 244–248, Tab. 59.
- Kostka, M. – Šmolíková, M. 1997: Časně eneolitické sídliště s pohřby v Praze Nebušicích, Archaeologica Pragensia 13, 3–27.
- Kovačiková, L. 2009: Příspěvek k poznání výživy a hospodářského zázemí neolitického sídliště v Černém Volu, okr. Praha-západ, Archeologické rozhledy 61, 251–261.
- Kovanda, J. a kol. 2001: Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha.
- Kuna, M. ed. a kol. 2007: Archeologie pravěkých Čech 1. Pravěký svět a jeho poznání. Praha.
- Lüning, J. 1976: Schussenried und Jordansmühl. Fundamenta A3. Köln – Wien, 122–187.
- Lutovský, M. – Slabina, M. 2004: Archeologické dílo Františka C. Friedricha, Archeologie ve středních Čechách 8, 9–64.
- Lutovský, M. – Smejtek, L. a kol. 2005: Pravěká Praha. Praha.
- Mašek, N. 1970: Nové poznatky z výzkumu na hradišti v Praze-Butovicích, Archeologické rozhledy 22, 272–285.
- Mašek, N. 1971: Pražská výšinná sídliště pozdní doby kamenné. Acta Musei Pragensis 71. Praha.

- Mašek, N. 1981a: Neolitické a eneolitické sídliště v Praze 10-Hostivaři, *Archaeologica Pragensia* 2, 5–41.
- Mašek, N. 1981b: K počátkům eneolitu na území Prahy, *Praehistorica* 8, 51–54.
- Mašek, N. – Slabina, M. 1966: Dvacet let archeologického výzkumu v Praze, *Archeologické rozhledy* 18, 693–700.
- Müller, J. 2016: From the Neolithic to the Iron Age – Demography and Social Agglomeration: The development of Centralized Control? In: M. Fernández-Götz (ed.) – D. Krausse, *Eurasia at the Dawn of History, Urbanization and Social Change*. Cambridge, 106–124.
- Neugebauer, J. W. – Neugebauer-Maresch, Ch. 1978: Falkenstein Schanzboden, älteste Wallburg Mitteleuropas? *Antike Welt* 9/3, 25–30.
- Neustupný, E. 2008a: Všeobecný přehled eneolitu. In: E. Neustupný (ed.) – M. Dobeš – J. Turek – M. Zápotocký, *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*. Praha, 11–37.
- Neustupný, E. 2008b: Časný eneolit. In: E. Neustupný (ed.) – M. Dobeš – J. Turek – M. Zápotocký, *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*. Praha, 38–57.
- Neustupný, E. ed. – Dobeš, M. – Turek, J. – Zápotocký, M. 2008: *Archeologie pravěkých Čech 4. Eneolit*. Praha.
- Novotný, B. 1948: Jordanovská skupina a jihovýchodní vlivy v českém neolitu. Nepublikovaná disertační práce. Praha.
- Novotný B. 1950: Jordanovská skupina a jihovýchodní vlivy v českém neolitu, *Obzor prehistorický* 24, 163–260.
- Nový, P. – Daněček, D. 2007: Archeologické výzkumy ve Statenicích-Černém Vole v letech 2003–2006, *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 68, 16.
- Nový, P. – Řídký, J. (s příspěvkem L. Šulové) 2005: Neolitické osídlení na katastru Horoměřic (okr. Praha-západ). Menší záchranné akce a sběry k r. 2004, *Archeologie ve středních Čechách* 9, 111–141.
- Pavlu, I. – Zápotocká, M. 1979: Současný stav a úkoly studia neolitu v Čechách, *Památky archeologické* 70, 281–318.
- Pavlu, I. ed. – Zápotocká, M. 2007: *Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit*. Praha.
- Píč, J. L. 1889: Hradiště na Levém Hradci, *Památky archeologické* 14, 577–582.
- Píč, J. L. 1899: Starožitnosti země České. Díl I. Čechy předhistorické. Sv. 1. Praha.
- Píč, J. L. 1908: Nový výzkum na Levém Hradci, *Památky archeologické* 22, 103–110.
- Pleiner, R. – Rybová, A. eds. 1978: *Pravěké dějiny Čech*. Praha.
- Pleslová-Štiková, E. 1972: Eneolitické osídlení v Lysolajích u Prahy (s příspěvkem B. Soudského: Výzkum v r. 1953, str. 58–70), *Památky archeologické* 63, 3–141.
- Pokorný, P. 2011: *Neklidné časy. Kapitoly ze společenských dějin přírody a lidí*. Praha.
- Profantová, N. 2002: Nové objekty kultury pražského typu z Roztok u Prahy, *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 49, 20.
- Profantová, N. 2009: Klecany (okr. Praha-východ), ul. Na hradišti – polykulturní pravěké sídliště, *Zprávy České archeologické společnosti – Supplément* 75, 21.
- Profantová, N. 2011: Klecany, okr. Praha-východ, *Výzkumy v Čechách* 2008, 116.
- Prokop, K. 1905: Praha v době předhistorické, *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 13, 1–7, 41–50, 73–86.
- Rulf, J. 1991: Archeologický výzkum neolitického sídliště v Roztokách. *Keramika, Muzeum a současnost* 10/1, 88–176.
- Rulf, J. 1994: Pravěké osídlení střední Evropy a niva. In: J. Beneš – V. Brůna (eds.), *Archeologie a krajinná ekologie*. Most, 55–64.
- Řídký, J. 2003: Povodí Únětického a Podmoráňského potoka v neolitu a na počátku eneolitu. Neolitické osídlení v Černém Vole. Nepublikovaná diplomová práce. FF UK Praha.
- Řídký, J. 2008: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Nepublikovaná disertační práce. FF UK Praha.
- Řídký, J. 2011: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. *Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 10. Praha – Brno.
- Řídký, J. – Smejtek, L. 2007: Neolitické objekty z výzkumu u Kněžívky (okr. Praha-západ) v r. 1998, *Archeologie ve středních Čechách* 11, 21–69.
- Řídký, J. – Stolz, D. – Zápotocká, M. 2009: Neolitické osídlení v Černém Vole (okr. Praha-západ). Formy objektů, keramika a štípaná industrie z výzkumů 1975–77 a 1914, *Praehistorica* 28, 177–236.
- Sankot, P. 1991: Historie archeologických výzkumů v Roztokách u Prahy, *Muzeum a současnost* 10/1, 7–22.
- Sankot, P. – Zápotocký, M. 2011: Eneolitický sídlištní areál (jordanovská a řivnáčská kultura) s kruhovým objektem – rondelem v Tuchoměřicích, okr. Praha-západ, *Památky archeologické* 102, 59–116.
- Schránil, J. 1921: *Studie o vzniku kultury doby bronzové v Čechách*. Praha.
- Sklenář, K. 1992: *Archeologické nálezy v Čechách do roku 1870. Prehistorie a protohistorie*. Praha.

- Sklenář, K. – Matoušek, V. 1994:* Die Höhlenbesiedlung des Böhmischen Karstes vom Neolithikum bis zum Mittelalter. *Fontes Archaeologici Pragenses* 20. Pragae.
- Smejtek, L. 1999:* Kněžves, okres Praha-západ. *Muzeum a současnost* 17, 67–68.
- Smejtek, L. 2011:* Osídlení z doby bronzové v Kněževsi u Prahy. Praha.
- Smetánka, Z. 1975:* Praha 1 – Hradčany, Výzkumy v Čechách 1972, 136–137.
- Smrž, Z. 1991:* Výšinné lokality mladší doby kamenné až raného středověku v severozápadních Čechách. Pokus o sídelně historické hodnocení, *Archeologické rozhledy* 43, 63–89.
- Somogyi, K. 2007:* Die besonderen Grabenanlagen der Lengyel-Kultur in Kaposújlak-Várdomb-Dülö im Komitat Somogy (SW-Ungarn). In: J. K. Kozłowski – P. Ráczky (eds.), *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/Late Neolithic in Central Europe*. Kraków, 329–344.
- Sosnowski, S. 2012:* Neue Erkenntnisse zu Aufbau und Rekonstruktion der Kreisपालisadenanlage auf der „Schalckenburg“ bei Quenstedt, Lkr. Mansfeld-Südharz. In: F. Bertemes – H. Meller, *Neolithische Kreisgrabenanlagen in Europa. Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle*. Halle (Saale), 121–134.
- Soudský, B. 1954:* Eneolitická hrzená osada v Praze-Kobyliších, *Archeologické rozhledy* 6, 142–147, 170–171.
- Stocký, A. 1914:* Neolitické sídliště s vypíchanou keramikou u Černého Vola, *Památky archeologické* 26, 150–158.
- Stocký, A. 1919:* Studie o českém neolithu, *Památky archeologické* 31, 67–87, 121–134.
- Stocký, A. 1921:* Studie o českém neolithu, *Památky archeologické* 32, 54–64, 133–164.
- Stocký, A. 1926:* Pravěk země české I. Věk kamenný. Praha.
- Stolz, D. 2014:* Srp z bavorského deskovitého silexu typu Baiersdorf a další kamenné předměty z výzkumu I. Kiebuschové v Šárce v Praze-Liboci, *Archeologia Pragensia* 22, 384–396.
- Sušická, V. 2007:* Raný eneolit ve středních Čechách se zřetelem na lokalitu Praha-Krč. Nепublikovaná bakalářská práce. FF UK Praha.
- Šiška, S. 1999:* Výšinné sídliště bukovohorské kultury na Slovensku, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* M4, 47–60.
- Šnajdr, L. 1891:* Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející. *Pardubice*.
- Štorch, E. 1914:* Nordická osada a předúnětické pohřebiště na Libušáku v Libni, *Památky archeologické* 26, 81–88.
- Štorch, E. 1916:* Praha v Pravěku. Praha.
- Tomková, K. – Vojtěchovská, I. 1998:* Záchranné výzkumy na Levém Hradci a na katastru Žalova v letech 1955–1998, *Archeologie ve středních Čechách* 2, 349–355.
- Tomková, K. a kol. 2001:* Levý Hradec v zrcadle archeologických výzkumů. Díl I. *Castrum Pragense* 4. Praha.
- Turek, J. – Daněček, V. 1997:* Nově objevená eneolitická naleziště na Kladensku a Slánsku. *Poznámky ke studiu kamenné broušené industrie českého eneolitu, Archeologie ve středních Čechách* 1, 127–141.
- Turek, J. 2005a:* Praha kamenná. Neolit – mladší doba kamenná (6. tisíciletí až polovina 5. tisíciletí před Kristem). In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*. Praha, 157–238.
- Turek, J. 2005b:* Praha kamenná. Eneolit – pozdní doba kamenná (polovina 5. tisíciletí až poslední třetina 3. tisíciletí před Kristem). In: M. Lutovský – L. Smejtek a kol., *Pravěká Praha*. Praha, 239–348.
- Turek, R. 1949:* Šárka v pravěku. In: Šárka, přírodovědecký a archeologický průzkum a výzkum chráněné oblasti šárecké. Praha, 114–142.
- Vávra, M. 1985:* Lengyelské opevnění v Topolu a poznámky k mladoneolitickým kruhovým areálům, *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity* E30, 73–79.
- Vávra, M. 1990:* Die Höhensiedlungen der Lengyel-Kultur in Böhmen, *Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte* 73, 183–189.
- Vaněk, J. 1973:* Praha 8 – Libeň, *Výzkumy v Čechách 1976–1977*, 121.
- Vencl, S. 1961:* Studie o šáreckém typu, *Sborník Národního muzea, řada A – historie* 15, č. 3, 5–64.
- Vencl, S. 1969:* Radotín o. Praha-západ, *Bulletin záchranného oddělení* 6, 137.
- Vencl, S. 1972:* Radotín o. Praha-západ, *Výzkumy v Čechách 1969*, 138.
- Vencl, S. 1975:* Radotín o. Praha-západ, *Výzkumy v Čechách 1971*, 126–127.
- Vencl, S. 1992:* Záchranný výzkum v Praze 9 – Dolních Počernicích v roce 1982, *Archeologické rozhledy* 44, 29–65.
- Vencl, S. 1997:* K problému počátků pravěkých fortifikací, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity* M2, 29–39.
- Vencl, S. 2002:* Poznámky k interpretaci ohrazení v Klech, okr. Mělník, *Archeologické rozhledy* 54, 431–436.
- Vojtěchovská, I. 2004:* Černý Vůl, kat. ú. Stenice, *Muzeum a současnost* 22, 131–132.
- Vokolek, V. 2004:* Katalog staré sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea I. *Fontes Archaeologici Pragenses* 30. Pragae.

- Vokolek, V. 2007: Katalog sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea II. Nálezy do roku 1913 (neolit a eneolit). *Fontes Archaeologici Pragenses* 32. Pragae.
- Vokolek, V. 2009: Katalog sbírky oddělení prehistorie a protohistorie Národního muzea IV. Drobné přírůstky z let 1913–1939. *Fontes Archaeologici Pragenses* 34. Pragae.
- Vokolek, V. – Zápotocký, M. 2009: Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura, *Archeologie ve středních Čechách* 13, 567–654.
- Zápotocká M. 1969: Die Stichbandkeramik zur Zeit des späten Lengyel-horizontes. In: Symposium über den Lengyel-Komplex und die benachbarten Kulturen, Nitra – Malé Vozokany 1967. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 17, 541–547.
- Zápotocká, M. 1984: Armringe aus Marmor und Rohstoffen im jüngeren Neolithikum Böhmens und Mitteleuropas, *Památky archeologické* 75, 50–132.
- Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Gräber und Bestattungen der Kultur mit Linear-, Stichband- und Lengyelkeramik. Praha.
- Zápotocká, M. 2009: Neolitické sídelní regiony v Čechách (ca 5300–4400 př. Kr.): Litoměřicko. *Archeologické studijní materiály* 18. Praha.
- Zápotocká, M. 2010: Das Neolithikum auf den Bergen des Böhmisches Mittelgebirges. In: K. Šuteková – P. Pavúk – P. Kalábková – B. Kovár (eds.), *Panta Rhei. Studies on the chronology and cultural development of South-Eastern and Central Europe presented to Juraj Pavúk*. Bratislava, 263–271.
- Zápotocká, M. – Vojtěchovská, I. 1978: Černý Vůl, *Výzkumy v Čechách* 1975, 17.
- Zápotocká, M. – Sankot, P. – Vojtěchovská, I. 1981: Černý Vůl, *Výzkumy v Čechách* 1976–77, 22.
- Zápotocký, M. 2000: Cimburk und die Höhensiedlungen des frühen und älteren Äneolithikums in Böhmen. *Památky archeologické – Supplementum* 12. Praha.
- Zápotocký 2008: Starší eneolit. In: E. Neustupný (ed.) – M. Dobeš – J. Turek – M. Zápotocký, *Archeologie pravěkých Čech* 4. Eneolit. Praha, 60–86.
- Zápotocký, M. – Pavlů, I. 2004: K neolitickému a eneolitickému osídlení severozápadního předpolí Pražského hradu, *Archeologie ve středních Čechách* 8, 103–117.
- Zemanová, P. – Turek, J. 2009: Pohřebiště kultury zvoncovitých pohárů v Praze-Velké Chuchli, *Archeologie ve středních Čechách* 13, 655–682.

Archiv nálezových zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Praha

- Borkovský, I.? 1950a: Řivnáč, č. j. 334/50.
- Borkovský, I.? 1950b: Řivnáč, č. j. 428/50.
- Borkovský, I.? 1950c: Řivnáč, č. j. 714?/50.
- Borkovský, I.? 1950d: Řivnáč, č. j. 1842/50.
- Borkovský, I.? 1950e: Řivnáč, č. j. 3300/50.
- Drobná, Z. 1952: Kunratice, č. j. 3542/52.
- Fridrichová, M. 1985: Bohnice, č. j. 548/85.
- Mašek, N. 1957: Libeň, č. j. 1700/57.
- Pasternak, J. 1959: Střešovice, č. j. 4553/59.
- Pleslová, E. 1959: Lysolaje, č. j. 6426/59.
- Pleslová, E. 1969: Lysolaje, č. j. 239/69.
- Mašek, N. 1960a: Úholičky, č. j. 4948/60.
- Mašek, N. 1960b: Úholičky, č. j. 6234/60.
- Gojda, M. 1992: Úholičky, č. j. 3483/92.

Číslo lokality	Katastrální území	Okres, měst. část	Místní název	Morfologický typ	Nevyšší bod (m n. m.)	Rozloha (ha)	Nevyšší převýš. (m)	N	Archeol. kontext	Lnk	Archeol. kontext	Stk	Archeol. kontext	Stk/Lgk	Archeol. kontext	Lgk	Archeol. kontext	Lgk/Jok	Archeol. kontext	Jok	Archeol. kontext	postlok	Archeol. kontext	Rn	Archeol. kontext	N-Rn	Archeol. kontext
1	Úholičky	PZ	Podmoraň	Aal1	285	3,5	100			?	E	X B								X	A, H	X					
2	Úholičky	PZ	Na Krakové	Ab111	300	33	70			X	A	X B								X	B						
3	Žalov	PZ	Řivnáč	Abi2	300	0,4	120			X	D	X D								X	D						
4	Žalov	PZ	Levý Hradec	Abi2	236	7	60			X	B	X B								X	B	X	B				
5	Roztoky	PZ	Třešňovka	Aa111	253	3,5	60			X	B									X	B						
6	Unětice	PZ	Pod Kapličkou	Aa11	261	2,5	30			X	A	X B								X	D	X	D				
7	Statenice-C. Vůl	PZ	Brčkola	Aa112	291	11,5	35			X	A									X	C	X	C				
8	Tuhomeřice-kněživka	PZ	Nad Čermákovým mlýnem	Ab11	347	40	25													X	C	X	C				
9	Kněževes	PZ	Nad Kovárnou	Abi2	346	16,5	20			X	A																
10	Sedlec	P6	Hergetova cih.	Aa12	252	31	50			X	G?																
11	Lysolaje	P6	Denkrova pískovna	Aa111	300	48	95			X	B	X B								X	C, G						X F1
12	Dejvice	P6	Zlatnice	Abi2	301	5,5	88			X	E																
13	Nebušice	P6	Jenarálka	Aa12	276	16	37			X	B, G	X D															
14	Nebušice	P6	Markyta	Ab11	296	60	56			X	B	X B															
15	Liboc	P6	Kozáková skála	Ab11	364	49	100			X	B	X B								X	B	X	B, H				
16	Liboc	P6	Sestáková skála	Aa11	335	2	52			X	B	X B								X	B	X	B				
17	Hraďany	P1	Lumbého zahrada	Cb1V3	272	18	30			X	B	X B								X	B	X	B				
18	Hraďany	P1	Kanovnická ulice	Ab11	270	30	50			X	B	X B															
19	Střešovice	P6	Na Andělice	Aa111	362	85	50			X	C	X D								X	B	X	B				X G/H
20	Jinonice	P5	Hradiště Butovice	Ab11	314	9	75			X	C	X C															
21	Velká Chuchle	P5	Na Hvězdárně	Aa111	332	35	140			X	C	X C								X	C						
22	Radotín	P5	U Obrázku	Cb1V3	337	8	140			X	B, C	X B, C								X	B, C	X	B, C				
23	Jíloviště	PZ	Humenská	Aa12	245	1,4	48			X	B, C	X B															
24	Klečany	PV	Na Hradišti	Ab11	278	16,5	50			X	B	X B															
25	Bohnice	P8	Zámka	Abi2	251	7	65			?	D																
26	Bohnice	P8	sídlíště Bohnice	Ab11	276	52	93			X	B	X B															
27	Kobylisy	P8	Kobyliské náměstí	Ab11/Aa111	276/284	16,8/35	85/86			?	E	?	E							X	B	X	B				X F2
28	Libeň	P8	Okrouhlík	Aa111	266	5	15					?	E														
29	Libeň	P8	Libušák	Bb1V3	224	67	40+?					?	E														
30	Libeň	P8	Na Košince	Aa11	213	23	32													X	B						
31	Libeň	P8	Libeňská sokol.	jako pol. 30																							
32	Libeň	P8	Na Labuťce	Aa111	221	3	30	X	E																		
33	Dol. Počernice	P9	Na Vinici	Ab11	266	27	40	X	B	?	B																
34	Hostivař	P15	stará Hostivař	Ab11	363	27	30			X	B	X B								?	B	X	B				X F2
35	Petrovice	P10	Dobrá Voda	Aa11	294	51	45			X	B	X B															
36	Braník	P4	Dobeška	Abi2	264	18	76	X	D																		
37	Kunratice	P4	Nový hrad	Ab11	307	53	47																				
38	Ohrabec	PZ	Nad Úvozem	Ab11	368	2	26																				

Tab. 1. Neolitická až raně eneolitická výšinná naleziště a sídliště Pražské plošiny. Morfologický typ: viz Příloha 1. Archeologický kontext: A – sídlištní objekty (kulturní vrstva) a do-
kady domů, B – sídlištní objekty (kulturní vrstva); C – povrchový sběr; D – archeologický výzkum bez podrobnosti; E – ojedinelé/nejisté nálezy; F1 – palisádový žlab; F2 – příkop; G –
hrob; H – lidský skelet; J – import. Archeologické kultury: N – neolit, Rn – raní eneolit, Lnk – kultura s lineární keramikou, Stk – kultura s vypichanou keramikou, Lgk – lengyelická
kultura, Jok – jordanovská kultura, postlok – postjordanovské období.

The Prague Plateau, a land of Neolithic hilltop settlements

Despite the fragmentary state of preservation of archaeological situations, it is obvious that at least some of the hilltop settlements situated in the area of the Prague Plateau were intensely occupied during the Neolithic and Early Aeneolithic periods. A typical phenomenon there is the principle of interrupted continuity when periods of intense occupation alternate with hiatuses. An unexpected finding is the discovery that the most common culture at hilltop settlements and sites in the analyzed area utilized during the Neolithic and Early Aeneolithic periods was the Stroked Pottery culture (20 unquestionable sites), followed by the Linear Pottery culture (17 unquestionable sites), while Early Aeneolithic cultures are represented to a lesser degree (the Jordanów culture and the Post-Jordanów period with 13 unquestionable sites). The most prominent position in the local settlement structure was probably held by the double hilltop settlement of Prague-Liboc (Šárka). Other important settlements included Žalov (Levý Hradec), Statanice-Černý Vůl (Brčkola), Prague-Hostivař.

In three hilltop settlements, interesting evidence of architecture was documented. Remains of a palisade roundel of probable Early Aeneolithic date (or possibly the entrance to a palisade fortification) were identified at Prague-Lysolaje. The site of Prague-Kobylisy is remarkable due to an oval earthwork consisting of a pointed ditch which is traditionally dated to the time of the Baden culture, but its find context rather points to its Neolithic or Early Aeneolithic origins. The remains of a double pointed ditch potentially belonging to a Neolithic roundel or a Neolithic to Early Aeneolithic earthwork was discovered at Prague-Hostivař.

A remarkable phenomenon is the concentration of hilltop settlements in certain areas. Based on fragmentary archaeological evidence, it seems that it was a consequence of their relocations – i.e. after the downfall of one settlement site, a new settlement was built in the nearest advantageous location.

The sheer majority of hilltop settlements were occupied in direct connection with natural trails and transport corridors, both on dry land and on the water.

(English by Jan Machula)

Fig. 1.–7. Maps showing the sites.

Fig. 8. Neolithic to Early Aeneolithic hilltop sites and settlements of the Prague Plateau.

Fig. 9. Linear Pottery culture.

Fig. 10. Stroked Pottery culture.

Fig. 11. Late Neolithic.

Fig. 12. Jordanów culture.

Fig. 13. Post-Jordanów period.

Fig. 14. Neolithic to Early Aeneolithic hilltop sites and settlements of the Prague Plateau with an unobstructed view of the Vltava and Berounka River valleys (the locations are marked with green stars).

Graph 1. Representation of archaeological cultures in hilltop settlements and locations of the Prague Plateau.

Graph 2. Occurrence of individual geomorphological types of hilltop settlements and locations of the Prague Plateau.